د پښتو شعر
هندسي جوړښت

غزل
څلوريزه
قطعه
بولـلـــه
دوبيزه
درېيز
مستزاد
څلوريز
پنځه ييز
شپږيز
او نور...

لنډۍ
سروکی
کاکړۍ غاړې
د اتڼ نارې
ببولاله
چاربيته
بدله
بګتۍ
لوبه
او نور...

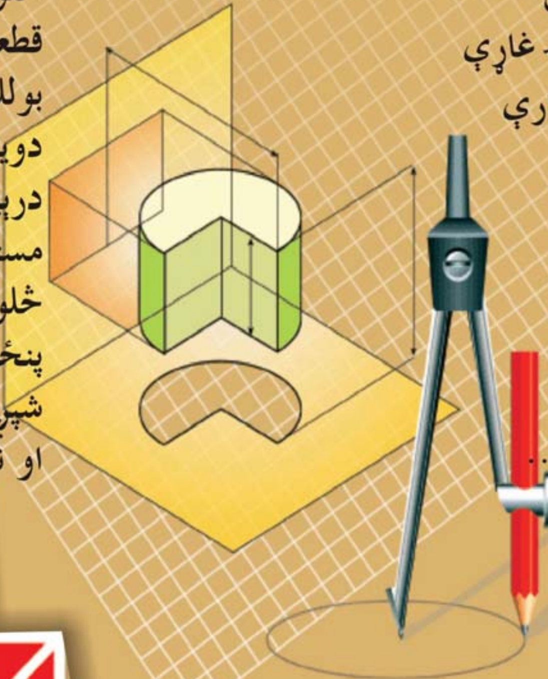

محمد اسمعيل يون

۱۳۸۷ ل کال

Ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پښتو شعر
هندسي جوړښت

لیکوال

محمد اسمعیل یون

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم الله الرحمن الرحيم

کتاب پېژندنه

د کتاب نوم:	د پښتو شعر هندسي جوړښت
لیکوال:	پوهیالی محمد اسمعیل یون
خپرندوی:	یون کلتوري یون
چاپشمېر:	۱۰۰۰ ټوکه
لومړی چاپ:	۱۳۷۷ل کال
شپږم چاپ:	۱۳۸۷ل کال
د لیکوال پرله پسې نومره:	(۱۳)
د خپرندوی پرله پسې نومره:	(۱۳)
کمپوزر:	ضیاءالرحمن ضیاء

(c) ketabton.com: The Digital Library

نیولیک

ګڼه	سرلیک	مخ
۱	ددې چاپ سریزه	۱
۲	د لیکوال په باب څو خبرې	۴
۳	د پښتو شعر هندسي جوړښت، یو ...	۷
۴	د لارښود استاد نظر	۱۱
۵	سریزه	۱۳
	لومړی څپرکی	
۶	ګډ شعري فورمونه	۱۹
۷	غزل او ډولونه یې	۱۹
۸	څلوریزه (رباعي)	۳۸
۹	قطعه	۴۳
۱۰	بولله (قصیده)	۴۵
۱۱	دویزه (مثنوي)	۶۰
۱۲	دریېز (مثلث)	۶۸
۱۳	مستزاد	۷۱
۱۴	څلوریز (مربع)	۷۴
۱۵	پینځه ییز (مخمس)	۷۸
۱۶	شپږیز (مسدس)	۸۵
۱۷	اوه یز (مسبع)	۸۹
۱۸	اته یز (مثمن)	۹۳
۱۹	لسیز (معشر)	۹۶
۲۰	ترجیع بند	۱۰۱

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۱ ذوالقافیتین (ترکیب بند) ۱۰۵
۲۲ توول قافیز ۱۱۲

دویم څپرکی

۲۳ پښتو ازاد شعر ۱۱۶

دریيم څپرکی

۲۴ د پښتو ولسي شاعرۍ یا نظم فورمونه ۱۳۸
۲۵ لنډۍ ۱۳۸
۲۶ سروکی (نیمکۍ)
۱۴۰
۲۷ کاکړي غاړې ۱۴۷
۲۸ اتڼ ناري ۱۴۹
۲۹ ببولاله ۱۵۵
۳۰ چاربيته ۱۵۹
۳۱ مقام ۱۷۴
۳۲ بدله ۱۷۸
۳۳ لوبه ۱۸۲
۳۴ داستان ۱۸۴
۳۵ بګتۍ ۱۹۰

څلورم څپرکی

۳۶ د پښتو ولسي شاعرۍ یا نظم ځیني نور فورمونه ۱۹۳
۳۷ پایله ۲۰۶
۳۸ اخځونه ۲۰۸
۳۹ د محمد اسمعیل یون لنډه پېژندنه ۲۱۴

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دې چاپ سريزه

((د پښتو شعر هندسي جوړښت)) د پوهنيارۍ علمي رتبې لپاره زما تېزس و. د څو کلن تدريس په بهير کې چې کله ما هم پښتو نظم او د هغه بېلابېل ډولونه تشريح کول او يا مې له محصلينو څخه د هغو د تعريف پوښتنه کوله، نو زيات شمېر به په کې ټکني کېدل، د وخت په تېرېدو سره ما پر تشريح سربېره د هغو شکلونه هم ورته پر تخته رسمول، بيا به مې ترې پوښتنه کوله، نو دوی به د هر فورم شکل سم رسموه، خو په ګړنې يا

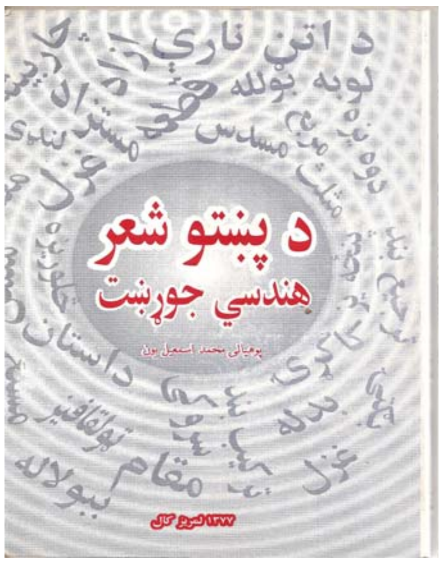

ليکني تعريف کې يې بيا هم ستونزې لرلې.

له دې څخه ما ته ښه پته ولګېده، چې هر وخت د يوه شي جسم مجسم شي، نو ذهن ته ژر لاره پيدا کوي. همدا وجه وه چې د پوهنيارۍ ترفيع لپاره مې همدا موضوع ثبت کړه. له ځانګې

(c) ketabton.com: The Digital Library

څخه زما دا موضوع په ښه ډول پاس شوه، د پوهنځي علمي شورا هم په کې څه ستونزه راولاړه نه کړه، خو کله چې د پوهنتون علمي شورا ته لاړه، نو د طبیعي علومو پوهنځیو یو شمېر استادانو، له هغې جملې څخه هم یو دوه تنو، چې د هر چا په علمي ترفیع کې به یې خنډ راولاړوه، سخت مخالفت وکړ، ویې ویل چې: شعر له هندسې سره څه اړه لري؟ او همدارنګه ځینې نور دلایل، خو کله چې زه ور پسې لاړم او ددې اثر په اړه مې معلومات ورکړل، نو د هغوی هم نه یوازې قناعت حاصل شو، بلکې ماته یې وویل، چې دا زموږ لپاره هم جالبه موضوع ده. په پای کې دې اثر د ترفیع ټول پړاوونه ووهل. تر هغې وروسته مې د چاپ تکل وکړ. په امریکا کې زما یو دوست ښاغلي وزیرګل پښتونیار یې مالي لګښت پر غاړه واخیست او دا اثر چاپ شو. تر چاپ وروسته هم چا چې لوستی و، خوښ شوی یې و، څرنګه چې د پښتو نظم تشریح د ژبو او ادبیاتو پوهنځیو د پښتو څانګو یوه مهمه موضوع ده، نو محصلینو ته د یو درسي مرستندوی کتاب کار یې هم ورکړ. زیاتو محصلینو واخیست، نو ځکه یې د بیا بیا چاپ څو ځلي اړتیا پیدا شوه، تراوسه پورې دا اثر پنځه ځلي چاپ شوی، خو زه فکر کوم، چې نورو چاپونو ته یې هم اړتیا ده. که څه هم ما غوښتل چې یو څه نور تغیرات هم په کې راوړم، خو اوسمهال راته دا مجال پیدا نه شو. له نورو ادبپوهانو څخه مې هیله ده، چې هم دا اثر کره

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړي او هم يې لاپسې وغځوي. له قدرمنو محصلينو څخه مې هم هيله ده، چې د لوستلو او ددې اثر د کارولو په حالت کې، که له کوم ابهام او ستونزې سره مخامخېږي او يا هم د نورې اسانتيا لپاره څه وړانديزونه او نظرونه لري، په ليکلې بڼه دې ماته راولېږي، چې په راتلونکو چاپونو کې يې په کې ځای پر ځای کړو.

نور نو دا کتاب او دا هم تاسې قدرمن لوستونکي.

په درنښت
د پوهنيزو مرکزونو د پياوړتيا په هيله
پوهندوی محمد اسمعيل يون
ارګ، د جمهوري رياست ودانۍ
د ۱۳۸۷ل کال د کب ۲۲مه نېټه
کابل – افغانستان

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لیکوال په باب څو خبرې

ما لپاره د ډېرې خوښۍ ځای دی، چې د کابل پوهنتون ځوان استاد او د پښتو ژبې زیارکښ لیکوال او ښه شاعر پر ما ګران محمد اسمعیل یون د کابل په ډېرو سختو شرایطو کې د یو بل نوي کتاب په لیکلو بریالی شوی دی او زیاته خوشالي لا په دې کې ده، چې اوس یې چاپ ته اماده کړی او چاپېږي.

ده مهرباني وکړه او له مانه یې وغوښتل چې څو کرښې د سریزې په توګه پرې وکاږم، خو زه په دې سریزه کې د دې اثر د ښاغلي لیکوال په باب څو خبرې کوم.

د شپېتمو کلونو په اوایلو کې لا ښاغلی محمد اسمعیل یون پوهنتون ته نه و شامل شوی او د خپلو منځنیو زده کړو وروستي کلونه یې تېرول، خو ما به دی لیده چې په ډېر ذوق او شوق یې د کابل مطابعو ته منډې رامنډې کولې او اثار یې چاپول. د کابل له ځینو جریدو سره یې همکاري کوله، په مشاعرو کې یې برخه اخیستله. د ده هڅو او استعداد دی په خپلو همزولو ځوانانو کې ښه وځلاوه. ده د هغه مهال په ځوانانو کې ښه موقف او نوم پیدا کړ. د لیکوالو ټولنې او د کابل پوهنتون فرهنګي شورى ته یې لاره پیدا کړه او له دغو دوو فرهنګي موسسو سره یې ښه د مزې همکاري وکړه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا مهال ده خپلې پوهنتوني زده کړې پای ته رسولې، د زده کړو تر څنګه يې خپلې فرهنګي هڅې لا پراخولې د پوهنتون د ځينو ځوانانو په مرسته يې په کابل کې د يوې فرهنګي ټولنې د جوړولو لپاره کار پيل کړ.

پر ډېرو مشرانو فرهنګيانو وګرځېد او زمينه يې دې ته مساعده کړه چې زموږ مشران، کشران، فرهنګيان سره کېني او د خوشال فرهنګي ټولنه جوړه کړي.

له دې ټولنې او ددې ټولنې له بري او د کارونو له پرمختګ سره يې اورنۍ مينه وښوده او دا مينه تراوسه ورسره پالي او د ټولنې خپرنۍ ارګان شمشاد مجله د زړه په وينو چاپ ته اماده کوي او خپروي.

وروستي شپږ کلونه زموږ د هېواد او خلکو لپاره د وير او ماتم کلونه وو، ډېرو لږو خلکو دغو ويرونو او ماتمونو ته زړه ونيولی شو، زياترو فرهنګيانو هېواد پرېښود، اما ده دغو ټولو ناخوالو، ستونزو، تنګسو او کړاوونو ته ځان ټينګ کړ او په خپل هېواد کې پاتې او فرهنګي کار سره يې مينه تر پخوا لا زياته شوه. د خپلې همدې مينې پر اساس اوس يې يوه پښه په پېښور کې وي او يوه په افغانستان کې، دلته په پېښور کې په خورا لوړ همت او بې ساري زيارکښنۍ د هيله مجله چاپوي، کتابونه چاپوي او بيا يې افغانستان ته رسوي او په کابل کې يې پر هغو پاتې فرهنګيانو وېشي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دی اوس نه یوازې د چاپ او خپرولو په کار بوخت دی، بلکې له ډېرو مصروفیتونو سره سره په لیکلو او تالیف هم بوخت دی. مقالې، سرمقالې رسالې او کتابونه لیکي، هغه هم په داسې شرایطو کې چې د هېواد دننه نه د څېړنې لپاره شرایط برابر دي او نه منابع او ماخذ میسرېږي.

زه دده ټولې فرهنګي هڅې ستایم. د لا زیاتو بریالیتوبونو لپاره یې دعا کوم.

په درناوي

سرمحقق زلمی هېوادمل

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پښتو شعر هندسي جوړښت يو هنري او ښکلا ييز نوښت

د هند د نيمې وچې په ادبي اسمان کې د علامه شبلي نعماني د ((شعر العجم)) (که څه هم ادبي تذکره هم ده) د لمر وړانګو د پارسي شعر و شاعرۍ کړلېچونه دومره وځلول او دومره يې د پارسي شاعرۍ مراندي راښکلې چې نن هم د پارسي ژبې او ادب کېږدۍ پرې نېغه ولاړه ده. ان چې د لس اتو لسيزو د ادبي پرمختيايي بهير له چټکتيا سره سره دومره څوک پيدا نه شول او يا به يې د شعر العجم پر تلپاتېينې دومره باور وي چې پر شويو بديعي او صناعي تعريفاتو باندې يې د بيا کتنې اړتيا ونه انګېرله او د اغېزمنۍ اندازه يې له دې نه هم لګي چې ايرانيانو يې بېرته پارسي ژباړه اړينه وګڼله.

په پښتو کې هم د شعر العجم په څېر يوه اثر ته چې عربي او دېواني ادبي صنايع (غزل، رباعي، قطعه، قصيده، مثنوي، مستزاد، مثلث، مربع، مخمس، مسدس، مسبع، مثمن، معشر، ترجيح بند، ترکيب بند او...) راوښيي اړتيا وه. که څه هم د شعر العجم په څېر منظم او اوډلي څه رامنځته نه شول؛ خو پښتو ليکوالو بيا هم خورې ورې هڅې وکړې او د ادبي فنون، روح ادب، د ادب مناره، قافيه، خوږه شپېلۍ، بديع او بيان، ليتکی، بديع او د

(c) ketabton.com: The Digital Library

پښتو شعر، د پښتو ادب په تاریخ کې قصیده، پښتو غزل او ... په څېړ ځینې اثار رامنځته کړل، چې دې هر اثر پر خپل وخت د ځانګړو صنایعو په پېژندنه او سپړنه کې په زړه پورې ونډه واخیسته؛ خو په خپله د پښتو د ولسي او فولکوري شاعرۍ د ځانګو او ځېلونو د پېژندنې اړتیا ته په پاملرنه لومړنی لیکوال چې د یوې تخصصي او ځانګیزې(مسلکي) اړتیا په توګه یې د پښتو شعر د رغښت او سکښت اړتیا وانګېرله، هغه د پښتو ژبپوهنې نوښتګر او زیارن استاد پوهاند ډاکتر مجاوراحمدزیار و، چې د شاعرانه او ژبنیو ازمېښتونو په رڼا کې یې ((پښتو شعر څنګه جوړېږي؟)) نومي اثر رامنځته کړ او د خپلې څېړنې او ازمېښتونو له کوچ او نچوړ یې دا راوایستل چې په پښتو شعر کې تر هرو درېو څپو وروسته څلورمه څپه خجنه (فشاري) راځي او یوازې په پښتو شعر کې نه، بلکې دده دا سپړلی دود پر هغو شعري چوکاټونو هم سور راځي، چې له عربي ژبې نه ورته راغلي دي.

د پوهاند زیار دغه نوښتې هڅه رښتیا چې د پښتو شعر رغونې پر موضوع د یوه ځانګړي ازمېښت لرونکی اثر و، چې په علمي او څېړنیزه جامه کې پښتو شاعرانو او د شعر مینه والو ته وړاندې شو. تر دوی وروسته که څه هم د ارواښاد استاد روهي ((شعر پېژندنه)) هم د شعر پر تیورۍ او منځپانګه باندې یو ارزښتناک اثر و، چې د ژوندۍ شاعرۍ او ژمنې شاعرۍ تک و برید په ګوته کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښايي د همدغو دوو استادانو د استادانه او نوښتګرانه روزنې او له دوی دواړو سره د همېشنۍ ناستې ولاړې اغېزو، چې د دوی وتلي او رښتين پتمن او مينه وال شاګرد د پښتو تنکی او هڅاند ليکوال او خوږژبی شاعر ښاغلی محمد اسمعيل يون يې د پښتو د ولسي شاعرۍ په بېلابېلو څېلونو (ژانرونو) کې د يوه نوښت رامنځته کولو ته وهڅاوه او د شعر او نظم بديعي تعريف ته يې داسې يوه سمبوليکه ژبه او يوه هندسي جوله ورکړه، چې په دود بدنې سره يې د شعر د جوليز ارزښت يو عادي مينه وال هم له سر خوږوونکيو تعريفونو پرته په ډېره اسانۍ کولای شي، چې په دېواني او ولسي شاعرۍ کې د قافيې (c,b,a او نور...) رديف (=)، مسره (__) له نښو نه په دې وپوهېږي چې د شعر قافيه، رديف او نور لوازم کوم کوم دي؟

ښاغلي يون د ټاکليو نښو لپاره خپله ورکه له لرغونې نه نيولې تر ځوانې شاعرۍ پورې لټولې ده، چې دا لټون او څېړنه په خپله يو ډول پرتلې ته يوه بلنه غوندې هم ده. دده د دغو سمبولونو يا قيمتونو په ټاکنه کې کېدی شي له تخنيکي او غږيز پلوه څه کمزورۍ تر سترګو شي او هغه څنګه چې يو خو يې دومره درانه ژبني او شعري نوښت ته په يوازې ځان اوږه ورته کړې او بل دا چې له هر نوي ګام سره کاواکي او د تيندک انديښنه ارومرو ملګرې وي. خو له دې سره سره خبره په لوی سر کې پر دغسې يوه نوښتي چار باندې د لاس پورې کولو او اوږې ورته کولو ده. زه په داسې ترخ کې چې ښاغلي يون

(c) ketabton.com: The Digital Library

ته د هېوا د د سیاسي فضا په دغسې خړ پرتیا او دوند کې د داسې یوه ستر نوښت په کولو پر مبارکۍ سربېره څانګوالو شعر پوهانو ته هم بلنه ورکوم، چې ده ته په خپلو لوراندو لارښوونو او نغوتو د ځوان کول په وده کې برخه واخلي. البته خپله دا یوه یادونه هم د ښاغلي یون د هڅان فطرت د درناوي په ترڅ کې اړینه بولم چې که دی د خپل دې زیار په وړاندې د ولولې د ځوانۍ په غوښتنه په ډېر لږ څه (پوهنیارۍ) نه وای بسیا شوی؛ نو ما دده دغه زیار په ګانده کې د ده د لوړو علمي او پوهنتوني رتبو لپاره بسنده ګاڼه، خو بیا هم ورته د مبارکیو د وړاندې کولو او د نور پرمختګ په هیله خپله خبره د خوشال بابا په دې هیله منه وینا رالنډوم چې:

لا به ډېر ګلونه وا شي په دا باغ کې
د ګلزار د غوړېدلو یې اغاز دی

نمانځنه

محمد آصف صمیم

۷/۱/۱۳۷۷

پېښور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لارښود استاد نظر

لـه ډېـرې مـودې راهیسـې د کابـل پوهنتـون د ژبـو او ادبیـاتو پوهنځي په پښتو څانګه کې د پښتو شعر د شکلي جوړښت په باب د یـو بشـپړ علمـي- څېړنیز اثـر لیکلـو تـه اړتیـا وه، لـه نېکـه مرغـه ښـاغلي محمد اسمعیل یون پـه خپـل علمـي هانـد او هڅـې سره دا علمي خلا ډکه او دا مهم ضرورت پوره کړ.

((د پښتو شعر هندسي جوړښت)) د پوهنیار علمي رتبې لپاره د یـون تـاکلې موضـوع ده. دا موضـوع خورا ډېره جالبـه، ضـروري او جامع ده. محمد اسمعیل یون پـه ډېـر زحمت، زیـار او زغـم سره دا موضوع په هر اړخیز ډول څېړلې ده. ګڼ اثار او منابع یې ورپسې کتلي او په پای کې یې له ګڼو نویو او پخوانیو اخځونو نـه پـه کـې ګټـه اخیسـتې ده. اثـر پـر (۴) څپرکـو وېشـل شـوی دی، پـه پیـل کـې سریزه راغلې، چې د پښتو شعر پر شکلي سکښت او ددې اثـر د لیکلـو د اړتیـا پـه بـاب خبـرې کـوي. ورپسـې د نظـم هغـه بېلابېـل فورمونه معرفي شوي، چې په پښتو او عربي ژبه کې دود دي، بیا د پښتو ازاد شعر په باب څېړنه راغلې ده، ورپسـې د پښـتو ولسـي شاعرۍ ګڼ فورمونه معرفي شوي دي. تر دې وروسته په بل څپرکي کې د پښتو ولسي شاعرۍ ځینې نور فورمونه معرفي شوي، په پای کـې یـو پایلـه (نتیجـه) راوړل شـوې، چـې ددې کتـاب پـر ټـول څرنګوالي او په عام ډول د پښتو شاعرۍ پر شکلي رغښت باندې

(c) ketabton.com: The Digital Library

رڼا اچوي. سره له دې چې تر اوسه پورې د ښاغلي محمد اسمعيل يون يو شمېر نور علمي او څېړنيز اثار چاپ شوي او د (پوهنيار) علمي رتبې لپاره د ده هر يو اثر كفايت كاوه لكه: ((د ژبو او ادبياتو پوهنځي پښتو كتابښود))، ((افغانستان ته اوښتي فرهنګي زيانونه)) او نور... پر هر يوه ده د (پوهنيار) علمي رتبه اخيستلای شوه. خو ده بيا هم د خپلې علمي ترفيع لپاره د ((پښتو شعر هندسي جوړښت)) نوې موضوع وټاكله. په ډېرو سختو او تنګو شرايطو كې يې خپله دا هيله پوره كړه او هغه اړتيا يې هم له منځه يوړه چې په پښتو څانګه كې د داسې يو اثر د نشتوالي له كبله محسوسېدله.

زه ((د پښتو شعر هندسي جوړښت)) علمي څېړنيز اثر د ښاغلي محمد اسمعيل يون د (پوهنيار علمي رتبې) لپاره وړ، پوره او بشپړ ګڼم او له اړوندو څانګو څخه هيله كوم، چې نوموړي ته د دې ګټور علمي اثر له كبله د پوهنيار علمي رتبه تصويب او وركړي.

په درناوي

پوهندوی محمدصابر خوېشكی

د پښتو څانګې آمر

(c) ketabton.com: The Digital Library

سریزه

تراوسه پورې په پښتو ادب کې يو شمېر داسې پوهنيز (علمي) اثار کښل شوي، چې په هغو کې د پښتو شعر پر جوړښت او رغښت باندې رڼا اچول شوې ده. دغه راز د پښتو شعر د مانيز او جوليز جوړښت په اړه ګڼ شمېر ليکنې شوي او يو شمېر بېلابېل شعري فورمونه (شکلونه) تر څېړنې او شننې لاندې نيول شوي دي. هر فورم په جلا جلا ډول څېړل شوی او ځانګړنې يې په ګوته شوي دي. له همدې کبله د پښتو شعر(نظم) شکلونه په ټوليز (عمومي) ډول پر دوو لويو برخو وېشل شوي دي: (۱)

۱- د شعر يا نظم هغه فورمونه او چوکاټونه چې له عربي ژبې څخه پښتو ته راغلي، خو دلته زموږ په ژبه کې دود دي، سره له دې چې دا شعري فورمونه له عربي ژبې څخه پښتو ته راغلي، خو د پښتو ژبې د غږيز جوړښت تابع دي. په دې مانا؛ د نظم هغه قوانين چې په عربي ژبه کې د عربي نظمونو لپاره دود دي هغه نه مني او د پښتو نظم خپل جوړښت يانې څپيز- خجيز (سېلاب-تونيک) سيستم پرې تطبيقېږي. (۲)

د غږيز او څپيز خجيز جوړښت له مخې دا شعري فورمونه يا صنفونه هماغه قوانين مني چې د پښتو د نورې ولسي، ملي او يا لوستي شاعرۍ د نظمونو پر بېلابېلو فورمونو تطبيقېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دې شعري چوکاټونو کې په ټولیز ډول د (۱۵) په شاوخوا کې شعري فورمونه موجود دي لکه: غزل، قطعه، قصیده، مثنوي، مستزاد، مثلث، مربع، مخمس، مسدس، ترجیع بند، ترکیب بند، معشر او... (۳)

۲- هغه شعري فورمونه یا د نظم چوکاټونه دي، چې هغه په خپله د پښتو شاعرۍ زېږنده دي او یا هم له پخوا څخه په دې ژبه کې باب دي. اکثره دا شعري چوکاټونه په نورو ژبو او په ځانګړي ډول د ګاونډیو ژبو په شاعرۍ کې لیدل شوي نه دي. داسې ښکاري چې دا شعري فورمونه د پښتو ژبې د غږیز او اهنګین جوړښت پر بنسټ رامنځته شوي او خوند یې هم په همدې ژبه کې دی. د دې شعري فورمونو ځینې یې قافیې او ان ردیفونه هم لري، خو ځینې یې بیا له دې قید څخه هم ازاد دي، خو د غړونو او څپو داسې پرله پسې اوډنه او انتظام لري، چې د نظم هرې مسرې ته یو ډول ځانګړی ترنم او اهنګ ورکوي او هغه خوند پوره کوي، چې څوک یې له منظوم کلام څخه اخیتسلای شي. د یو منظم قانون له مخې د اهنګ لوړوالی او ټیټوالی او د ژبې له غږیز جوړښت سره بشپړ پیوستون، د پښتو ملي او ولسي شاعرۍ ډېره خوندوره کړې ده. له همدې کبله خو دا شاعري زموږ د ولس د موسیقۍ له څپو سره ډېره ښه اوډلتیا مومي او کله چې بیا دا دواړه ښکلي هنرونه سره یوځای شي، نو بیا د دردمنو زړونو زنګ لري کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پښتو ژبې د شعر دا چوکاټونه هر یو بېل بېل شکل لري، د څپو د شمېر او د مسرو د څومره والي او څرنګوالي له پلوه یو له بله بدلون مومي، خو بیا هم د څېپز خجیز جوړښت له مخې پر ټولو یو قانون تطبیقېږي. یانې تر هرو درېو څپو وروسته څلورمه څپه خج (فشار) اخلي. د یادونې وړ ده، چې همدا نظام پر هغو شعري چوکاټونو هم د تطبیق وړ دی، چې له عربي ژبې څخه پښتو ته راغلي دي.

د پښتو شاعرۍ خپل چوکاټونه لنډۍ، سروکی، لوبه، بګټۍ، چاربیته، بدله، نارې یا غړونه، کاکړي غاړې او نور دي.

ددې ترڅنګ په پښتو ادب کې د ازاد شعر یا د ازاد نظم یو بل ډول شعري فورم هم موجود دی. ځینې کسان دا شعري فورم له نورو ژبو څخه پښتو ته راغلی شعري فورم بولي، خو ځینې نور ادبپوهان بیا پر دې ټینګار کوي، چې دا هم د پښتو ژبې د نورو شعري چوکاټونو په څېر د پښتو شاعرۍ زېږنده دی. دوی وایي د پښتو ولسي شاعري او ازاد شعر ترمنځ زیات ورته والی موجود دی، د پښتو ملي شاعرۍ ځینې فورمونه هم د قافیې او ردیف له قید و بند څخه ازاد دي او د مسرو اوږدوالی او لنډوالی لري او ازاد شعر هم، نو په دې وجه پښتو ازاد شعر یا ازاد نظم له پښتو ژبې نه پردی شعري فورم نه شي ګڼل کېدی. ددې یادونه هم په کار ده، چې په پښتو ازاد شعر کې ځینې هغه قیدونه او قوانین، چې د پښتو شعر نور شعري چوکاټونه یې ثابت ساتلي او هغو ته یې یوه مشخصه بڼه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورکړې، هم له منځه تللي دي. ددې شعري چوکاټونو ترمنځ ګډه او مشترکه وجه د وزن شتوالی او د څپیز خجیز قانون منل دي.

ازاد نظم یا ازاد شعر لکه د لنډۍ، چاربیتې، غزل او یا هم نورو په څېر کوم ټاکلی شکل نه لري. لکه څنګه چې یې له نامه څخه ښکاري شاعر د خپل درد او اند د افادې لپاره کولای شي، خپلو ازادو شعرونو ته بېلابېلې بڼې ورکړي، خو (وزن) بیا هم تراوسه پورې د ازاد شعر یو رغوونکی رکن (توک) دی.

لکه څنګه چې د مخه یادونه وشوه، تراوسه پورې په پښتو ادب کې د پښتو شعري فورمونو د تشخص لپاره ګڼ شمېر لیکنې شوي او یو شمېر کتابونه لیکل شوي دي. په دې لیکنو کې د پښتو شعر د تخنیکي جوړښت په اړه زیات معلومات او څرګندونې وړاندې شوې دي، خو بیا هم داسې یوې رسالې ته اړتیا وه، چې په هغې کې د پښتو شاعرۍ د بېلابېلو چوکاټونو هندسي جوړښت ترسیم شي او د هغو د بدن سیستم افاده کړي.

دا اړتیا هغه وخت ډېره رامنځته کېږي، چې څوک عملاً په پوهنځي او یا بل روزنیز مرکز کې د پښتو شاعرۍ د جوړښت پر څېړنه، شننه او تشریح بوخت وي. هلته تشریح کوونکی مجبور دی، چې د محصل او یا پوښتونکي د ذهني قناعت د خروب لپاره د شعر هندسي شکل پر تخته ترسیم کړي. زه چې عملاً له داسې یو تدریسي بهیر سره مخامخ وم، نو د محصلینو د پوهېدنې لپاره مې په ازمېښتي توګه د هر شعري فورم هندسي بڼه هغو ته رسم کړه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ددې عمليې تر تکرار وروسته دې کار مثبته پايله ورکړه او محصلين د خپل ذکاوت په اندازه له ډېرو هغو شعري فورمونو سره، يا په بشپړ ډول او يا په نيمه ډول اشنا شول، چې پښتو کې کارېدل. د نظم د هرې برخې او رکن د افادې لپاره بېلابېلې نښې نښانې او علايم وټاکل شول، لکه د قافيې د افادې لپار (a) نښه، د رديف لپاره (=) نښه او د مسرې لپاره کرښه (__) وټاکل شول. د همدغو علايمو او هندسي نښو په واسطه د يو شعر هندسي جوړښت لاسته راتلای شي. ددې امکان هم شته، چې په يو شعري فورم کې څو ډوله قافيې موجودې وي، نو د هغو بېلابېلو د افادو لپاره د قافيې څو نور شکلونه په دې ډول (c,b او d) وټاکل شول.

خو دا ټولې نښې نښانې د ښوونکي او محصلينو ترمنځ د يوې قراردادي وسيلې په توګه، د خپل مشکل د حل او شعري جوړښت د هندسي شکل د افادې په غرض استعمالېدې، نه د مطلقو ټاکل شويو هندسي نښو په توګه.

اوس هم دا نښې د يو ازمېښت او وړانديز بڼه لري. د پښتو ژبې او ادب له درنو پوهانو او ليکوالو څخه په ډېره مينه هيله لرم، چې د پښتو شعر د هندسي ترسيم لپاره زموږ دا هيله پوره او بشپړه کړي؛ زموږ پر وړانديز غور وکړي او په پای کې داسې يوه پايله لاسته راشي، چې د هغې په واسطه د دې امکان برابر شي، چې د پښتو شاعرۍ د بېلابېلو چوکاټونو هندسي رغښت، اسکليټ او جوړښت ترسيم شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

موږ به دلته لومړی پر هغو شعري چوکاټونو او د هغو پر هندسي جوړښت خبرې وکړو ، چې هغه له عربي څخه پښتو ته راغلي او دلته زموږ په ژبه کې دود دي او بیا به د پښتو پر نورو شعري فورمونو او زموږ د ولسي شاعرۍ پر شعري فورمونو رڼا واچول شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

لومړی څپرکی

ګڼ شعري فورمونه

۱- غزل:

په پښتو شاعرۍ کې غزل یو له هغو شعري چوکاټونو څخه دی، چې ډېر عام مقبولیت لري. د پښتو اکثرو شاعرانو د غزل په فورم کې زیات قلم چلولی دی. په همدې وجه خو غزل په پښتو کې د ځینو نورو شعري فورمونو په اندول زیات ظرافت او لطافت ته رسېدلی دی. د غزل ښکلا او ظرافت په دې نور هم زیات شول، چې دې فورم ته د پښتني چاپېریال زیاتې انځورنې وردننه شوې، ځوانو پښتنو شاعرانو ته هم غزل داسې یو فورم دی، چې د دوی قلم په کې ښه ازمېښت کولای شي. اکثره ځوان شاعران په همدې فورم کې خپل وزن ښه پوخ کړي، پر قافیې، ردیف، څپو او د نظم پر ځینو نورو توکو ځان واکمن کړي، نو بیا نورو شعري فورمونو ته مخه کړي. پخوا به د غزل په فورم کې هغه مسایل راتلل، چې په ټولیز ډول یې غنایي او عشقي مسایل په خپله غېږه کې رانغاړل، وروسته بیا د غزل ځولۍ د ژوند له نورو رنګارنګ ګلونو ډکه شوه او اوس غزل تر دې بریده رسېدلی، چې په یوه مسره کې یې ناخوالې او په بله کې یې د ژوند د خوږو رنګارنګي بیانېدی شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په پښتو کې لومړنی شاعر چې دې شعري فورم ته یې پښتني شال ور په سر کړ، هغه لوی خان خوشال بابا و، چې د غزل په یوه مسره کې یې توره او بله کې زلفې وځلولې:

تـوره چې تېرېږي خو ګوزار لره که نه
زلفې چې ول ول شي خو خپل یار لره کنه(۴)

د غزل د دومره عام مقبولیت او زیات استعمال یوه وجه شاید همدا وي، چې د یو مانیز پیوستون او تسلسل ترڅنګ د غزل هر بیت په اصطلاح ځانته پاچا دی او په ځانګړي او خپلواک ډول ډېر دروند مانیز بار پورته کولای شي.

غزل لکه چې له نامه څخه یې ښکاري عربي کلمه ده او له همدې ژبې څخه پښتو ته دا فورم راغلی دی. له مانیز پلوه نورو هغو شعرونو ته، چې غزلیز، عشقي یا غنایي مانیز بار لېږدوي، هم غزل ویل کېدی شي، خو د فورم له پلوه بیا غزل ځانګړې بڼه او شکل لري.

غزل معمولاً هغه شعري چوکاټ ته وایي، چې مطلع ولري، یانې د سربیت یې اکثراً مقفی وي او د بل هر بیت دویمه مسره یې قافیه ولري او د مطلعې قافیه تعقیب کړي، د بیتونو شمېر یې له (۵-۱۵) بیتونو پورې وي. د څپو شمېر یې معمولاً سره برابر وي. په ځینو خاصو غزلو کې کېدی شي د غزل هغه مسرې چې قافیه نه لري، یوه څپه تر قافیه والو مسرو څخه زیاتې شي. په پښتو کې له ۷ څپیز

(c) ketabton.com: The Digital Library

څخه نیولې بیا تر **۱۵** څپیزو پورې غزلونه شته. قافیه په غزل کې اساسي توک دی، خو ردیف اختیاري دی.

هر کله که په مطلع کې تر قافیې څخه وروسته ردیف راوړل شو، د همغه ردیف راوړل په ټولو قافیه لرونکو مسرو کې حتمي ګڼل کېږي. په پښتو شاعرۍ کې د غزل فورم دا لاندې بڼې لري:

۱- بې ردیفه غزل:

هغه غزل دی، چې ردیف ونه لري او پر قافیه پای ته رسېدلی وي. لکه د پیرمحمد کاروان دا غزل:

په غرونو کې نښتر وي او په کلي کې چنار
په زړه کې مګر څانګې څانګې وغځېږي یار

زلمي زلمي خوبونه دې په غېږه کې شیندم
که وخت دې چېرته وغځوي ګونځې په رخسار

په سر کې لکه غر یوسي ګلونه د جلال
له کوم سر نه چې ول تاو شي د دار لکه دستار

(c) ketabton.com: The Digital Library

راوغځـــوه لاس لکـــه د کوچـــو غونـــدې ســـپين
د تـــورو وينـــو ډک زړګـــی مـــې دی پرهـــار پرهـــار

اعجـاز دی د نغمـو ګنـې نـو ځنګـه بـه يـې وړای؟
دا درونـد د غمـو بـار پـه نـري تـار تـار د سـتار

بېګـاه مـې تـوتکۍ جـوړې جـوړې پـه خـوب ليـدې
کېـدی شـي ګـډ شـم نـن د تـورو سـترګو پـه بـازار

نـن خونـد کـوي چـې سـور سـالو اور بـل کـړي پـر ګـودر
پـرون خونـد کـړو اورونـو د روسـانو پـر کتـار

ورځـــه وريپســـې راولـــه شـــبنم غونـــدې طبيـــب
غـــزل دې شـــو کاروانـــه د نـــرګس غونـــدې بيمـــار(۵)

د پـورتني غـزل هـره مسـره ۱۴ څپـې لـري: چنـار، يـار، رخسـار،
دستار، پرهار، بازار، کتار او بيمار يې د قافيې کلمې دي.
رديف نه لري. ددې غزل هندسي جوړښت په دې ډول دی:

a___________________________

(c) ketabton.com: The Digital Library

a______________________________

____

a______________________________

____

a______________________________

____

a______________________________

____

a______________________________

____

a______________________________

____

a______________________________

____

a______________________________

په پښتو کې لومړی معلومه او لاسته راغلې منظومه ژباړه هم د غزل له فورم سره سمون خوري. د پټې خزانې په حواله ابو محمد هاشم ابن زيد السرواني په (۲۲۳-۲۹۷هـ) کې د يو عراقي شاعر محمد ابن خلاد يو شعر په پښتو ژباړلی دی(۲). د شعر پښتو منظومه ژباړه داده:

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژبه هم ښه وينا کاندي چې يې وينه
د خاوند په لاس کې زر او درهمونه

ژبور ورله ورځي وينا يې اوري
د درهم خاوندان تل وي په وياړونه

که درهم يې ځنې ورک سوسي نتلی
پر نړۍ يې وي په خرو پېژندونه

که بدای سوني وبولي خلک وايي
دا وينا ده رښتيانيه له رښتونه

که بېوزلی ووايي رښتيا خبره
نور ووايي دا خو سوني دي تېرونه

هو درهم ښندي هر چاله لويه برخه
د درهم د خاوند هر ځای پرتمونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

درهـــم ژبـــه ده کـــه خـــوک ژبـــور کېـــږي
ده وسله که خوک پـرې کاندي قتالونـه(۷)

د پورتني شعر هره مسره ۱۲ څپې لري (وینه، درهمونه، ویاړونـه، پېژندونه، رښتونه، تېرونه، پرتمونه او قتالونه) یې د قافیې کلمې دي، ردیف نه لري. هندسي شکل یې دادی:

a________________________
a________________________

____
a________________________

____
a________________________

____
a________________________

____
a________________________

____
a________________________

____
a________________________

۲- ردیف لرونکی غزل: د غزل د فورم هغه بڼه ده، چې د قـافیې ترڅنګ ردیف هم ولـري. ردیـف هغـه یـوه یـا څو کلمې دي چې تـر

(c) ketabton.com: The Digital Library

قافيې څخه وروسته په يوه شکل او تر ډېره زياته حده په يوه مانا تکرار راځي، دا غزل وګورئ:

د وخت سالار زما تربور دى اشنا
دا نوم مې ځکه د منصور دى اشنا

د مغولوالې انتها نه ښکاري
د وخت خوشال په رنتبور دى اشنا

د اټک پله نه د امو تر غاړو
د زړه وطن مې ټول چور چور دى اشنا

ستا د نظر په تعويذو به رغي
ژوندون مې تا پسې رنځور دى اشنا

هغه چې ته به يې ټکور ته راتلې
د زړه ټپ هغسې ناسور دى اشنا

(c) ketabton.com: The Digital Library

لــو ګی لــو ګی دې بېکســيا ر لــه کتــو
درتلی چې نه شي بس مجبور دی اشنا(۸)

د پورتني غزل هره مسره ۱۱ څپې لري. تربور، منصور، رنتبور، چور، انځور، ناسور او مجبور، پـه کې د قـافيې کلمې دي. (دی اشنا(دی اشنا) چې تر ټولو قافيو وروسته په يوه شکل او يوه مانا تکرار راغلي، رديف ګڼل کېږي.

د پورتني غزل هندسي بڼه داده:

=a____________________________

=a____________________________

____

=a____________________________

____

=a____________________________

____

=a____________________________

____

=a____________________________

____

(c) ketabton.com: The Digital Library

ددي شکل بله بېلګه داده:

دا چې ځړېږي مخامخ درته په دار سرونه
په دې وطن کې بس همدغه وو د کار سرونه

ورېږي يې هسې هم غاصب همېشه وريږي په زوره
کاشکې دا ځل زموږ غنم وکړي د مار سرونه

زه خو د مينې ارمانجن وم ما خو زړونه غوښتل
کړل دې د عقل طرفدارو راشمار سرونه

د سپينو ستورو په ليدو شي فرښتې رايادې
داسې ښکارېږي لکه وي چې يې هوار سرونه

تر سرېتوب د زرو قدر يو په زره زيات شو
دروېشه نن سبا واړه شول تر دينار سرونه(۹)

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پورتني غزل هره مسره ۱۵ څپې لري. (دار، کار، مار، راشمار، هوار او دينار) يې د قافيې کلمې دي. (سرونه، سرونه) په کې رديف دی.

۳- دوه قافيز غزل: دا هغه ډول غزل دی، چې دوه بېلابېلې قافيې ولري. مانا دا چې د دوو مسرو د پای تر قافيې څخه دمخه او يا د مسرو په منځ کې بله قافيه موجوده وي. په مطلع کې دوه بېلابېلې قافيې موجودې وي. د نورو مسرو قافيې د مطلعې خپله خپله قافيه تعقيبوي، که چېرې تر هرې قافيې وروسته رديفونه راغلي وي، نو تر هرې تعقيبوونکي قافيې څخه وروسته د هغې خپل رديف هم په همغه بڼه تکرارېږي. لومړی به دلته هغه بېلګه راوړو چې څنګ په څنګ قافيې ولري:

کـه يـم ډېـر د حوادثـو پـه کشـال شـل
خـو درځـم کـه مـې رهبـر شـه باکمـال مـل

تـا چـې ځـوان د دلبـرۍ د کـرم عـام کـړ
درتـه جـوړ شـو د عـاشـق غريـب د سـوال ول

معشـوقه چـې د جبـين غوټـه خـوره کـه
د عاشق د خـاطر غوټـه شي فـی الحـال حل

(c) ketabton.com: The Digital Library

د جفا وفا سودا په خپل اختیار کړه
د خوبانو په دربار کې دی دلال لل

او ښکې تېل صبر پنبه لري اور مینه
باري خدای ج مې چراغ نه که د اقبال بل

د هنر د چابک سوار لافه که ماته
چې اسمان نیلي راواخلي د خپل چال چل

خو چې ولید شي د مینې په ورشو کې
رقیبان که علي خان لکه شغال غل(۱۰)

په پورتني غزل کې د کشال، باکمال، سوال، فی الحال، لال، اقبال، چال او شغال، د لومړۍ قافیې کلمې دي او (شل، مل، ول، حل، لل، بل، چل او غل) د دویمې قافیې کلمې دي. ردیف نه لري.

هره مسره یې ۱۲ څپې لري. د غزل دا ډول په پښتو شاعرۍ کې دومره باب نه دی. په پخوانیو دېوانو کې یې بېلگې شته. هندسي شکل او جوړښت یې دا دی:

ba________________________

(c) ketabton.com: The Digital Library

ba_________________________

____
ba_________________________

____
ba_________________________

____
ba_________________________

____
ba_________________________

____
ba_________________________

____
ba_________________________

د دوه قافیه ییزو غزلو بل ډول دادی، چې لومړی قافیه د مطلعې د مسرو په منځ کې راځي، ورپسې بیا ردیف راځي، ورپسې بیا بله قافیه او بیا ورپسې ردیف. د مطلعې هره قافیه ځانته ځانته ردیفونه او ځانته ځانته قافیې لري، یانې دا چې د وروسته مسرو قافیې، په مطلع کې راغلې قافیې تعقیبوي. لکه د اسحق ننګیال دا غزل:

خیبري تنده

(c) ketabton.com: The Digital Library

تول عمر درنه ده سپکېدو ته یې چې پرې نږدئ
خاوره پښتنه ده او پردو ته یې چې پرې نږدئ
پربېږده خیبري تنده چې بیا په وینو ماته شي
ګرمه معرکه ده سرېدو ته یې چې پرې نږدئ
سره چې وري اورونه په کمڅو کې د پښتو ناوې
ښه ده چې لمبه ده لوګېدو ته یې چې پرې نږدئ
زلفو د جانان ته چې څو سرې وینې غوټۍ نه شي
لاره تکه سره ده وچېدو ته یې چې پرې نږدئ
نن مې د خوشال توره چې بیا هوس د شرنګ لري
تاوه په شرنګ ښه ده چوپېدو ته یې چې پرې نږدئ
ګورئ چې اسمان کې وربځ د ستورو د لار پل وهي
ورځ خو لا اوږده ده تورو شپو ته چې یې پرې نږدئ
وري یې چې غرور ته ثریا په جام د سترګو کې
نبغه مو شمله ده کږېدو ته یې چې پرې نږدئ(۱۱)

دا غزل دوه قافیې او دوه ردیفونه لري. په لومړۍ قافیه کې (درنه، پښتنه، معرکه، لمبه، سره، ښه اوږده او شمله) د قافیې کلمې دي. (ده، ده) یې ردیف دی او په دویمه قافیه کې (سپکېدو، پردو، سرېدو، لوګېدو، وچېدو، چوپېدو، شپو او کږېدو) د قافیې کلمې دي. (ته یې چې پرې نه ږدئ، ته یې چې پرې نه ږدي) یې ردیف دی. ددې غزل هندسي جوړښت داسې انځورېدی شي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

=a ______________ =b ______________
=a ______________ =b ______________

____
=a ______________ =b ______________

____
=a ______________ =b ______________

____
=a ______________ =b ______________

____
=a ______________ =b ______________

____
=a ______________ =b ______________

____
=a ______________ =b ______________

۴- ماته غزل: (ماته غزل) ورته ځکه وايي چې په منځه ملا کې يې د هرې مسرې په منځ کې د اهنګ يو وقفه راځي. په همدې منځ کې د څپو د شمېر له مخې هر مسره پر دوو مساوي برخو وېشل کېږي، لکه په لاندې غزل کې چې (ګوره د زخمو غوټۍ) د مسرې لومړۍ برخه او (څاڅي مې له سترګو نه) د مسرې دويمه برخه ده. کله کله د اهنګ دا وقفه تر قافيې وروسته راځي او کله د رديف يوه

(c) ketabton.com: The Digital Library

برخه هم ورسره نیسي او بیا تر هغه وروسته وقفه او بیا نور ردیف راځي. دلته به ددې ډول غزل یوه بېلګه وړاندې شي:

د تصور څپې

ګورم د زخمو غوټۍ څاڅي مې له سترګو نه
یار ته د کمڅو غوټۍ څاڅي مې له سترګو نه
نن چې دا تیارې کوڅې ټولې دي باغچې باغچې
جام جام د سپرلو غوټۍ څاڅي مې له سترګو نه
پرېوتل له شونډو مې ستا د اننګو ګلان
ګرانې د نشو غوټۍ څاڅي مې له سترګو نه
مات مې شو د صبر جام ښکل مې کړه مینو شه خوله
ماتې د توبو غوټۍ څاڅي مې له سترګو نه
اوښکه د لیمو د باغ رغړي دې قدم پسې
ګوره د اسرو غوټۍ څاڅي مې له سترګو نه
اوري د ننګیال پر سر ستا د تصور څپې
راغلې د خیالو غوټۍ څاڅي مې له سترګو نه (۱۲)

(c) ketabton.com: The Digital Library

په پورتني غزل کې (زخمو ، کمڅو ، سپرلو ، نشو ، توبو ، لېمو او خیالو) د قافیې کلمې دي. (غوټۍ څاڅي مې له سترګو نه) یې ردیف دی. هره مسره یې **۱۴** څپې ده. هندسي شکل یې دا دی:

= /a
= /a

/
= /a

/
= /a

/
= /a

/
= /a

/
= /a

۵- بې مطلعې غزل: هغه غزل دی، چې یوازې مطلع نه لري، یانې د سر لومړی بیت یې مقفي نه وي. د لومړي بیت دویمه مسره یې قافیه لري او د نورو بیتونو د دویمو مسرو قافیه یې د لومړي بیت د دویمې مسرې قافیه تعقیبوي. که چېرې د لومړي بیت د

(c) ketabton.com: The Digital Library

دويمې مسرې تر قافيې وروسته رديف راغلی وي، نو د نورو قافيه والو مسرو رديفونه هم همدا بڼه لري.

په پښتو لرغونې شاعرۍ کې د شيخ رضی لودي او نصر لودي ترمنځ شوی شعري سوال او ځواب هم له همدې فورم سره ورته والی لري. د دې فورم يوه بېلګه داده:

هيله

چې خزان وهلی بڼ يې سور او شين کړم
د خيالونو دنياګۍ ته مې ننراشه

د ګيلو مانو په شونډو ګوتې کېږده
دروارۍ شمه يوه شېبه پخلا شه

چې غوټۍ زما د هيلو يې ساه واخلي
په سره ځله کې پرخه د سبا شه

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې د مړاوو خاطرو سترګې يې ښکل کړم
په ترخو شونډو مې يو واري موسکا شه

د رنتبور د شپو دردونه مې هېرېږي
د غزل ذهن ته ننوزه ساه شه

په ټپونو مې پټې د مينې کېږده
يوه هيله ده پوښتنې له مې راشه

وينې (څه وي) په کې نه شته دي ګيلې دي
د پيوند سپېرو زخمونو له دوا شه(۱۳)

په پورتني شعر کې (دا، پخلا، سبا، موسکا، ساه، را او دوا) د قافيې کلمې دي، (شه، شه) يې رديف دی. هندسي بڼه يې داده:

____
=a_____________________________

____
=a_____________________________

(c) ketabton.com: The Digital Library

____
=a____________________________

____
=a____________________________

____
=a____________________________

____
=a____________________________

____
=a____________________________

۲- څلوريزه (رباعي):

رباعي هم هغه شعري فورم دی، چې له عربي څخه پښتو ته راغلی دی. دا فورم څلور مسرې لري، له ځينو استثنايي حالاتو پرته چې په هغه کې کېدی شي د دريمې مسرې يوه څپه د قافيه والو مسرو تر څپو کمه يا زياته شي، په ټوليز ډول د ټولو څلور واړو مسرو د څپو شمېر سره مساوي وي. د رباعي لومړی بيت مقفی وي، دريمه مسره يې قافيه نه لري او د څلورمې مسرې قافيه

(c) ketabton.com: The Digital Library

يې د مطلعې قافيه تعقيبوي. د غزل په شان په څلوريزه کې هم رديف اختياري وي، خو کله چې د رباعي په مطلع کې رديف راوړل شو څلورمه مسره کې به ضرور بيا هماغه رديف تکرارېږي.

په پښتو کې د بېلابېلو څپو په شمېر رباعي ويل شوي، خو لس څپيزې څلوريزې په کې زياتې دي. دا رباعي اکثره په تول تللې دي. هغه رباعي چې لس څپيزې دي، هره مسره يې دا هنگ له مخې تقريباً پر دوو برخو وېشل کېږي. پنځه څپې يې يوه خوا او پنځه يې بله خوا په تول تللې وي.

د لوی خان (خوشال بابا) هغه رباعيات چې د يو ځانګړي کتاب په بڼه د (خوشال رباعيات) په نوم د پښتو ټولنې له خوا چاپ شوي او شمېر يې تقريباً (۱۵۰۰) رباعياتو ته رسېږي، تقريباً په سلو کې ۸۵ څلوريزې يې لس څپيزې دي.

پر اوسني وخت د څلوريزو بل بشپړ کتاب چې زموږ په لاس کې دی، هغه د (پسته اور) په نوم د هېواد د نوميالي شاعر محمد صديق پسرلي د څلوريزو مجموعه ده. په دې اثر کې څه کم (يوزر) څلوريزې راغلي، چې ټولې لس څپيزې دي. د استاد قيام الدين خادم اکثره څلوريزې هم لس څپيزې دي.

يوه بله خبره چې د رباعي يا څلوريزو په باب د ياد وړ ده، هغه داده، چې عام ولس او په ځانګړي ډول ځينې سندرغاړي رباعي هغه ډول شعر يا نظم ته وايي چې معمولاً د پند، نصيحت او اخلاقي مسايلو په باب ويل شوي وي او په موسيقۍ کې يې

(c) ketabton.com: The Digital Library

سندرغاړي تر غزل او یا کومې بلې سندرې د مخه وایي او په همدې موقع کې د اوربېدونکو د ذهن پاملرنه ځانته راجلبوي. دلته یوه تېروتنه رامنځته کېږي؛ هغه دا چې اکثره سندرغاړي تر اصل غزل او سندرې دمخه کم شعر لولي هغه اکثره د مانا د انتخاب له مخې وي، نه د فورم له مخې. څرنګه چې په رباعي کې هم ډېر زیات اخلاقي، دیني، او نور مسایل راځي، نو دوی اکثره هغو شعرو ته چې دا موضوعات په کې بیان شوي وي، هغو ته رباعي وایي، سره له دې چې که د فورم له مخې هغه غزل هم وي. دلته ددې یادونه په کار ده، چې دا رباعي یا څلوریزه هغه رباعي نه ده، چې عام ولس یا سندرغاړي یې په کومه مانا او بڼه استعمالوي.

څلوریزه یا رباعي دا لاندې بڼې لري:

۱- هغه رباعي چې ردیف نه لري، لکه د استاد خادم دا څلوریزه:

که دا غفلت وي پښتو ورکېږي
چې پښتو لاړه پښتون ډوبېږي

تللي خو تللي دي خیر به غواړو
په پاتې قام مې اوس زړه رپېږي(۱۴)

په پورتنۍ څلوریزه کې (ورکېږي، ډوبېږي او رپېږي) د قافیې کلمې دي. ردیف نه لري، هره مسره لس لس څپې لري. هندسي شکل یې دا دی:

a________________________

(c) ketabton.com: The Digital Library

a________________________

____
a________________________

بله بېلګه:

د مــار کــه نــه وي پــه تــن کــې زهــر
ســردار کــه نــه لــري خنجــر د قهــر

دا دواړه توکــه بــه زمــا پــه پوهــه
نه یــاد پــه کلي وي نه یــاد پــه شــهر(**۱۵**)

په دې رباعي کې (زهر، قهر، شهر) د قافیې کلمې دي. ردیف نه لري، هره مسره لس لس څپې لري.

۲- هغه ډول رباعي یا څلوریزې دي، چې تر قافیې څخه وروسته ردیف هم لري.

دا لاندې څلوریزې وګورئ:

تــن بــه تــاوان وای کــه مینــه نــه وای
ژونــد بــه حیــوان وای کــه مینــه نــه وای

(c) ketabton.com: The Digital Library

انســــان بــــه څــــه و د لارې دوړه
جهـان بـه وران وای کـه مینـه نـه وای(۱۲)

په پورتنۍ څلوریزه کې (تاوان، حیران، او وران) د قافیې کلمې دي. (وای که مینه نه وای) یې ردیف دی. هره مسره لس څپیزه ده او د پښتو د اکثرو څلوریزو پـه شان، هره مسره پـه منځـه ملا کـې نیمایي کېږي او تر لږې لفظي وقفې وروسته یې دویمه برخه لوستل کېږي، دوه نورې بېلګې یې دادي:

د باطـــل زړه کـــې خطـــر پیـــدا شـــو
تیـــارې بـــوګنېږي ســـحر پیـــدا شـــو

ضـــمیر موســـکی شـــو د انســـانانو
سـترګې پیـدا شـوې نظـر پیـدا شـو(۱۷)

✵✵✵

پـــه تـــوره شـــپه کـــې شـــمعه رڼـــا کـــا
مـــاوې: مـــاتم کـــا مـــاوې ژړا کـــا

(c) ketabton.com: The Digital Library

کــه پتنګــان دي ســتي ایــرې شــول
مــاوې: پاکــان دي عشــق او وفــا کــا (۱۸)

هندسي شکل یې:

=a ____________________
=a ____________________

____
=a ____________________

۳- قطعه:

قطعه هم په هغو فورمونو کې راځي، چې له عربي ژبې څخه راغلي او په پښتو شاعرۍ کې باب شوي دي. قطعه لکه د څلوریزې (رباعي) په شان څلور مسرې لري، خو له رباعي څخه یې تفاوت دا دی، چې په رباعي کې لومړی بیت مقفی وي یانې دواړه مسرې یې سره قافیې لري او یوه شان قافیه تعقیبوي او د دویم بیت دویمه مسره ورسره هم قافیه وي، خو په قطعه کې د لومړي بیت لومړۍ او د دویم بیت لومړۍ مسرې له قافیې نه ازادې وي او د دواړو بیتونو دویمې مسرې په خپل منځ کې یو شان قافیه جوړوي. قطعه هم په دوو ډولو ده:

۱- هغه قطعه چې ردیف نه لري لکه:

(c) ketabton.com: The Digital Library

بیــا د میــو جــام بــه مــات کــړم
چـــې ځـوانـــي شـــي زمــا تېــره

پـه ځـوانۍ کـې ګنـاه خونـد کـړي
پـــه پـــیرۍ کـــې تـــقوا ډېــره(۱۹)

۲- هغه چې ردیف لري لکه:

د احساس دوزخ کـې اوسم
پــه ارمــان د یــو جنـت کې

مــساوات دې بـر مــلا شـــي
شي انسان دې په عزت کې(۲۰)

هندسي جوړښت یې په دې ډول دی:

بل شکل:

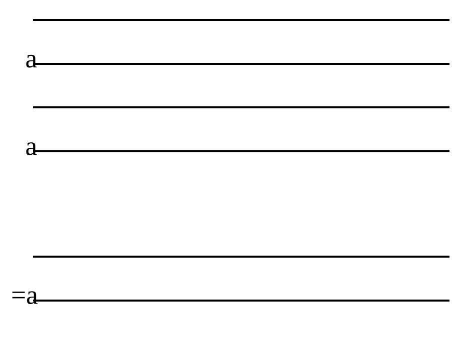

(c) ketabton.com: The Digital Library

=a

کله کله ځیني لوستونکي، سندرغاړي او ان لیکوال (رباعي او قطعه) دوه بېلابېل شعري فورمونه یو بل سره مطالعه کوي، (څلوریزې) ته (قطعه) وایي او (قطعې) ته څلوریزه. دوی په دې تېروزي چې د دواړو د مسرو شمېر سره برابر دی، نو فکر کوي چې دواړه به یو شان وي. دې کې شک نه شته چې د مسرو شمېر یې سره برابر دی، خو د رباعي یا څلوریزې ټول بیت ضرور مقفی وي، یانې دواړه مسرې یې یو شان قافیه لري، خو د قطعې لومړی بیت مقفی نه وي. البته د لومړي بیت دویمه مسره یې قافیه واله وي، چې د دویم دویمه مسره هم همدا قافیه تعقیبوي. د اهنګ له پلوه هم دا دواړه شعري فورمونه توپیر لري.

۴- بولله (قصیده):

قصیدې ته په پښتو کې (بولله) وایي. خپله قصیده عربي کلمه ده. په لغت کې (قصد کړای شوي) ته وایي. په عربي اصطلاح کې هغه شعر و چې د بیتونو شمېر به یې تر ۱۲ یا ۱۷ کم نه و او دا نوم د قصد له مصدره جوړ شو، چې معنا یې استقامت او اتصال، سموالی، برابري او سوچه توب وو(۲۱).

دا هغه شعري فورم دی، چې د غزل په شان د سر لومړی بیت یې مقفی وي. د نورو بیتونو د هر بیت دویمه مسره یې قافیه ولري او د مطلعې قافیه تعقیب کړي. قصیده په شکل او جوړښت کې له غزل سره چندان توپیر نه لري، توپیر یې دا دی، چې د غزل د بیتونو

(c) ketabton.com: The Digital Library

شمېر له **۵** څخه تر **۱۵** پورې وي او د قصيدې بيا له **۱۲** څخه تر دوو سوو يا تر دې هم زياتو بيتونو پورې دی. پخوانۍ قصيدې له مانيز پلوه هره يوه اکثره پر درېو برخو وېشل شوې دي:

د قصيدې لومړۍ برخې ته تغزل يا تشبيب وايي چې په هغې کې شاعر تر اصلي موضوع دمخه د طبيعت ستاينه کوي. د قصيدې دويمه برخه د هغې اصلي موضوع ده. دا برخه له تغزل يا تشبيب نه وروسته پيلېږي او په دې کې شاعر د خپل ممدوح ستاينه کوي. د قصيدې درېيمه برخه دعائيه بولي چې په هغې کې شاعر د خپل ممدوح لپاره د خدای(ج) له دربار نه د ښښنې او هوساينې غوښتنه کوي.

په اوسنيو قصيدو کې پورتني نورمونه چندان په پام کې نه نيول کېږي. د غزل او ځينو نورو شعري فورمونو په شان، په قصيده کې هم رديف اختياري دی، خو که مطلع کې راوړل شو، نو په نورو دويمو مسرو کې يې راوړل حتمي کېږي. قصيدې دوه شکلونه لري، يو هغه ډول دی، چې رديف نه لري او بل هغه ډول دی، چې رديف ولري. د پښتو لومړۍ معلومه لاسته راغلې قصيده په هغه شکل کې راځي چې رديف نه لري. هغه قصيده دا ده:

د فلـــک لـــه چـــارو څـــه وکـــړم کوکـــار
زمولـــوي هـــر ګـــل چـــې خانـــدي پـــه بهـــار
هـــر غتهـــول چـــې پـــه بيـــديا غوړېـــده وکـــا

(c) ketabton.com: The Digital Library

رېـــژوي يـــې پـــاڼې کانـــدي تـــار پـــه تـــار
ډېـــر مخونـــه د فلـــک څپېـــړه شـــنه کـــا
ډېـــر ســـرونه کـــا تـــر خـــاورو لانـــدې زار
د واکمـــن لـــه ســـره خـــول پرېبا ســـي مـــړ شـــي
د بېوزلـــو وينـــې تـــوی کانـــدي خونخـــوار
چـــې لـــه برمـــه يـــې زمـــري رپـــي ځنگلـــو کـــې
لـــه اکوبـــه يـــې ډاري تيـــرو جبـــار
هـــم يـــې غشـــي ســـکڼي ډال د ژوبلـــورو
رســـتمان ځنـــې ځغـــلا کانـــدي پـــه ډار
چـــې يـــې مـــلاوې نـــه کږېـــږي پـــه غښـــتليو
دا فلـــک پـــرې وکـــا څـــه کـــاري گـــوزار
پـــه يـــوه گردښـــت يـــې پرېباســـي لـــه برمـــه
نـــه يـــې غشـــی نـــه ليندۍ وي نـــه يـــې ســـپار
څـــه تيـــری څـــه ظلـــم کانـــدې ای فلکـــه
ســـتا لـــه لاســـه نـــه دي هـــېڅ گـــل بـــې لـــه خـــار
پـــه ويرژلـــو لـــور نـــه کـــړې پـــه زړه کراړيـــه !
پرنتليـــــو اوروې د غـــــم ناتـــــار
هـــېڅ روغـــی مـــې پـــه زړه نســـته ســـتا لـــه څـــوره

(c) ketabton.com: The Digital Library

ببلــــوې پـــه ژړا ژړ مـــین لـــه یـــار
لـــه تېریـــو دې اوښـــې څـــاڅي لـــه اورېځـــو
چینـــې ژاړي پـــه ورتې ورتې ســـتا لـــه شـــنار
نـــه بـــه لاس و اخلـــې لـــه څـــوره نـــه بـــه لـــورې
نـــه بـــه مـــلا کـــړې لـــه ببوزلـــو لـــه تـــرار
نـــه بـــه زړه وســـوځوې پـــه هېڅـــا بانـــدې
نـــه بـــه پرېـــوزې لـــه ګردښـــته لـــه مـــدار
نـــه بـــه وصـــل کـــړې مـــین لـــه بـــل مینـــه
نـــه بـــه درملـــې ټپونـــه د افګـــار
ســـتا لـــه لاســـه دې پراتـــه ژوبـــل زګېـــروي کـــا
هـــر پلـــو تـــه ټپـــي زړونـــه پـــه څـــار څـــار
کلـــه غـــوڅې کانـــدې مرانـــدې د زړګیـــو
کلـــه تېـــر باســـې وګـــړي هوښـــیار
کلـــه ټکـــې واچـــوې پـــر نـــازولیو
کلـــه خیـــرې کـــړې ګرېـــوان د نمنځـــي چـــار
کلـــه غورځـــوې واکمـــن لـــه پلازونـــو
کلـــه کېنـــوې پـــه خـــاورو کـــې بـــادار
زمـوږ پـر زړونـو دې نـن بیـا یـو غشـی وویشـت

(c) ketabton.com: The Digital Library

ودې ژوبللــــه پـــه دې غشـــــي هـــزار
پـر سـوریو بانـدې ویـر پرېـووت لـه پاسـه
محمــــد واکمـــن چـــې ولاړی پـــه بـــل دار
یـــو وارشـــو اسـیر پـــه لاس د میــر ثمنــو
انتقـــال یـــې وکـــړ قبـــر لـــه بـــل وار
پـــــه ســـماوو یــــې ودان اهنګــــران وو
پـــه ټیکنـــه و پـــر درســـت جهـــان او ځـــار
د محمـــود د ژوبلـــورو پـــه لاس کښېـــوت
چـــې غزنـــه تـــه یـــې بـــاتلی پـــه تلـــوار
ننګیـــالیو لـــره قیـــد مړینـــه ده ځکـــه
ســـه یـــې والوتلـــه هســـک تـــه پـــر دې لار
تـــر نـــړۍ یـــې غـــوره خـــاورې هـــدیره کـــا
د زمریـــو پـــه ببړیـــو کلـــه وي ځـــوار
پـــه دې ویـــر د غـــور وګـــړي تـــور نمـــري ســـول
پـــه دې ویـــر رڼـــا تیـــاره ســـوله د ښـــار
ګـــوره ځـــاځي رڼـــې اوښـــې لـــه دې غرونـــو
دا کړونګـــی ســـاندې لـــي پـــه شـــورهار
نـــه هغـــه زرغـــا د غرونـــو د بېـــدیا ده

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه د زرکیو په موسا دی کټهار
نه غټول بیا زرغونېږي په لاښونو
نه بامې بیا موسېده کا په کهسار
نه له غرجه بیا راځي کاروان د مشکو
نه رادرومي غور ته بیا جوپې د شار
د پسرلي اوره تودې اوښې توینه
مرغلرې به نیسان نه کړي نثار
دا په څه چې محمد ولاړ له نړیه
په ویرینه یې سو غور ټول سوګوار
نه ښکارېږي هغه سور د سور په لټو
نه ځلېږي هغه لمر پر دې دیار
چې به نجلیو په نڅا په کې خندله
چې به پېغلو کا اتڼ قطار قطار
هغه غور په ویر ناتار د واکمن کښېوت
هغه غور سو د جاندم غوندې سور اړ
لاس دې مات شه ای فلکه چې دې وکا
محمد غوندې زمری د مړینې ښکار
شین زړګی فلکه ولې لا ولاړ یې؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

ای د غور غرونو په څه نه شوئ غبار

مځکې ولې په رېږدلو نه پرېوزي

لاندې باندې شئ چې ورک شي دا شعار

چې زمري غونډې واکمن ځي له جهانه

چې څوک نه کړي پر نړۍ باندې قرار

سخ په تا ای محمده د غرو لمروې

په نړۍ به نه وي ستا د عدل سار

ته پر ننګه وې ولاړ په ننګه مړ سوې

هم پر ننګه دې په ننګه کا ځان جار

که سوري دې په تنګ وير کاندي ويرمن سول

هم به وياړي ستا په نوم ستا په ټبار

په جنت کې دې وه تون زموږ واکمنه

هم په تا دې وي ډېر لور د غفار (۲۲)

د شيخ اسعد سوري په دې قصيده کې (کوکار، بهار، تار، زار، خونخوار، جبار، دار، ګوزار، سپار، خار، ناتار، يار، شنار، ترار، مدار، افګار، ځار، هوښيار، چار، بادار، هزار، دار، وار، اوځار، تلوار، لار، څوار، ټبار، شورهار، کتهار، کهسار، شار، نثار، سوګوار، ديار، قطار قطار، سوراړ، ښکار، شعار، قرار، سار،

(c) ketabton.com: The Digital Library

جار، ټبار او غفار) د قافيې کلمې دي، رديف نه لري هره قافيه واله مسره يې ۱۱ څپې او بې قافيې مسره يې ۱۲ څپې ده.

هندسي شکل يې دا دی:

a____________________________
a____________________________

____
a____________________________

____
a____________________________

____
a____________________________

____
a____________________________

____
a____________________________

____
a____________________________

____
a____________________________

____
a____________________________

(c) ketabton.com: The Digital Library

____
a___________________________

____
a___________________________

____
a___________________________
(ترپایه)

د ښکارندوی غوري لرغوني قصیده هم دا بڼه لري.

د قصیدې بل شکل دا دی، چې تر قافیې وروسته ردیف هم ولري.

د کابل زخمي سندرې

د زړه زخم مې د سرې مالګې کمر دی
راختلی پرې د سپینو اوښکو لمر دی

د کابل زخمي سندرې یې رانه وړې
د باګرام (سروش) له مانه مرور دی

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ښو او شونډو ياد هم رانه هېر دی
جوړ غړل مې له خنجر او له پرهر دی

د لمر پېغله د غربت زېړې نيولې
سپين سحر مو زبېړ په شان د مازيګر دی

پر مريو مو بلا چړې شوې پخې
قصابان د کلي وايي چې اختر دی

چې په تبر د بتانو مغزي غوڅ کړي
چا وې مور کې هم پيدا زوی د اذر دی

مات کودري يې له تاندو وينو ډک دي
د شهيدو پېغلو څه رنګين ګودر دی

ما يې زړه اورېده دی مې چغې نا وري
هو د کاڼو په غوږونو کوڼ خيبر دی

(c) ketabton.com: The Digital Library

سپین لباس د پرښتو ابلیس اغوستی
جاهلان وایي وارث د پیغمبر دی

پوروړي يې د ژوند د سکو د پر دي
زمور کلي ته راغلی سوداګر دی

کوټنی د ماشومانو شهیداني
پر ساحل راخور د وینو سمندر دی

کړې رندې د تصویرونو مړو مړو اوښکو
تښتېدلی له هنداره نه جوهر دی

ماشوګان یې خرخوي پر نهنګانو
د بې نوحه ببري څه سپېره لنګر دی

د حسین او ذوالجناح وینې مباح دي
دلته هلته دا بیان د هر شمر دی

(c) ketabton.com: The Digital Library

هر اغزی رانه د وینو قلنګ غواړي
د تنهاکو په پنهو کې مو سفر دی

بې جرسه قافلې ته یې جرس کړ
مات مې زړه کې د ظالم د غشي سر دی

څه سره توده پېرزو د یار اغیار ده
د یو لاس کې زمهریر د بل سقر دی

ګرځوم یې در په در چېرته یې کېږدم
د ژوندون د مړي پېټی مې پر سر دی

د ژوندون په هدیره کې یې ایسار کړم
یو اشنا راته نکیر دی بل منکر دی

هر دجال دي د همدي جامې اغوستې
په وطن راغلی بې نښې محشر دی

(c) ketabton.com: The Digital Library

پـــر ګلونـــو بـــاروتي خپســـې ناســـتې
د وږمـــو پـــه لمبـــو لولپـــه ځيګـــر دی

يتـيم ژونـد ايسـار د غشـو پـه سـيلۍ کـې
تـاو لـه ځانـه يـې د زخـم سـور څـادر دی

د ايـــاز څڼـــې د ګـــور چينجـــي خـــوړلي
د محمـود دربـار بـې مشـکو بـې عنبـر دی

چـې لـه هنـد بـه يـې وږمـې د چنـدڼ راوړې
د پښـــتون د طـــوطي مـــات هغـــه وزر دی

بيـــايې کـــړی دی اودس د چـــا پـــه وينـــو
چـــې خطـــاب يـــې د وژنـــې پـــر منبـــر دی

پـــه خلـــوت کـــې بـــه د تـــاک تيونـــه روي
پـــه جلـــوت کـــې ســـوی لـــوی د کـــوثر دی

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کـــاروان د وطـــن نـــوم پـــه وینـــو لـــیکم
مـا تراشـلی ورتـه روح لکـه مرمـر دی.(۲۳)

په دې قصیده کې (کمر، لمر، مرور، پرهر، مازیګر، اختر، اذر، ګودر، خیبر، پیغمبر، سوداګر، سمندر، جوهر، لنګر، شمر، سفر، سر، سقر، پرسر، منکر، محشر، ځیګر، څادر، عنبر، وزر، منبر، کوثر او مرمر) د قافیې کلمې دي. (دی، دی) یې ردیف دی. د شعر هره مسره ۱۲ څپې ده. جوړښت یې په دې ډول دی:

=a________________________
=a________________________

____
=a________________________

____
=a________________________

____
=a________________________

____
=a________________________

____
=a________________________

____

(c) ketabton.com: The Digital Library

=a______________________________

____
=a______________________________

____
=a______________________________

____
=a______________________________

____
=a______________________________

____
=a______________________________

تر پایه...

۵- دوه یزه (مثنوي):

دوه یزه (مثنوي) هغه ډول شعري فورم دی، چې هر بیت یې په خپل منځ کې ګډه قافیه لري (مقفی وي)، د بیتونو شمېر یې ثابت نه دی. په ټولو قافیه والو شعري چوکاټونو کې مثنوي تر ټولو خلاص او لوی شعري فورم دی. شاعر کولای شي په دې شعري فورم کې خپل مقصد تر وروستي بریده بیان کړي، ځکه نو اکثره شاعران د لویو موضوعګانو د بیان په غرض دا فورم انتخابوي، لکه ابوالقاسم فردوسي چې د شاهنامې د لیکلو لپاره دا فورم وټاکه. په

(c) ketabton.com: The Digital Library

مثنوي کې که شاعر په يوه قافيه کې له ستونزې سره مخ شي، نو بلې ته تللای شي. په مثنوي کې هر بيت ځانته قافيه لري، کېدی شي ځينې بيتونه يې رديفونه ولري او ځينې يې ونه لري، خو د ټولو بيتونو وزن مشترک وي او د څپو شمېر يې سره مساوي وي. مانا دا چې مثنوي مقفی مشترک الوزنه او د مساوي څپو لرونکی فورم دی.

لکه د مخه چې مو يادونه وکړه په مثنوي کې کېدی شي ځينې بيتونه رديف لرونکي وي او ځينې په قافيه ختم شوي وي، نو په دې صورت کې مثنوي دا شکل اختياروي:

a____________________________
a____________________________

=b____________________________
=b____________________________

c____________________________
c____________________________

همداسې نور بيتونه

او يا هم دا شکل:

=a____________________________
=a____________________________

b____________________________
b____________________________

(c) ketabton.com: The Digital Library

c________________________________

c________________________________

او همداسې نور بيتونه

دلته به د مثنوي يوه بېلګه راوړو:

ته به راغلې

پــه ســترخوان بــه مــې پرتــه وچــه ډوډۍ وه
بـــل څـــه نـــه وو همېشـــه وچـــه ډوډۍ وه

ماشـــومان مـــې وو زلخـــوړي او خـــوا تـــوري
شـــول پيکـــه يـــې د مخونـــو روښـــان ســـتوري

مـــا ويـــل چـــې بـــدلوم بـــه دغـــه حـــال زه
ټولـــوم بـــه پـــه څـــه توګـــه زر او مـــال زه

يـــوه شـــپه بيـــا تـــوره شـــپه وه ډېـــره تـــوره
زه پـــه غـــلا پســـې روان ومـــه لـــه کـــوره

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې له ورايه څه رڼا په نظر راغله
يو طرف ته خېمه ستا په نظر راغله

چې خېمې ته در دننه شوم ژړا وه
ګډه ستا په ماشومانو يو غوغا وه

سوځېدل واړه له لوږې په سره اور کې
د خوړلو هېڅ شی نه و ستا په کور کې

بس يو د بېګ و ستا و مختـه پـه اور بانـدې
ايشولې دې پـه دغـه د بېګ کې سپاندې

ماشومان دې تېر ايستل په دې خبره
(چې کتغ دی پخېدونکی ژر تر ژره

د يو څه ساعت لپاره صبر وکړئ
بيا به واړه خپل ځانونه پرې ماړه کړئ)

(c) ketabton.com: The Digital Library

زمـــا زړه کبـــاب پـــه دغـــه ننـــداره شـــو
ځـــان لـــه دې کبلـــه ټيـــټ راتـــه ښـــکاره شـــو

چـې پـه کـور کـې مـې پرتـه سـپينه ډوډۍ وي
پـه سـترخوان مـې همېشـه سـپينه ډوډۍ وي

خـو د شـکر سـبق بيـا هـم لـه مـا هېـر شـو
فـرق د حـق او نـاحق بيـا هـم لـه مـا هېـر شـو

پـــر ازغنـــه لاره بانـــدې مـــې ســـفر و
ســور د ييلــو پښــو پــه وينــو مــې هــر پــل و

لـــرې ځـــاى تـــه وم روان لـــه لـــرې ځايـــه
ګلـــه مـــن ومـــه پـــه دې ســـبب لـــه خدايـــه

چـې د پښـو څپلـۍ يـې هـم نـه وې راکـړې
تـــودې ځمکـــې مـــې وې دواړه تلـــې وړې

(c) ketabton.com: The Digital Library

په شنه زړه مې پرې کوله اوړده لاره
په عذاب ومه د ژوند له درانه باره

زړه مې غوښت چې زياتې ساه اخيستل بس کړم
مات د ژوند دا زنګ خوړلی شان قفس کړم

خو چې ځان مې جوړاوه و دغه کار ته
هغه وخت وم نږدې شوی يوه ښار ته

ددې ښار په دروازه شوم وردننه
د ارام په اراده شوم ور دننه

چې يو څو قدمه لاړمه په وراندې
برابرې مې شوې سترګې په تاباندې

په څکېدو وې را روان زما په لورې
په بدن دې وو لاسونه او سر پورې

(c) ketabton.com: The Digital Library

مګر پښې دې ګوره چاوې قلم کړي
نیم ورنونه دې وو پاتې نیم یې وړي

زما زړه کباب په دغه ننداره شو
زما حال خراب په دغه ننداره شو

ما ویل چې له څپلیو یم بېزاره
یېلې پښې مزل کولای شم په لاره

ښادې نه غواړم له پاکه خدایه نورې
زما پښې دې وي زما په جسم پورې

پر ما باندې همغه عجیبه وخت و
شپه او ورځ به مې په سر کې خیال د تخت و

په دې نیت مې ټولې کړې وې لښکرې
مست اسونه تېرې تورې کلکې زغرې

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې په زور د چا تخت ونیسم باچا شم
په دې توګه به تر هر چا سر بالا شم

هر یو لاس به ماته پورته په سلام وي
هر یو سر به ماته ټیټ په احترام وي

خو تر دې خبره وړاندې چې روان شم
په وطن د چا ورګډ لکه توپان شم

ته مې ولیدې چې ټول په اوښکو لوند وې
در په دره وې په دواړو سترګو ړوند وې

خپله وبره پاچاهي دې وه بايللې
د وطن حکمراني دې وه بايللې

هر څه هر څه وو خپل ورور له تا اخیستي
تاج و تخت یې و په زور له تا اخیستي

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دې خيال چې بيا د تخت دعوه ونه کړې
په ده باندې دوباره حمله ونه کړې

ستا له سره يې ستا سترګې وې ايستلې
په ډبره يې ستا سترګې وې ايستلې

زما زړه کباب په دغه ننداره شو
زما حال خراب په دغه ننداره شو

ما ويل داسې منصب دې خداى ميرات کړي
چې د سر د ښمنان دومره د چا زيات کړي

چې خپل ورور يې هم کار اخلي له خنجره
دواړه سترګې يې په زور کاږي له سره (۲۴)

په پورتنۍ دوه يزه (مثنوي) کې تاسو وليدل، چې اکثره بيتونه يې بېلابېلې قافيې لري. ځينې بيتونه يې رديفونه لري او ځينې يې نه لري. خو ټول يې يو ګډ وزن تعقيبوي او د څپو د شمېر له مخې سره مساوي دي، خو په مثنوي کې کله کله داسې پېښېدی شي چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ټولو بیتونو د څپو شمېر کې یې یوه څپه زیاته یا کمه شي خو د هربیت مسرې یې د څپو د شمېر له مخې حتمي سره مساوي وي.

۲- دریېز (مثلث):

هغه ډول شعري فورم دی، چې هر بند یې (درې مسرې) لري. درېواړه مسرې یې متحدالوزنه وي او یو شان قافیه تعقیبوي. په مثلث کې قافیه اساسي او ردیف اختیاري توکي وي. د مسرو د څپو شمېر یې سره برابر وي. د سر بند درېواړه مسرې یې په خپل منځ کې ګډه قافیه لري. یانې درې واړه مسرې یې قافیه لري، د هر بند دوه لومړۍ مسرې په خپل منځ کې او درېیمه مسره یې قافیه کې له مطلعې او یا د سر د بند له قافیې سره یو شان وي. په ټولیز ډول د دې فورم هندسي جوړښت په دې ډول دی:

a____________________________
a____________________________
a____________________________

b____________________________
b____________________________
a____________________________

د مثلث د بندونو شمېر کېدی شي تر دوو زیات وي، خو که د بندونو شمېر یې هر څومره وي همدا پورتنۍ عملیه پرې تطبیقېږي. دلته به د مثلث یوه بېلګه وړاندې کړو، چې څلور بندونه لري:

(c) ketabton.com: The Digital Library

څه اوښکې وینې اوري په دې سپينو چنارو
يو شور دی پورته کېږي د اروا له منارو
ژړا مې نه ودرېږي په خوږمنو ولولو

اورونه دي اورونه چې بلېږي په تقدير
بې وسې يو بې هيلې ددې ظلم په تدبير
څه مينه محبت رانه لاهو شول په اورو

د ګل پاڼې مې شولې د جانان د مخ حيا
په تورو سترګو پاتې شوه له ما ټوله دنيا
څه سترې سترې لارې شوې د هيلو په مېرو

د ګلو به دې بيا هغه دوران کله رائي
د هجر په سوز تللی به ارمان کله رائي
څه تور مهرونه لګي له خندا په ډکو خولو(**۲۵**)

د پورتني شعر په لومړي بند کې (چنارو، منارو، ولولو) د قافيې کلمې دي، په دويم بند کې (تقدير او تدبير) د قافيې کلمې دي او (اورو) د لومړي بند له قافيې سره يو شان ده. په دريم بند کې (حيا، دنيا) په خپل منځ کې د قافيې کلمې او (مېرو) د لومړي بند له

(c) ketabton.com: The Digital Library

قافيې سره يو ډول ده. څلورم بند کې (دوران، ارمان) په خپل منځ کې د قافيې کلمې دي (کله راځي) رديف دی (خولو) د لومړي بند له قافيې سره يو شان ده. هندسي جوړښت يې دادی:

a________________________
a________________________
a________________________

b________________________
b________________________
a________________________

c________________________
c________________________
a________________________

=d________________________
=d________________________
a________________________

۷- مستزاد:

((د رباعي، غزل يا قصيدې پر هره مسره باندې چې يوه لنډه غوندې مسره ورزياته شي، مستزاد ګڼل کېږي. په دې لحاظ لومړۍ يا لويه مسره وړوکې مسرې ته د مانا له مخې احتياج نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

لري، ځکه چې ټوله مانا په لومړۍ مسره کې بشپړه وي. جوړښت يې داسې دی، چې يوه مسره يې لنډه او بله اوږده وي. دلته به د بېلګې په توګه د مفتي عبدالحنان لغماني يو مستزاد شعر ولولئ:

شــپه د دوشــنبې ده چــې نبــي صــاحب روان شــو
تېــر تــر لا مکــان شــو
شـــپه د دوشـــنبې وه ورتـــه راغـــی جبرائيـــل
ويـــې کـــړ قـــال و قيـــل
زه يـــم رالېږلـــی پـــه جلتـــۍ ســـره جليـــل
پـــــاڅېږه خليـــــل
شـــاه نبـــي زمـــوږه لکـــه ســـروه خرامـــان شـــو
تېـــر تـــر لا مکـــان شـــو

✵ ✵ ✵

شـاه نبـي چـې سـپور شـو پـه بـراق بانـدې لـه واره
ويـــــې نيولـــــه لاره
ســـل زره ملکـــې بـــل پـــه لاس يـــې شـــعله داره
تلـــې بـــه يـــو هـــواره
لاړه تـــر اســـمانه حاضـــر مـــاه تابـــان شـــو
تېـــر تـــر لا مکـــان شـــو

✵ ✵ ✵

(c) ketabton.com: The Digital Library

پــاس پــه اســمانو کــې چــې بــه تــه نبــي عــرب
شـــاه علـــي نصـــب
صـــف پـــه صـــف ملکـــو بـــه دده کـــاوه ادب
امـــــــــــــرو د رب
پـاتې پـه خپـل ځـای کې جبرائيـل ورتـه حيـران شـو
تېـــر تـــر لا مکـــان شـــو

✵ ✵ ✵

اتلـــس کالـــه شـــپه وه د معـــراج وکـــړه يقـــين
تللــــــی نـــــازنين
تــاج يــې د لــولاک پــه ســرولهت شــو د ياســين
راغـــــی مـــــاه جبـــين
ځکـــه پـــه کـــې واړه ســـربلنده امتيـــان شـــو
تېـــر تـــر لامکـــان شـــو

✵ ✵ ✵

تـــه ((عبدالحنانـــه)) د دنيـــا کارونـــه بـــس کـــه
مينـــې تـــه هـــوس کـــه
ځــان دې د نبــي اخــر زمــان پــه در کــې خــس کــه
بنـــد دې دا نفـــس کـــه
ګـوره هـر غـزل دې مشـهور پـه درسـت جهـان شـو

(c) ketabton.com: The Digital Library

تېـــر تـــر لا مكـــان شـــو(۲۲)

هندسي شکل يې دادی:

=a____________________________
=a_____________
b____________________________
b_____________
b____________________________
b_____________
=a____________________________
=a__________________

د نورو بندونو جوړښت يې هم همداسې دی.

۸- څلوريز (مربع):

مربع هغه ډول شعري فورم دی، چې هر بند يې څلور مسرې لري. د لومړي بند څلور واړه مسرې يې په خپل منځ کې همقافيه وي، يانې يو شان قافيه تعقيبوي. رديف په کې اختياري دی که د سر په مسره کې رديف راوړل شو، نو د لومړي بند په څلور واړو مسرو کې يې راوړل حتمي دي. د نورو بندونو درې مسرې سره په خپل منځ کې همقافيه وي، خو د څلورمې مسرې قافيه يې د لومړي بند د مسرو قافيه تعقيبوي او که لومړی بند رديف ولري، نو د نورو بندونو د څلورمو مسرو قافيه او رديف بايد همغه د لومړي بند

(c) ketabton.com: The Digital Library

قافیه او ردیف تعقیب کړي. که شاعر هر څومره د بندونو زیاتول غواړي، نو پورتنۍ قاعده باید مراعات کړي. بله خبره داده، چې که چېرې د لومړي بند مسرې ردیف ولري، نو دا ضروري نه ده، چې د ټولو بندونو لومړۍ درې واړه مسرې دې هم ردیفونه ولري، بلکې د ټولو بندونو څلورمه مسره د لومړي بند د شکلي جوړښت یانې د قافیې او ردیف تعقیبولو ته اړه ده. بل ټکی دادی، چې اکثره د ټولو مسرو د څپو شمېر سره مساوي وي، خو په ځینو خاصو حالاتو کې کېدی شي د کوم بند د څپو شمېر د یوې څپې په اندازه زیات یا کم شي. ددې فورم هندسي جوړښت داسې ترسیمېدی شي:

=a____________________________
=a____________________________
=a____________________________
=a____________________________

b____________________________
b____________________________
b____________________________
=a____________________________

دا بڼه هم درلودای شي:

a____________________________
a____________________________
a____________________________
a____________________________

=b____________________________
=b____________________________

(c) ketabton.com: The Digital Library

=b________________________

a________________________

دلته به د مربع یوه بېلګه وړاندې شي:

دربغــــه نــــوی عجــــب وخــــت د نوبهـــــار وای
شــــګوفه هــــر رنـــګ ګلونــــه د ګلـــــزار وای
لاس تــــر لاس ســــره نیــــولی مــــا او یــــار وای
پــــه مــــزه مــــزه خــــواږه ویــــل تکــــرار وای

❋ ❋ ❋

یــا وا ناســت یــا ســره ګرځېــدی پــه بــاغ کــې
معطــــره وای د ګلــــو پــــه دمــــاغ کــــې
دوه پــه دوه مــو ســره راز وای پــه فــراغ کــې
هــم مــانع پــه دواړو ســترګو ړونــد اغیــار وای

❋ ❋ ❋

دواړه ســـترګې تـــورې کـــړې پـــه رنجـــو وای
ملتـــانې نکریـــزې اینبـــې پـــر لاســـو وای
ســـره ناســـت غـــاړه غـــړې راز مـــو ورو ورو وای
شـــانه کـــړې تـــورې زلفـــې پـــر رخســـار وای

❋ ❋ ❋

(c) ketabton.com: The Digital Library

راحـــت ناســـت پـــه ســـیاحي وای د ســـرو ګلـــو
بـــل غوغـــا رابانـــدې پـــاس وای د بلبلـــو
هـــم هنګـــام وای د ســـرو لبـــو د زبېښـــلو
مـــی خـــوري وای د ســـرو لبـــو مـــی تیـــار وای
❋ ❋ ❋
تـــور کاکـــل یـــې پـــر تنـــدي بانـــدې وای کښـــاته
پـــه دمـــاغ کـــې د ګلشـــن ناســـت وای مـــخ راتـــه
ســـره ګـــلان مـــې وای حیـــران و تماشـــا تـــه
لاس مـــې ایښـــی پـــر اوږو د ګلعـــذار وای
❋ ❋ ❋
تـــورې زلفـــې یـــې پـــر مـــخ شـــمال وهـــلای
غوړیشـــی یـــې لـــه ږمنځـــې خلاصـــولای
مـــا یـــې پـــاس پـــر ســـینه خولـــه ور جـــوړولای
شـــرمولی بـــوی د اوښـــکو د تاتـــار وای
❋ ❋ ❋
هـــر چـــې مـــا ورتـــه ویـــلای د ده هـــو وای
هـــم مطلـــب د ده قبـــول زمـــا پـــر لیمـــو وای
پـــه خوښـــۍ وای نوبـــت تلـــی د غمـــو وای
زمـــا خواســـت منـــات دده پـــه خپـــل اختیـــار وای
❋ ❋ ❋

(c) ketabton.com: The Digital Library

پــه خوښــی وای ســره ناســت غمونــه بــس وای
هــم زانــو پــر زانــو ایښــی دســترس وای
پــر ســپین مــخ مــې لاس وهلــی پــه هــوس وای
بــل پــه غــاړه یــې د ســرو ګلونــو هــار وای

✵✵✵

خدایــه تــا تــه دي اســان کــه دغــه وشــي
تــږی زړه بــه پــه وصــال د یــار اوبــه شــي
د ((جمعــه)) د زړه ارمــان بــه پاتــه نــه شــي
دده ورون د اشــنا ســر لاس پــر رخســار وای(۲۷)

۹- پینځه یز (مخمس):

د مخمس او مربع عمومي جوړښت تقریباً یو شان دی، توپیر یې په دې کې دی، چې په مخمس کې تر مربع یوه مسره زیاته وي. یانې دلته هر بند پینځه مسرې لري. د لومړي بند پینځه واړه مسرې یوه قافیه تعقیبوي او د نورو بندونو څلور مسرې په خپل منځ کې هم قافیه او د پینځمې مسرې قافیه یې د لومړي بند د قافیې تابع وي. تر لومړي وروسته چې نور بندونه راځي، د هر بند تر قافیې وروسته کېدی شي په څلورو مسرو کې بېل ردیف راشي. خو

(c) ketabton.com: The Digital Library

پینځمه مسره په قافیه او ردیف کې د لومړي بند د قافیې او ردیف تعقیبونه کوي. پینځه یز دا لاندې بڼې درلودلای شي:

a____________________________
a____________________________
a____________________________
a____________________________
a____________________________

b____________________________
b____________________________
b____________________________
b____________________________
a____________________________

همداسې تر پایه

په یوه مخمس کې کېدی شي ځینې بندونه ردیفونه هم ولري، په لومړي بند کې هم ردیفونه راغلي وي، خو ردیف بیا هم په مخمس کې اختیاري دی، خو قافیه د مخمس اساسي برخه جوړوي. د مربع په شان له ځینې استثنایي بندونو پرته د مخمس د ټولو مسرو د څپو شمېر سره مساوي وي. کېدی شي ځینې مخمسونه د ردیف د لرلو له کبله داسې بڼه ونیسي:

=a____________________________
=a____________________________
=a____________________________
=a____________________________
=a____________________________

(c) ketabton.com: The Digital Library

=b__________________________
=b__________________________
=b__________________________
=b__________________________
=a__________________________

=c__________________________
=c__________________________
=c__________________________
=c__________________________
=a__________________________
او نور بندونه

دلته به د پينځه يز يوه بېلګه وړاندې شي:

د هجران له لاسه ناست يمه ويرژلی
لکه بت په غتهو سترګو دم ختلی
بېهوده په صورت روغ په زړه نتلی
بېلتانه په مرګ حال يم رسولی
ربه راولې اشنا په سفر تللی

✵ ✵ ✵

ډېر مې وکړ د هجران په بلا صبر
هېڅ مې صبر سرور نه شه په دا جبر
که مې ولګېده سر د غم په قبر
ومې نه ژړل په حال د مهر ابر

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه شته ما غوندې هېڅوک په بخت کړلی

❋ ❋ ❋

دا کوم شرم دی کوم درم د یارۍ
دا پیوند دی بدنما تر ویزارۍ
چې مې یار په توده زمکه د خوارۍ
کښېني پاخي خوار حیوان له ناچارۍ
او زه ښوی ښېرازه ګرځم سپین سپېڅلی

❋ ❋ ❋

یا له یار سره ولاړ وای په رکاب کې
یا یې مړ وای د هجران په اول تاب کې
یا وای ډوب مدام د اوښو په سېلاب کې
هسې پاتې شوم بې ابه مخ ناولی

❋ ❋ ❋

تف زما په دا بې پته اشنایۍ شه
پف د برق و د برېښنا په روښنایۍ شه
لا مې حال تر دا بتر په جدایۍ شه
صد رحمت زما د یار په دانایۍ شه
چې یې خام وم په دا غم کې پېژندلی

❋ ❋ ❋

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې په مينه کې کوتاه د چا قدم شي
مبتلا به لکه زه په درد وغم شي
په کلونو به جدا ځنې صنم شي
په جرګه به د رښتينو هسې ګرم شي
چې به ما غوندې بې شرمه ګرځي غلی

❋ ❋ ❋

که مې مينه په دروغ نه وي رښتيا وي
په اسيا کې د هجران تللی کسيا وي
که دا نه وي لېوني سر په صحرا وي
چې هېڅ نه شوم که مې څه شرم و حيا وي
له دې شرمه چا ته پورته مه کتلی

❋ ❋ ❋

هېڅ مې خوند نه شته د سترګو غړولو
دي مې کاڼي په تندي دوړولو
هم مې پوست دی په وهل د لوړولو
يم لايق د هر عذاب د کړولو
چې بې ياره کړم له خلکو کور و کلی

❋ ❋ ❋

(c) ketabton.com: The Digital Library

نـــوري چـــارې کـــړم همـــه ناتراشـــې لـــوا ړې
پـــه مـــذهب د عاشـــقۍ ورانـــې ویجـــا ړې
کلـــه کلـــه مـــې کـــه اوښـــې پـــه مـــخ لاړې
چـــې لـــه غمـــه مـــې شـــي تـــويې پـــه مـــخ لاړې[1]

❋❋❋

یـــو د یـــار د جـــدایۍ خـــواري نیســـتي شـــوه
بلـــه خپلـــه بـــې پتـــي بـــې همتـــي شـــوه
یـــو پلـــو د رقیبـــانو بـــدنیتي شـــوه
بـــل پلـــو د تـــور طـــالع بـــې شـــفقي شـــوه
عشـــق پـــه دا هـــومره بـــلا یـــم ازمـــویلی

❋❋❋

ربـــه مـــه ګـــورې زمـــا و بـــې پتـــۍ تـــه
مـــا و مـــه ســـپارې زمـــا بـــې همتـــۍ تـــه
یـــا مـــې راولـــې د ســـترګو وویســـتۍ تـــه
نـــور مـــې مـــه نیســـې د هجـــر و نښـــتۍ تـــه
وســـوم ډېـــر لکـــه کبـــاب پـــه اور نیـــولی

❋❋❋

[1] د حمید دېوان په کابل چاپ کې ددې بند یوه مسره له چاپه پاتې شوې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اشنا په ښکلي مخ مې سترګې وا کړې
په ناسور مې د هجران پورې دوا کړې
تللي يار راسره وصل خوا په خوا کړې
ژر په ژړدا ناروا په ما روا کړې
که مې چېرې له اخلاصه يې بللی

❋ ❋ ❋

که هر څو يار ته نږدې د زړه په ياد يم
په صورت چې ځنې لرې په هېواد يم
شپه او ورځ د خدای و داد ته په فرياد يم
په تش باد مې تسلي نه شي ناښاد يم
که مې يار د سر په سترګو وليدلی

❋ ❋ ❋

تور طالع برګشته بخت د عشق په کار کې
بد قسمت او بد شامت په دغه لار کې
بر ناحقه بدری خورم په سمه لار کې
نه شته ما غوندې هېڅوک په هېڅ ديار کې
په څه شوم زبون ساعت يم زېږېدلی

❋ ❋ ❋

(c) ketabton.com: The Digital Library

لــه هغــه چــې پوهېــدلی پــه ښــه بــد یــم
رســـېدلی د پنجـــاه و پـــنج تـــر حـــد یـــم
مبـــتلا د ښـــکلي مـــخ پـــه خـــال و خـــد یـــم
کـــه د صـــدق شـــل ســـنده ښـــیم رد یـــم
یـــوه ښـــکلي پـــه راســـتۍ نـــه یـــم منلـــی

❋ ❋ ❋

کـــه مـــې یـــو ځلـــه اشـــنا لـــه هنـــده راشـــي
پـــه هـــوس ورتـــه ګلـــزار د غـــم صـــحرا شـــي
لـــه هجرانـــه یـــې حاصـــله تبـــرا شـــي
فراغـــت د جـــدایي لـــه چـــون چـــرا شـــي
نـــور ((حمیـــد)) لـــه اشـــناییه لاس وکښـــلی(۲۸)

۱۰- شپږیز (مسدس):

هغه ډول شعري جوله ده، چې هر بند یې شپږ مسرې لري، د سر لومړي بند شپږ واړه مسرې یې په خپل منځ کې هم قافیه وي. ردیف یې اختیاري دی.

د نورو بندو پینځه مسرې په خپل منځ کې هم قافیه او هره شپږمه مسره یې په قافیه کې د لومړي بند د مسرو د قافیې تابع ده. د مسدس ځینې بندونه کېدی شي ردیف ولري او ځینې یې کېدی

(c) ketabton.com: The Digital Library

شي ردیف هم ونه لري، خو قافیه د هر بند د هرې مسرې لپاره ضروري ده. دغه راز ټولې مسرې د څپو د شمېر له مخې سره مساوي وي او هم یې وزن مشترک وي. له مربع څخه یې دوه او له مخمس څخه یې یوه مسره زیاته وي.

د مسدس هندسي جوړښت داسې ترسیمېدی شي:

a____________________________
a____________________________
a____________________________
a____________________________
a____________________________
a____________________________

b____________________________
b____________________________
b____________________________
b____________________________
b____________________________
a____________________________

او همداسې نور بندونه

داسې شکل هم غوره کولای شي:

=a____________________________
=a____________________________
=a____________________________
=a____________________________
=a____________________________
=a____________________________

(c) ketabton.com: The Digital Library

=b________________________
=b________________________
=b________________________
=b________________________
=b________________________
=a________________________

او د ردیف په تغیر سره نور بندونه.
دلته به ددې شپږیز یوه بېلګه راوړو:

حیف په دا ژوندون شه چې له یاره یم مهجوره
هر نفس غوښېږم د هجران په تېره توره
ژاړم پټ په زړه کې په خوله خاندم له ضروره
سترګې مې شوې دواړه په ژړا ژړا بې نوره
عقل له ما لاړ شه لېونی یم بې شعوره
دا قصه زما ده په تمام جهان مشهوره

❋❋❋

لاس مې خپل کوتاه کړه د دنیا له هره کاره
غم الم مې نه شته له چا نه یم پرواداره
یار سره واصل شوم بې تلاشه بې ریباره
نن چې بهره مند یم زه له بوس و له کناره

(c) ketabton.com: The Digital Library

سترګې څه رنګ نیسم د دلبر له ښه رخساره
تېږي و اوبو ته همېشه وي ناصبوره

❋ ❋ ❋

ته په دا سرو سترګو چې افت پر ځان زما یې
ځان مې درقربان شه چې تر ځانه ګران پر ما یې
تش په دا ملال کاته له مانه هوش ربا یې
زه رنځور د عشق یم ته ثاني د مسیحا یې
حورې به زه څه کړم ملا ! څه یې را ته ستایې
ما و ته تر حورو خپله کښلې ده منظوره

❋ ❋ ❋

څه وایې ناصحه زه مرید د مې فروش یم
هر چې را ته وایي زه د ده حلقه بګوش یم
پند کړه وهوښیار ته زه خو مست وباده نوش یم
خلک دې تهمت را باندې وایي زه خاموش یم
اوښې مې بهېږي تر چشمې نه زیات په جوش یم
هم لرم له غمه سینه ګرمه تر تنوره

❋ ❋ ❋

نه ده د سرېو بقا زیاته تر حبابه
خونه لا پخوا له خپله مرګه کړي خرابه

(c) ketabton.com: The Digital Library

سـینـد ده دا دنیـا چـې رغـړول کـا بـې سـېلابه
کـام د اژدهـا دی دنیـا هسـک کـړه سـر لـه خوابـه
ولـې ((معـزالله)) پـه سـقر درومـې بـې اسـبابه
فکـر د توبـې کـړه همیـانۍ کـړه خپلـه پـوره.(۲۹)

۱۱- اوه یز (مسبع):

دا هغه ډول شعري جوله ده، چې هر بند یې اوه مسرې لري، د لومړي بند اوه واړه مسرې یې په خپل منځ کې هم قافیه وي. د نورو بندونو شپږ مسرې یې په خپل منځ کې هم قافیه خو اوومه مسره یې په قافیه کې د سر د لومړي بند د قافیې تابع وي. له مربع، مخمس او مسدس سره یې یوازې د مسرو په شمېر کې تفاوت وي. نور جوړښت یې سره ورته دی. دلته هم ردیف اختیاري دی، یانې دا چې کېدی شي ځینې بندونه یې ردیفونه ولري او ځینې یې ونه لري، خو که چېرې د لومړي بند مسرو تر قافیو وروسته ردیف درلود، نو د نورو بندونو وروستۍ مسره باید په قافیه او ردیف کې ضرور د لومړي بند د قافیې او ردیف تابع وي. دلته به د یو اوه یز (مسبع) بېلګه راوړو، چې هم ردیف لرونکي بندونه لري او هم بې ردیفه بند. هندسي جوړښت یې دادی:

(c) ketabton.com: The Digital Library

=a_______________________
=a_______________________
=a_______________________
=a_______________________
=a_______________________
=a_______________________
=a_______________________

=b_______________________
=b_______________________
=b_______________________
=b_______________________
=b_______________________
=b_______________________
=a_______________________

همداسې نور بندونه..

و ((ت)) لـــه تـــوره وکـــاږه چـــې ســـپین شـــي
قـــاف و ((س)) ورســـره واچـــوه چـــې شـــین شـــي
پـه تحصـیف سره یـې مـخ پریمینځـه چې سین شي
معـــون یـــې دوه ســـو لـــس کـــه چـــې رنګـــین شـــي
نـــور دې ټولـــه پـــه یـــوه نـــیم ځـــای شـــین شـــي
جـــوړ لـــه دغـــه یـــوه نیمـــه بـــه امـــین شـــي
بـــې لـــه ((نـــه)) بـــه و ذکـــي و تـــه یقـــین شـــي

✵✵✵

(c) ketabton.com: The Digital Library

څه په کار دي بې له ده که جهان ستا شي
بل د حکم قاف تر قافه پر هر چا شي
د قارون تر دنیا ډېره ستا دنیا شي
تر سخا دې د حاتم تېره سخا شي
بې بقا به تر ماڼیه د کسری شي
عاقبت به دې په ځان پورې بلا شي
سخت مکان به دې د اور جوړ پر سجین شي

❋ ❋ ❋

سر و مال واړه د ده تر نامه جار که
شیرین ځان یې تورې خاورې د دربار که
تل پر ځان باندې کندلې د پښو لار که
ځان له خاصو عاشقانو سره شمار که
خط پر ځان د ده د مینې په پرکار که
مه وځه له دغه خطه زړه قرار که
چې نامه در باندې جوړه د کمین شي

❋ ❋ ❋

ښه تصدیق باوري واړه په اقوال کړه
موافق یې هر یو فعل پر افعال کړه
ځان نګهه له فسادونو د محال کړه

(c) ketabton.com: The Digital Library

کمالات حاصل د ده د ښه کمال کړه
په دا حال سره موجود دده وصال کړه
زړه به چاود له ډېره غمه د لعین شي[1]

❋ ❋ ❋

له اخلاصه دوست دار د چهار یار شه
پر بزرګیه د حضرت صدیق اقرار شه
پس له ده حضرت عمر دی خبردار شه
پس له دوی حضرت عثمان ګڼه هوښیار شه
کل و لیان دي تر ده لاندې فهیم دار شه
تر دا هسې بزرګۍ جار د کرار شه
پیروي د دوی کوه چې ټینګ دې دین شي

❋ ❋ ❋

مخالف چې څوک له دوی دي مخ یې تور دی
کوم به زیات تر دوی ګڼې مکان یې اور دی
که بادشاه شي د اقلیم ښکاره سرتور دی
یا عادل تر نوشیروان شي هم منګور دی
یا مدام کړي سخاوت لعنت یې پور دی
عاقبت یې تنها ټک د ګور په لور دی

---

[1] یوه مسره کمه ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کــی ثلــور طرفــه لانــدې تــرنګین شــي

❋ ❋ ❋

مــا ((جمعــه)) پــه خپــل قــدر دي دوی منلــي
موهبــات دور موهبــات چــې دي راغلــي
طبیعــت در طبیعــت یــې راســتولي
وراثــت در وراثــت چــې دي ویلــي
اصــلي ولــي مــې پــر زړه ښنیســتلي
ښــاخ د پــانې مــې تــر تــن ټولــه وتلــي
چــې مــې جــوړ عــین الیقــین حــق الیقــین شــي.(۳۰)

۱۲- اته یز (مثمن):

د نظم هغه ډول دی، چې هر بند یې اته مسرې لري، اته واړه مسرې یې په خپل منځ کې یو شان قافیه لري. ردیف په کې اختیاري دی. د بل هر بند اوه مسرې یې په خپل منځ کې هم قافیه وي او اتمه یې د لومړي بند د مسرو قافیه تعقیبوي.

هندسي شکل یې دا دی:

a____________________________
a____________________________
a____________________________
a____________________________

(c) ketabton.com: The Digital Library

a______________________________
a______________________________
a______________________________
a______________________________

b______________________________
b______________________________
b______________________________
b______________________________
b______________________________
b______________________________
b______________________________
a______________________________

او که ردیف ولري، نو بنه یې یوازې د ردیف په برخه کې بدلون مومي نور چوکاټ همدا شان دی. د بندونو شمېر یې قید نه لري. بېلګه یې داده:

تــوره شــپه شــي نالیــدونکي شــان لاســونه
ان تــر لمــره راتـــه زېبښـــي مـــې رګونـــه
لـــه ډبـــرو را بهـــر شـــي خـــو لانښـــونه
تـــاووي راتـــه پـــر مـــخ دېوالونـــه
ترورېمــۍ شــي یــو توپــان شــي ســره تېغونــه
پرېکـــوي تـــر ســـرو لانـــدې مړوندونـــه
وریځـــې وریځـــې شـــي زمـــا د خـــولې اهونـــه

(c) ketabton.com: The Digital Library

بیا یې سیوري ته شي دمه ستا یادونه

***

يو په بله کاروان لاړ شي د سلګيو
يو سور لال راڅخه ورک شي له ککيو
په لمحې سيوري راپرېوزي د پېرېو
په ټوټو په سر شکاوه شم له ګرېو
ستا د څڼو په شړک باد شي په مستيو
ددې غره غوټې شي تېرې له پګړيو
ملا شي ماته د زړو زړو څېرېو
سترګې ډکې او لامده شي ګرېوانونه

***

ستا په لوري چې مې کله هم نظر شي
ماته ووړ څاڅکی د اوښکو سمندر شي
پولۍ وپړسېږي لويې لکه غر شي
هر يو ګل مې راته مات مات په ډنډر شي
ستا په کور مې چې د خيال کله سفر شي
له وربښمو به مخ جوړ د هر حجر شي
په لمن کې به مې کاڼي ټول مرمر شي
نه يې پلورم که څوک راکړي پرې لالونه.(۳۱)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۳- لسیز (معشر):

هغه ډول نظم دی، چې هر بند یې لس مسرې لري، د لومړي بند لس واړه مسرې یې په خپل منځ کې هم قافیه وي او بې قافیې مسره په کې نه وي. د بل هر بند نهه مسرې یې په خپل منځ کې هم قافیه وي او لسمه مسره یې په قافیه کې د لومړي بند د مسرې له قافیې سره یو شان وي. د معشر ټولې مسرې یو واحد وزن تعقیبوي.

په معشر کې هم ردیف اختیاري دی. که چېرې د لومړي بند تر قافیې وروسته ردیف راغلی وي، نو نور بندونه اختیاري دي، چې ردیف ولري او که یې ونه لري، خو د هر بند وروستۍ مسره چې د لومړي بند قافیه تعقیبوي باید ضرور د لومړي بند قافیه تعقیب کړي او که چېرې لومړی بند ردیف ولري نو باید د هر بند وروستۍ مسره هم ردیف ولري. دلته یې هندسي جوړښت او یوه بېلګه وړاندې کېږي.

هندسي جوړښت یې دا دی:

a______________________________
a______________________________
a______________________________
a______________________________
a______________________________
a______________________________
a______________________________
a______________________________
a______________________________

(c) ketabton.com: The Digital Library

a______________________________

=b______________________________
=b______________________________
=b______________________________
=b______________________________
=b______________________________
=b______________________________
=b______________________________
=b______________________________
=b______________________________
a______________________________

c______________________________
c______________________________
c______________________________
c______________________________
c______________________________
c______________________________
c______________________________
c______________________________
c______________________________
a______________________________

او نور بندونه

معشر:

که راکوز شي مسيحا
اوبه راکا د بقا
غوښې راکا د عنقا
سم په صدق و په صفا

(c) ketabton.com: The Digital Library

لاس کـــه پورتـــه پـــه دعـــا
شـــپه او ورځ مـــــې کـــه دوا
دعـــا غـــواړي لـــه هـــر چـــا
څـو ښـکل نـه کـړم لبـان ستا
هســـــې نـــه دی رنـــځ زمـــا
چـــې شـــفا يـــې شـــي پـــه دا

❋ ❋ ❋

خوب مې نه شته دی کړمن يم
آه فريــاد کــوم دردمـــن يـــم
پـه سـودا د عشـق سـودمن يم
يـا مجنـون يـم يـا کـوهکن يـم
پــه جمـال يـې چـې مـين يـم
لــه خپــل يـاره روح او تــن يــم
پــه وطــن کــې بــې وطــن يــم
کــه دا نـــه وي دروغـــژن يـــم
لکـه ميا شـت پـه مـرد وزن يـم
ســتا پــه عشـق انګشـت نمـا

❋ ❋ ❋

(c) ketabton.com: The Digital Library

زړه مې چوي د يار له غمه
دود مې درومي له قلمه
دوه مې سترګې دي پر غمه
غم زياتيږي دم تر دمه
راپيدا شي غم له غمه
قدم ږدم په غره په سمه
دلربا خوښه خرمه
زه په دا هومره ماتمه
چې جدا شوم له عالمه
سر مې ونيو په صحرا

✵ ✵ ✵

همېشه شورو غوغا کړم
د وربځ په دود ژړا کړم
نه يو ځله په بيابيا کړم
د غمونو دې سودا کړم
همېشه درته دعا کړم
ياد په شپه و په ورځ ستا کړم
دا چې ډېرې زه بلا کړم
د وصال په تمنا کړم

(c) ketabton.com: The Digital Library

لکــه ســتا مینــې رســوا کــړم
مــه شــه بــل هســې رســوا
***
چــې دې بــاد د کــوڅې راشــي
پــرې غنچــه مــې د زړه وا شــي
چــې پــه کښــليو مبــتلا شــي
شــپه و ورځ پــه واويــلا شــي
پــه وګــړي کــې رســوا شــي
ملامــت پــرې د هــر چــا شــي
چــې حاصــل يــې مــدعا شــي
غــم يــې هالــه انتهــا شــي
معــزالله چــې پــه ژړا شــي
ستا پرې پورې شي خندا.(۳۲)

۱۴- ترجیع بند:

دا هغه نظم دی، چې لومړی څو بيتونه وويل شي بيا ورپسې يو مقفی بيت ورلوېږي او په دې ډول يو بند جوړوي، دغه راز بيا بل بند پيلېږي او بيا ورپسې همدا مقفی بيت تکرارېږي. په ترجيع بند کې د هر بند لومړی بيت مقفی وي لکه د غزل په شان او د بل هر بيت لومړی مسره يې بې قافيه وي او دويمه يې قافيه لري او د مطلعې

(c) ketabton.com: The Digital Library

قافیه تعقیبوي. د بندونو د بیتونو شمېر یې سره مساوي وي. ټولې مسرې یو متحد وزن تعقیبوي. په ترجیع بند کې هم ردیف اختیاري دی. ځینې بندونه کېدی شي ردیفونه ولري او ځینې یې ونه لري. هندسي جوړښت یې داسې دی:

=a______________________________
=a______________________________
____
=a______________________________
____
=a______________________________
____
=a______________________________
____
=a______________________________
____
=a______________________________
=b______________________________
=b______________________________

c______________________________
c______________________________
____
c______________________________
____
c______________________________
____
c______________________________
____

(c) ketabton.com: The Digital Library

c___________________________

____

c___________________________

____

=b___________________________

=b___________________________

د ترجیع بند یوه بېلګه داده:

ستا پر مخ پر تورو زلفو زه شیدا یم
صبح و شام په آه فغان په واویلا یم
په فراق کې دې تل خورم د ځیګر وینې
صبر و توان مې بې تا نه شته مبتلا یم
نن فلک را باندې تېغ د جور و کېښ
له سرو وینو ډک لړمون لکه حنا یم
رقیبان راسره جنګ و جدل کاندي
په دربار کې دې د سپیو مدعا یم
غزاله غوندې وحشي راځخه مه شه
زه صیاد دې د دیدن په تمنا یم
که شل کاله دې ماني وي له ما یاره
بېګانه مې هنوز مه ګڼه اشنا یم
له اشنا مه کړه ماني بې وفايي ده

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې سبزې مین بې اوره جدایي ده

✵ ✵ ✵

غمازان چې روغې چارې کړي ویجاړې
خوار عاشق به څرنګ ستا په وصل ویاړي
چې احوال د فراقت پر ژبه راوړم
هغه دم مې وچوي په خوله کې لاړې
د لاله په دود له عمره ځګرخون یم
په ګوګل کې مې تل وینې دي ولاړې
یا شبنم دی چې وریږي په چمن کې
یا بلبل دی د سحر پر ګلو ژاړي
ګرد غبار دې د کوڅې یم ولې دریغه
خیال د وصل دې لمن راڅخه نغاړي
که هر څو د تامانې دې نن پخلا شه
دل سوخته اشنا دې راغی عذر غواړي
له اشنا مه کړه مانې بې وفایي ده
چې سبزې مین بې اوره جدایي ده

✵ ✵ ✵

راشه راشه ای زما د زړه مقصوده
ما غریب کړه په وصال سره خوشنوده

(c) ketabton.com: The Digital Library

یو دیدن دې په سر غواړم که مینده شي
لاس پر سر یم پر دنیا له بله سوده
د وصال قدر له ما زده چې مشتاق یم
د ایاز له قدره چا زده بې محموده
له ما تمه سیه پوش لکه سکاره یم
تر لېمه مې اوښې ځي د زړه له دوده
لکه زه یم تل دا ستا په درد و غم کې
بل څوک مه شه هسې شان په غم الوده
په ماني پر څه زېبا نګاره
پیرمحمد غوندي اشنا دې کړ نابوده
له اشنا مه کړه ماني بې وفایي ده
چې سبزي مین بې اوره جدایي ده.(۳۳)

د پورتني ترجیع بند په دویم بند کې د قافیې یو څه ستونزې او یا هم پر قافیې لهجه یي تاثیرات او تحمیلات لیدل کېږي.

۱۵- ذوالقافیتین ترکیب بند:

په دې ډول نظم کې څو مقفی مسرې سره یو بند جوړوي بیا وروسته یو بل مقفی بیت ورلوېږي، چې د لومړي بند له قافیو سره

(c) ketabton.com: The Digital Library

يې قافيې يو شان نه وي. وروسته بيا نور بندونه راځي او د هر بند مسرۍ يې په خپل منځ کې هم قافيه وي او د بل بند له قافيو سره توپير لري او هم د بل هر بند په پای کې ځانته بېل بېل مقفی بيتونه راځي. د بندونو د مسرو شمېر يې سره مساوي او يو متحد وزن تعقيبوي. د بيتونو او هم د بندو شمېر يې ټاکلی نه دی، خو ټول بندونه د مسرو او څپو د شمېر له مخې سره برابر وي.

رديف په کې اختياري دی، ځينې بندونه کېدی شي رديف ولري او ځينې يې ونه لري. دلته به د حنان بارکزي يو ترکيب بند راوړو، چې د (ترجيع بند) په نوم راغلی دی. خو په نورو ځايونو او ديوانونو لکه د خوشال بابا په ارمغان کې دې ډول نظم ته ذوالقافيتين ترکيب ويل شوی دی. له ترجيع بند څخه يې توپير دادی، چې په ترکيب بند کې بيا دا مقفی بيت تر هر بند څخه وروسته يو شان نه تکرارېږي او بل توپير يې دادی چې د ځينو ترکيب بندونو د هر بند ټولې مسرۍ يې قافيه لري خو په ترجيع بند کې خبره داسې نه ده. هندسي جوړښت يې دادی:

د حنان بارکزي د ترکيب بند شکل:

a________________________
a________________________
a________________________
a________________________
a________________________
a________________________
b________________________
b________________________

(c) ketabton.com: The Digital Library

c___________________________
c___________________________
c___________________________
c___________________________
c___________________________
c___________________________
=d___________________________
=d___________________________

او نور بندونه

د یادونې وړ ده، چې د ترکیب بند بل شکل هم شته. د خوشال په ارمغان کې داسې ترکیب بند هم شته، چې د هر بند ټولې مسرې یې مقفی نه دي، داسې وي لکه یو غزل چې یو بند جوړ کړي یانې له لومړي بیت پرته د هر بیت لومړۍ مسره له قافیې ازاده وي. کله چې بند پوره کېږي بیا یو ځانګړی او بېل مقفی بیت ورلوېږي. د حنان بارکزي ترکیب بند:

یـار مـې ولاړ شـو پـه سـفر لـه دې وطنـه
کـه ارواح و کـوچ یـې وکـړ لـه بدنـه
کـه بلبـل پـه انـدوه والـوت لـه ګلشـنه
کـه وروسـتی دم و د مـړي لـه دهنـه
چـا بـی کـړې وې د سـوي زړه پوښـتنه
چـا بـی اینبـي وې ملهـم پـر زړه دننـه
دروغجـن یمـه پـه مینـه کـې هـر ګـوره

(c) ketabton.com: The Digital Library

اشنا ولاړ شو زه ونه وتم له کوره

✵ ✵ ✵

چې خبر یې د تلو وشو ناګمان
لکه تندر پر چا پرېوزي له اسمان
چې یوسف مې شو ملګری د کاروان
شو یعقوب زما د زړه پسې پرېشان
په ارمان ارمان به ژاړم له هجران
د ژوندون طمع مې وخته له ځان
چې تري پاتې شوم په دا پېغور ګنده یم
سترګې نه لرم په سر کې شرمنده یم

✵ ✵ ✵

ورسره به خوک پر لارې وي ملګرې
چې ویسا به یې په نه شي نژدې لرې
له ستړیا به یې زړه نه غواړي خبرې
له ناکامه تر خولې تویې که شکرې
د سرو لبو لعل به پرولي په کودرې
اړوي به باندې تل د غمو سرې
عاشق نه یم اوس رښتیا شوه دا خبره

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې پر هر دربانـدې ژاړم بې اثـره

* * *

خوب به نه ورځي مانده به تر حد تېر وي
خوشـالي هـوا هـوس بـه ځنـې هېـر وي
سپين رخسار به يې له فکره په بل پېر وي
لـه سترپا بـه نيشکر ورتـه ګندهېر وي
پـه ديدن بـه يې درې دوه ملګري سېر وي
پـر هـر ځـاى بـه لکـه روي پـر چـارپېر وي
چې ترې پاتې شوم په کومو سترګو ګورم
پوزه نه لرم په درست جهان کې ښورم

* * *

دى روان شو زه پر کور پـه دا حيران يم
چې نه مړ شوم نه مجنون سر په بيان يم
نـه اسـيا رنګـه لـه غمـه سرګردان يم
ملامـت د هـر هنـدو د مسـلمان يـم
دى پخوا را پوهېده چې دو زبان يم
رحمتونـه دې د ده پـر زيرکـۍ وي

(c) ketabton.com: The Digital Library

لعنتونــه دې زمــا پــر خيــره ګــې وي[1]

❊ ❊ ❊

کـه مـې مينـه واى رښـتيا سـوى پـه اور واى
پـه نغـري کـې بـه د هجـر لکـه سـکور واى
پښې مې يبلې کالي څيرې سر سرتور واى
پـه انـدوه سـره مـې تـرک د دنيـا کـور واى
لـه دې غمـه مـې تراوسـه سـر پـه ګـور واى
ښايي دا چې مخ مې تور او پر خره سور واى
صــد رحمــت دې وي د ده پــر دانـــايې
صــد لعنــت دې وي زمــا پــر اشــنايې

❊ ❊ ❊

يـار مـې ولاړ شـو پـه سـفر پسـې زهيـر يـم
لـه دې غمـه تـل اختـه د ځـان پـه ويـر يـم
ريشــخندى د هــر صــغير د هــر کبيــر يــم
چــې پــه غــم لا د قليـــل و د کثيـــر يـــم
زخمــي کــړى ببلتانــه د غــم پــه تيــر يــم
هميشــه د دغــې چــارې پــه تــدبير يــم
چـې اجـل مـې عـذر وکـه پـه عـالم کـې

[1] د نقل پر وخت يوه مسره پاتې شوې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګنهـه ډېـر بـې آبـه پـاتې شـوم پـه غـم کـې

✵✵✵

په خپل فضل خواست قبول زما غريب کړې
د وصال ښادي مې يو وار پـه نصيب کړې
تللـې يـار راسـره وصـل عنقريـب کـړې
مشـرف پـه دغـه ګـل دا عنـدليب کـړې
د هجران ناسور مې روغ پـه دا طبيب کړې
خـوا پـه خـوا راسره ګرم خپـل حبيب کړې
پـه کـرم سـره د خـوږو زړو دوا يـې
چې لار ورکـه کـړي هغـه پـر لارې بيـايې

✵✵✵

وسـيله مـې کـړې مجـاز او حقيقـت تـه
خاموشـي مـې کاميـابي کـړې معرفـت تـه
مشـک مې ورک کړې لـه خاطره طريقت تـه
راپـه غـاړه کـړې زنځيـر سـتا و قربـت تـه
کـړې طـامع مـې سـتا د وصـل و شـربت تـه
بـې پوښـتنې مـې لاهـو کـړې و جنـت تـه
غيـر خيـال مـې کـړه لـه زړه څخـه جـارو تـه

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغــه زهــر مــې کــړه ســتوني کــې دارو تــه

❁ ❁ ❁

د ســکوت پــه تــار مــې ځیــرې زړه رفــو کــړې
رو بـــرو مـــې ائینـــه د خپـــل زانـــو کـــړې
صـــبر را د نـــو خطـــانو لـــه جـــادو کـــړې
فســـادونه مـــې لـــه زړه ځخـــه جـــارو کـــړې
بـــې ویلـــو مـــې پـــوره هـــره ارزو کـــړې
مـــا حنـــان د بـــیم پـــه اوبـــو کـــې لاهـــو کـــړې
کـــه مـــې چېـــرې یـــې بللـــی لـــه اخلاصـــه
په کرم مې کـړه لـه غشـو سـینه خلاصـه.(۳۴)

۱۲- تړول قافیز فورم:

دا هغـه ډول فـورم دی، چې هـره مسـره یې قافیـه لـري او تړولې مسرې یې یوه قافیه تعقیبوي. ردیف په کې اختیاري دی، خو که پـه لومړۍ مسره کې تر قافیې وروسته راوړل شي، نو پـه همدې بڼـه پـه نورو مسـرو کې هم راځي. د هرې مسـرې د ځپـو شـمېر لـه بلې سـره مساوي وي او یو ټاکلی وزن تعقیبوي، د مسرو شمېر یې ټاکلی نـه دی، دا ډول شعري فورم په پښتو کې د دود عربي فورمونو لـه بڼې سره یو څه توپیر لري. هندسي شکل یې دادی:

a___________________________

(c) ketabton.com: The Digital Library

a____________________________
a____________________________
a____________________________
a____________________________
a____________________________
a____________________________
a____________________________
a____________________________
a____________________________
a____________________________
a____________________________

یادګارونه یادګارونه

ما درته لیکلي وای شعرونه او شعرونه
تا زلفو کې ایښي وای ګلونه او ګلونه
ما په وچو شونډو درنه کړي وای سوالونه او سوالونه
تا په زړه را ایښي وای زخمونه او زخمونه
ما ژوند ته نیولي وای دارونه او دارونه
ستا شونډو، خندا کړای غوړځنګونه غوړځنګونه
زړه کې زما بل وای سره اورونه، سره اورونه
ستا ژوندون ډیوې وای څراغونه څراغونه
دغسې وای هیلې او همداسې ارمانونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

مـــا ورتـــه ژړلـــی تـــا خنـــدلی ولونـــه ولونـــه
حســـــن بـــــه د تـــــا و داســـــتانونه، داســـــتانونه
ژونـــد بـــه ټـــول زمـــا و یادګارونـــه یادګارونـــه.(۳۵)

د ټول قافیز دویم ډول:

په پښتو ژبه کې د دې ډول فورمونو ترڅنګ یو بل فورم هم شته، چې د هر بیت لومړۍ مسره یې د بل بیت له لومړۍ مسرې سره په قافیه کې یو شان وي او د دویمو مسرو قافیه یې په خپل منځ کې سره یو شان وي، د غزل د سر لومړی بیت یې مقفی نه وي. هره مسره یې ځانته قافیه لري. یانې دا چې د هر بیت لومړۍ مسره له لومړۍ او دویمه یې له دویمې سره په قافیه کې یو شان وي او ردیفونه یې هم همدا شان وي. هندسي جوړښت یې په دې ډول دی:

=a____________________________
=b____________________________
=a____________________________
=b____________________________
=a____________________________
=b____________________________
=a____________________________
=b____________________________
=a____________________________
=b____________________________

(c) ketabton.com: The Digital Library

دلته به د دې ډول فورم یوه بېلګه وړاندې شي:

له ستورو نه خالونه

یـو ځـل مـې د زړګـي پـه وران محـل کـه ګـذر وکـړې
قــدم تــه دې جانانــه د لمــدو ســترګو ګېــډۍ ږدم
وعــده راســره نــن کــه د ماښــام پــه ګــودر وکــړې
لـه سـتورو نـه خالونـه درتـه ټیـک بـه د سپوږمۍ ږدم
کــوچۍ لــیلا کــه کلــي تــه مــو بیــا تــه سفر وکـړې
د شـپو پـه لویـه دښـته کې د لمـر سـپینه کېږدۍ ږدم
د نــاز پېغلـې وږمـې ! کـه پېښـه زمـا پـه سـهر وکـړې
ټـالو کـې د کمڅـو دې د پسـرلي تانـدې غـوټۍ ږدم
پــه برنــدو پښــتنو دې کــه د بخوا تــه نظـر وکــړې
د غره وربښمینو څنو نه پر سر لویه پګړۍ ږدم.(۳۶)

(c) ketabton.com: The Digital Library

دویم څپرکی

پښتو ازاد شعر

په پښتو شاعرۍ کې د ازاد شعر څو ډولونه تر سترګو کېږي. په دې مانا چې پښتو بشپړ ازاد شعر تر څو پړاوونو وروسته دې شکل ته رسېدلی دی. دلته به د ازاد شعر څو بېلګو ته اشاره وکړو.

۱- هغه ډول ازاد شعر، چې د دودیز شعري فورمونو په چوکاټ کې نه وي راغلي، په شکلي ډول په کې یو څه بدلون راغلی وي. ځینې مسرې یې له قافیې ازادې، لنډې یا اوږدې وي، په نورو اکثرو مسرو کې قافیه راغلې وي، خو دا قافیه په مسرو یا بیتونو کې یو شان نه وي، څو څو مسرې یا څو بیتونه په خپل منځ کې مشترکه قافیه لري، بیا بېلې مسرې ورپسې لوېږي او په دې ډول یو بند جوړوي. په دې ډول نظم کې اکثره مسرې تقریباً یو متحد وزن تعقیبوي. یانې له ځینو وړو مسرو پرته د نورو اکثرو مسرو د څپو شمېر سره برابر وي. په دې ډول فورم کې د ځینو بندونو د مسرو تر قافیې وروسته کېدی شي ردیفونه راغلي وي او ځینې هم کېدی شي هېڅ ردیفونه ونه لري. په پښتو ژبه کې ټاکلي شمېر نظمونه او شعرونه په همدې او یا دې ته ورته فورم کې ویل شوي

(c) ketabton.com: The Digital Library

دي. د نیمه ازاد شعر دا فورم یا ډول عام نه دی، بلکې د کارونې ساحه یې ځانګړې او خاصه ده، دلته به د بېلګې په توګه د اسحق ننګیال د شعر یوه بېلګه راوړو:

ښکاري ته !

ای ښکاري اشنا ! درته سلام کوم
پربېږده چې دا ښکلې مرغۍ والوزي
لاړې شي جوړه جوړه ګلونه شي
ښلکې شي ښایسته شي امېلونه شي
واخلي په وزرونو کې تنکي بچي
وموښي سینو کې ګلالي بچي
سپینې سرې منښو کې زرکني بچي
پام کوه !
پام کوه ماشې له ګوتې مه وروړه !

ای ښکاري اشنا ! درته سلام کوم
پربېږده چې دا شنو جلګو کې وځغلي
پېغلې د هوسیو د دامان په لور
واړوي پیکي د شنه اسمان په لور
وخاندي راتاوې شي مستي وکړي

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورغړي نخرې وکړي خوښي وکړي
شپو د پېغلتوب ته خوشالي وکړي
پام کوه !
پام کوه ماشې له ګوتې مه وروړه !

ای ښکاري اشنا ! درته سلام کوم
پرېږده د غونچو له لمن پرېوزي
زموږ د کلي باغ کې د سپرلي بلبل
زموږ د خمارونو شرابي بلبل
پرېږده چې په سرو مښوکو وبولي
زموږ د بام له پاسه د سپرلو سرود
بڼ ته د غوټيو د ښکالو سرود
ځمکې ته د وربځو بارانو سرود
پام کوه !
پام کوه ماشې له ګوتې مه وروړه !(۳۷)

ددې ډول شعري فورم د هندسي جوړښت انځور امکان لري، ځکه چې د مسرو شمېر او د بندونو شمېر يې نسبتاً ټاکلی او څرګند دی. د دې فورم هندسي جوړښت داسې ترسيمېدی شي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

=a
=a
=b
=b
=b

=c
=c
=d
=d
=d

=e
=e

=f
=f
=f

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا ډول شعرونه یا نظمونه چې تر زیاته حده د یوه قید او سیستم تابع وي، د هندسي شکل ترسیم یې ډېر سخت نه برېښي، خو د بشپړو ازادو شعرونو د هندسي شکل ترسیم بیا د هر شعر په خپل خپل جوړښت پورې اړه پیدا کوي.

۲- د ازاد شعر بل ډول دادی، چې له مسرو څخه قافیه لرې شوې وي، یو متحد وزن تعقیبوي، یانې د یو قراردادي وزن لرونکی وي. د مسرو د څپو شمېر یې سره مساوي وي، خو یوه ټاکلې موضوع تعقیبوي. ځینې پښتانه ادب پوهان له هغې جملې نه پوهاند ډاکټر مجاور احمد زیار دې ډول شعر (نظم) ته (مونډی) (۳۸) شعر (نظم) وايي. دا هم د بشپړ ازاد شعر پر لوري یو ګام دی. شاعر دلته د قافیې او ردیف له باره ځان ژغورلی دی، خو له غزلو او قافیه والو شعرونو سره یې توپیر دا دی، چې دلته یوه ټاکلې موضوع تعقیبېږي. د شعر دوه مسرې کومه خپلواکه او مستقله مانا نه شي خندلای. د مسرو شمېر یې هم ټاکلی نه دی.

د ښکلا لمبې:

جوړ زما د نظر سیوری
ستا په دواړو اننګو کې
دا چې ناځي راته وايي

(c) ketabton.com: The Digital Library

په لمبو کې د ښکلا دې
د الفت د دوک په ګوتو
اړولم راړولم
ستا له پامه چې یاغي شوم
د کږو وروځو په ول مې
د ارام زړګي کوډله
د ماښام د اوښکو تل کې
د کباب زړګي له تاوه
په امید د ژوند لاهو کړه.(۳۹)

دلته به د دې شعر هندسي جوړښت یوه بېلګه راوړو:

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳- ازاده منظومه: د ازاد شعر یو بل ډول، ازاده منظومه ده، چې یوه اوږده موضوع او پېښه انځوروي. دا فورم داستاني بڼه لري، په پېښو کې نورې پېښې هم انځوروي، په دې ډول فورم کې قافیه او ردیف موجود نه وي، خو کله کله کېدی شي د خوند لپاره یو نیم ځای په کې قافیه او ردیف راشي. په دې فورم کې د مسرو د ځپو شمېر سره یو شان نه وي. په پښتو کې دا ډول منظومې ډېرې دي. د استاد بهاوالدین مجروح ځانځاني ښامار، نا اشنا سندرې هم دې فورم ته ورته دي، د پیرمحمد کاروان او ځینو نورو شاعرانو هم دا ډول منظومې شته. دلته به له دې ډول ازادو منظومو څخه د ځوان شاعر عبدالغفور لېوال د منظومو یوه بېلګه وړاندې کړو.

بـاد

کبرګل[1] کبر وکړ
او خدای(ج) له باغ څخه تبعید کړ اوس په غره کې اوسي
باد راته تشه لپه بیا نیولې
ستا مینه وړو او په تمه اننګو ته زما له شونډو نه سلام غواړي

---

[1] کبرګل یو ډول غرنی ګل دی او د سړو سیمو په لوړو غرونو کې تو کېږي، د سترګو په شان بڼه لري او جوله یې د غاټول ده، ډېر ښکلی دی، سر یې کښته ځړېږي او اوښکې ورڅخه تويېږي، ددغه ګل په هکله فولکوریکې کیسې هم شته.

(c) ketabton.com: The Digital Library

باد زما پر مینه مین نه دی
ستا لیدو ته درځي
باد د پلمو ترږی دی
باد ډېر هوښیار دی په کیسو کې راته خوب راولي
غواړي په خوب کې زما له شونډو نه سلام غلا کړي
او باد کیسه کوي چې:
هلته جنت کې کبرګل پر یوې ښلکې ښاپېرۍ مین و
ګل ښاپېرۍ ته د هغې د ښایستونو د ستاینو کتاب
په څومره مینه د لېمو په ژبه ختم کړلو
خو د هغې په ښکلو سترګو کې یې ټکی د باور ونه لید
د ښاپېرۍ ایمان پر خپل حسن هنداره غوښته
ګل د باغچې پر سینه خوب پرېښوده
ګل لېونی شو د غره کاڼو ته یې غېږ پرانیسته
چې ښاپېرۍ ور نه خپل حسن ته هنداره غوښته
خو ګل جنت کې د وږمو پر ښیښنه کبر وکړ
چې: زه مې ښکلې ته غزلو نه ائینه جوړوم
✵✵✵
نو ای د باغ شهزاده!
ولاړ شه د غرونو د کوڅو ملنګ شه
تر هغې ورځې چې شاعر شې

(c) ketabton.com: The Digital Library

تر ځو مینه زده کړې
او ګل همداسې وکړل
چې لا تراوسه د ډبرو د اوښانو په پیکي کې زانګي
چې لا تراوسه یې په زړونو کې غزل لټوي
او لا د اوښکو په تار
د لمر د وړانګو پر لیک
د خپل شهید ګرځنده سیوري په نوم
پر خپلو پاڼو شنه توغونه لیکي
خو ګل لا نه دی شاعر
باد مې د کلي پر کوڅو پېښن شو
باد لکه سترې بقال
د خپل شاعر زړګي بوخڅې راته پرانیستې
د کیسو په بیه ما څخه سلام غواړي.

❋ ❋ ❋

۲

یو ببر سري د پښو پر شونډو ښکل کړې
د ډبرو د زخمي اوږو سپېرې شونډې
او هلته پاس یې د غره تور کاکل کې ولید د سپرلي شهزاده
څه دي کو چیه ګله؟
ولې دې خپل څیرې ګرېوان کې اشرپۍ د اوښکو

(c) ketabton.com: The Digital Library

تر خپل قدم لاندې د ورک قسمت د کرښو برج ته
لکه د پښت بابا پر پټه خزانه شیندې
او تش بانه دې ورته نېغ لکه نېزې نیولي
مګر ته هم لکه مومند بابا د خپل مراد د مخ جلوه خپل زړه کې ګورې
بس ببر سریه څوک یې !
او تاته چا ده درښودلې د ګلونو ژبه
زما د زړه له راز نه چا خبر کړې؟
ماته شاعر ښکاره شوې
زه دې د سترګو د ایلبند له کومې پېغلې کوچۍ
د خپل ارمان پګړۍ ته ګل وغواړم
زه مې د مینې د ښکلا قامت ته څه شي نه آینه جوړه کړم او ببر
سري ورته
لار د مینتوب وښوده...

✵✵✵

۳

باد مې د عشق په غنم لور راغی
لکه لوګر مې د زړه للمو نه ستړۍ، ستړۍ سلام ربېي
او سره غرمه کې زما د روح د شنه توت سیوري ته د باد لوګر
کیسو ستړی کړ
چې د شنه باغ شهزاده

(c) ketabton.com: The Digital Library

د تورو غرونو ملنګ
ها لېونی ګل خپل زلمی زړګی کوچی کړ
چې د مینې له بادونو سره کډه وکړي
او د شپېلۍ کوډګر او مست غږ یې بیا
د ښاپېرۍ پر تور وربل وناځي
څوک له خپل شنه تخته راپاڅي لالهانده شي کوچی شي
او ګودر ووینې
څو شنه ویاله کې د خپل حسن انځور وپېژني
تر څو په مینه پوه شي
څو یې چې مینه کړې د تورو غرونو جېل کې بندي
او څو د ګل له شنې اروا سره شي غاړه غړۍ
شپېلۍ پر شونډو یو کوچي د باران لار وهله
او ملایکو د اسمان پر دروازو ولیکل:
((د ګل مین زړګی پردېس شو د اسمان کلي ته))

❋❋❋

باد مې د اوښکو چم ته بیا راغلی
زما پر ستومانه ښو کانې تړي
باد شو د مینې د سلام د شنو مرغیو ښکاري
باد د خوب باغ کې راته دام د کیسو بیا اېښی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۴

وخت د پېړيو غمي وپېيل د غرونو هار کې
او د زلمي کوچې کوډ کړې شپېلۍ
د ښاپېرۍ د شنې اروا په غوټۍ
په څومره مسته مينه
د لېونتوب شنې پرخې پڼ ولې
او ښاپېرۍ يې لالهاند کړه کوچۍ شوه پر ګودر پېښنه شوه
يوه مينه کوچۍ
لکه ګل څانګه کې شبنم او لکه اوښکه ښکلې
لکه پر شنه ځنګله خوره وره د وربځو لړۍ
لکه د غره هسکه دره کې ړنګه بنګه د باران ګردله
کوچۍ دنيا ته راغله
خو د ګل زړه بېرته راونه ګرځېد
هو د زلمي کوچي خبر رانه غی
لکه د وربځو له خاطر څخه هېر شوی د باران څاڅکی
لکه تاريخ څخه په جبر ويستل شوی اتل
لکه سرحد د نادري اور د سيخونو او پښتون سيدال د سترګو ترمنځ
لکه ميوند کې د ملالې د لنډۍ انګازې
لکه زما مينې نه وتلی جنون
لکه ستا سترګو څخه تللی غرور

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوچۍ دنیا ته راغله
خو ګل هماغسې بې زړه پاتې شو.

❋❋❋

باد شو لېمو کې د کیسو انځورګر
بیامې د خوب او وینښتابه پر پوله ناست دی لکه سترې ماښام
زما د مستې بېخودۍ لار کې یې ایښی نظر
څو مې له عقل څخه لرې د عشق کلې نه سلام غلا کړي
او ښایي باد دی چې په خوب کې مې اروا سره
د عرش مېلمه شو.

۵

او زما د خوب د پاڼو سترګې لا کوچۍ پېژني
ها د شپېلیو د کوډګرو سندریزو میو مست ساقي
هغه اروا د کبرګل هغه د عشق د بېخودیو پاچا
ها پر ښکلا د سپین باور د آینو سوداګر
ها له مجاز نه حقیقت پورې د تږیو کاروانونو څاروان
ها د سهار پر اوږو ناست هغه د ورځې دلیل
ها د ایمان په کروندو کې د شنې مینې بزګر
ها د سپرلي عیسی چې زما د خوب صلیب
یې پر اوږو بار دی
ها د شاعر د سترګو شپو کې تر معراجه تللی

(c) ketabton.com: The Digital Library

ها را ببېل شوی له اسمانه چې په خدای مین شو
ها له خپل آر نه د ببلتون له چیغو جوړ انځور
د ښاپېرۍ د مینې لاس نه د خدای مینې یو وړ
او د جنت مېلمه نه ځان هېر شو
چې ځنګه پاښې پاښې ژاړي د اسمان لاړو ته
چې یې ښکالو ته لا د غره په کاڼو سیوری کوي.

✵✵✵

ما ته د خوب شهزادګۍ غېږ پرانیستې
زه یې سینه باندې د غره د وږمو مینه کوم
دا راته سترګو کې کیسې د ښاپېریو کوي:

۲

د ښاپېریو له تېر نه یوه پېغله کوچۍ
چې یې ورک کړی د خپل عشق د اوږد مزله ملګری
لکه د وربځو د کوځو بوړبو کې
لکه د ګډو سترې فصل کې
له خپلې خېلخانې نه پاتې شوې لالهانده زاڼه
راغله د غرونو د کوڅو لیلا شوه
وخت د پېریو له باران نه لېږې ډکې کړلې
پر ګل د ډېرو کوچانیو کمیسونو د لمنو سیورې ورپېدل
ګل یو ځل نه څو ځلې هسک شو پر کمځو د پېغلو ونځېده

(c) ketabton.com: The Digital Library

خو نه ګلونه ښاپېرۍ پېژنده
نه ښاپېرۍ ګلونه و پېژندل
لکه رانده غاټول نه ورک د پسرليو موسم
لکه له ترېي چنار هېره د ګودر غاړه
لکه شپېه د بېلتانه کې مروره سلګۍ
لکه بېديا کې له چينې نه سيند ته پته لاره
لکه زموږ د هرې ورځې د سپېدو له شونډو ورکه موسکا
ورکه همدا سې ورکه
خو ګل لا خپل غزل ساتلی د کوچۍ قامت ته
مينځې يې هره ورځ په سپينو اوښکو
او ښاپېرۍ لا په دې نه پوهېږي.

✲ ✲ ✲

مانه د خوب پرښتې والوتلې
لا مې د سترګو د سپېرو مينو نغريو کې د خوب
د سبايي اورونه بل دي ما ترې کډه کړې
او زه په برندو د ګل سيوري وينم
چې لالهانده دی د خپلې مينې لارې څارې.

٧

او دا دی خپل يوازېتوب مې لاس نيولی ځم د غرو څوکو ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

هلته به ګل ته د کوچۍ د کوچ کیسې وکړم
زما دا اروا په ماته چیغه کې به ګل ووینې
چې زړه یې څنګه د اسمان کوربه شو
چې ښاپېرۍ ورپسې څنګه لالهانده شوه،
کوچۍ شوه اوس پر غرونو ګرځي
څو چې د ښکلي ګل پر هرې لېونۍ پانې
زما د خوب یو تاج محل جوړ شي
زه به کوچۍ ته کبرګل وښیم
څو مې غزل شي د رښتیا هنداره
خوب مې ساقي شي د راز جام به د کوچۍ تږې خاطر ته ورکړي
څو یې اروا د باد په پټو کیسو وپوهېږي
زه به وصلت شم ښاپېرۍ او ګل به ببرته د جنت مېلمه کړم
هلته به عشقه ستا دربار ته په غرور درځم
هلته به مینې ستا د ښکلي چم شاعر شم
لېونی به شم څو مینه زده کړم
دا دی کوچۍ درغلم!
او دا دی واوره ګله!
آه خدایه! دا څه وینم
باد مې سلام غلا کړی
باد رانه ژبه د ګلونو وړې.(۴۰)

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ازادو منظومو هندسي جوړښت ټاکلی نه دی ځکه چې ټولې دا ډول منظومې یوه ټاکلې بڼه نه لري. سره له دې چې ازادې منظومې سره څه ناڅه ورته بڼه لري، خو بیا هم د یوې او بلې ترمنځ د مسرو د شمېر، د بندونو د څومره والي، د مسرو د اوږدوالي او لنډوالي له پلوه توپیرونه موجود دي، نو ځکه لکه د غزل، لنډۍ، څلوریزې او یا هم قطعې په شان د ټولو لپاره یوه ټاکلې هندسي بڼه نه شته، البته کېدی شي هره ازاده منظومه په جدا او بېله توګه ترسیم شي او د همغې لاسلرلې منظومې شکل انځور شي.

۴- بشپړ ازاد شعر: بشپړ ازاد نظم هغه دی، چې په هغه کې یوه ټاکلې موضوع انځورېږي، د مسرو شمېر او اوږدوالی یې مقید او ثابت نه دی. قافیه او ردیف په کې مطرح نه دي، البته کله یو نیم ځای د خوند د زیاتون لپاره راځي، خو وزن تراوسه پورې د ازاد شعر په اساسي توکو کې راځي. لکه څنګه چې د ازاد شعر له نامه څخه ښکاري؛ د یوه ټاکلي او ثابت شکل قید نه زغمي؛ نو ځکه د ټولو ازادو شعرونو لپاره یو ټاکلی ثابت او کوټلی هندسي شکل نه شته، چې د ټولو ازادو شعرونو رغښت دې افاده کړي. البته په ځانګړي ډول د هر ازاد شعر د ځانګړي هندسي شکل د ترسیم امکان شته. یو ځل بیا یادونه کېږي، چې ازاد شعر د څپو او د مسرو د شمېر او د مسرو د اوږدوالي او لنډوالي له مخې ازاد دی، خو تراوسه لا د وزن له بند څخه، نه دی ازاد شوی او هم هماغه څپیز

(c) ketabton.com: The Digital Library

خجیز جوړښت، چې د پښتو شاعرۍ پر نورو شعري فورمونو تطبیقېږي، پر پښتو ازاد شعر هم د تطبیق وړ دی. دلته به د ازاد شعر څو بېلګې وړاندې شي:

د مور لیک ته !

لیک مې د مور نه دی زده
چا ته بی ویلي وي
چا ته بی زاري کړي
چې راشه زما ګران زوی ته
ولیکه !
زه روغه یم ته څنګه یې !
یاد خو به دې وي !
چې یوه شنه پاڼه
زموږ د کور له ونې نه
په زوره چا شکولې وه
ژړل به دې
تاتې، تاتې دې ډېره وکړه
ویده شولې
نو ګرانه مینه ګیرکی مې

(c) ketabton.com: The Digital Library

راولیکه !

زه روغه یم ته ښنګه یې !(۴۱)

هندسي جوړښت یې د مسرو د شومره والي، اوږدوالي او لنډوالي له مخې په دې ډول دی:

بله بېلګه:

ګیله

دا منم چې پرښته یې

د شنه سیوري په رڼا کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

لویه شوې ښایسته یې
مګره ګوره:
ما دې ځانګو ته
لا لاس در وړی نه و
تا د سرو منهو د غله په نوم رسوا کړم ! ! ! (۴۲)

هندسي جوړښت یې دادی:

=a________________________

____

=a__________________________

____

____

____

____

د ازاد شعر بېلګه:

کب
بېچاره کب !
هغه تور نه پېژني
او نه بې وروسته له دې و پېژني
ځکه چې هر ځلې یې تور ولیده
بیا یې د سترګو کنګل
د اوبو مخ ونه لید. (۴۳)

(c) ketabton.com: The Digital Library

هندسي جوړښت يې په دې ډول دی:

(c) ketabton.com: The Digital Library

دریم څپرکی

د پښتو ولسي شاعرۍ یا نظم فورمونه

۱- لنډۍ:

لنډۍ په پښتو شاعرۍ کې تر ټولو کوچنۍ شعري فورم دی، خو د مانا د ځواک او لېږد له پلوه نه یوازې په پښتو شاعرۍ، بلکې په نړیواله شاعرۍ کې یې ساری لیدل شوی نه دی.

د لنډۍ کمال په دې کې دی، چې مجموعاً په ۲۲ څپو یا دوو مسرو کې درونند مانیز بار او ښکلا لېږدوي. د لنډۍ لومړۍ مسره ۹ او دویمه ۱۳ څپې لري، لنډۍ قافیه نه لري، خو د دویمې مسرې په پای کې یوه اهنګینه کلمه لري، چې د لنډۍ ټول اهنګ بشپړوي. هره لنډۍ باید د زور (ه) په واول یا غږن اواز پایته رسېدلې وي. په پای کې دا زور (ه) رانه شي نو اهنګ یې نیمګړی پاتې کېږي. لنډۍ د پښتو ژبې د فونولوژیکي (غږیز) جوړښت تابع ده او د هغې پر بنسټ جوړېږي. په نورو ژبو کې د دې ډول شعر (البته په همدې وزن او اهنګ) څرک لیدل شوی نه دی او نه نورو ژبو ته د لنډۍ په ژباړه کې د دې اهنګ ساتل شوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پر ټولو لنډيو باندې يو قانون د تطبيق وړ دی، یانې دا چې د هرې لنډۍ لومړۍ مسره باید حتمي ۹ او دویمه ۱۳ څپې وي. د هرې لنډۍ د لومړۍ مسرې څلورمه او اتمه څپه او د دویمې مسرې څلورمه اتمه او دولسمه څپه، خجنه وي. لکه:

امانتي مې ګور کې کېږدئ

که یار خبر شي ما به خپل وطن ته وړینه

ددې لنډۍ څپيز- خجيز جوړښت په دې ډول دی:

U – U U U – U U U

U – U U U –U U U – U U U

له مانيز پلوه لنډۍ پر بېلابېلو ډولونو وېشل کېدی شي. د پښتني ټولنې د ژوند د ټولو ډګرونو انځورنه په کې کېدی شي او شوې هم ده، خو د شکل او جوړښت له مخې لنډۍ همدا یو ټاکلی شکل او قانون لري.

دلته به یو څو لنډۍ د بېلګې په توګه وړاندې کړو:

یوه وعده راسره وکه

چې د صراط په پله به یو ځای سره ځونه

❋❋❋

ستا به واده زما به مرګ وي

ستا به ډولۍ زما به کټ خاورو ته وړینه

❋❋❋

(c) ketabton.com: The Digital Library

ولې دې بد را سره وکړه
زما همدغه هيله وه چې يار لرمه

څرنګه چې په لنډيو کې د وروستۍ مسرې وروستۍ کلمه اهنګينه وي او د وروستۍ څپې اهنګ يې لوړ او تر هغې دمخه څپې اهنګ يې لوېدلی شان وي ( ) نو دلته کېدی شي د لنډۍ هندسي جوړښت داسې ترسيم شي:

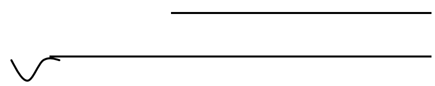

لنډيو ته (ټيکۍ)، (مسرې) او (ټپې) هم وايي، چې دا هر يو نوم خپل ځانګړی تعبير او لهجه يې استعمال لري، خو ددې ډول شعر عام او منل شوی نوم همدا (لنډۍ) دی.

۲- سروکی (نيمکۍ):

سروکی د پښتو ولسي سندرو يو ځانګړی ډول دی، چې بېلابېل فورمونه يا شکلونه لري. ځينې پښتانه سروکی (نيمکۍ) بولي او د پکتيا په منګلو کې د (پام) په نوم يادېږي.

سروکی د پښتو ولسي سندرو د نورو اصنافو په څېر د پښتون قام د زياترو کړو وړو انځورنه کوي او د خلکو د ملي، اجتماعي او روحي ځانګړنو عکاسي په کې شوې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

سروکی معمولاً د لنډیو په واسطه بشپړېږي، داسې چې لومړی سروکی ویل کېږي، بیا ټیکی (لنډۍ) وراچول کېږي. له سروکو سره ټولې لنډۍ ویل کېږي، خو هغه لنډۍ چې د سروکي له موضوع سره ارتباط ولري، خوندورې وي. لنډۍ وار په وار بدلېږي، خو سروکی د هرې لنډۍ په پای کې مکرر راځي. لکه:

خانه راځه دلبره
ډ کې لارۍ د جنکو لندن ته ځینه
د جنکو قدر یې کم که
امان الله ته دې خدای لونې ورکوینه
خانه راځه دلبره
ډ کې لارۍ د جنکو لندن ته ځینه

سروکی کله یو بیتیز وي، یانې دوه مسرې لري، چې لومړۍ مسره یې اوږده او دویمه یې لنډه وي او کله یې دویمه مسره اوږده او لومړۍ یې لنډه وي، کله درې مسریز، ځلور مسریز او پینځه مسریز هم وي، چې دلته به د هر یوه بېلګه راوړو:

دوه مسریز سروکی چې لنډۍ هم ورسره مله ده:

الا یو غږ وشو

(c) ketabton.com: The Digital Library

راغلې مه وای د جبو په میدانونه
د لمندار کمیس مېرمنې
الا یو غړ وشو
اور له لمنې باروې ستې دې کړمه
الا یو غړ وشو.

درې مسریزه سروکی:
پسې ورجګ کړه سره لاسونه
لنډ کړه د ټیکۍ مزې دې
خال به دې وران شي.

څلور مسریزه سروکی:

تورې سترګې خماري
درته کړم ناله زاري
د زړه زخم مې کاري
شوم رسوا ستا په یاري

پینځه مسریز سروکی:

(c) ketabton.com: The Digital Library

بي بي شېرينې
زېړې ګلې
راباندې واچوه
يوه لونګۍ
جوړه لاسونه

ښاغلی زلمی هېوادمل ليکي: ((سروکی بېلابېل فورمونه لري چې ځينې يې ډېر زاړه دي او د اوستايي ګاتونو له (هوخشتاتره) او (اهونار) سره په تول او وزن کې برابر خېږي)). (۴۴)

ددې ډول سروکو هندسي رغښت دا سې انځورېدی شي. دوه مسريز سروکي لږ تر لږه دغه لاندې بڼې درلودلای شي:

____
____

a____________________________
a______________
a____________________________
a____________________________

دويمه او دريمه بېلګې يې دادي:

شين کميس راوړی کمر بند مې دی تر ملا
و غازي امان الله

(c) ketabton.com: The Digital Library

❋❋❋

مین چې شو مه په ګل ببو

ستي یې کړمه په سرو لمبو (۴۵)

د درې مسریز سروکي شکلونه:

یو ډول یې هغه دي، چې د سر لومړۍ مسره یې تر دویمې اوږده وي او دویمه یې تر دریمې. بل ډول یې دادی، چې د سر لومړۍ او دریمه مسره یې د څپو د شمېر له مخې برابرې وي او هم قافیه وي، خو دویمه مسره یې قافیه نه لري او هم لنډه وي. شکل یې دادی:

____

____

____

❋❋❋

a________________________

____

a________________________

دویمه بېلګه یې داده:

پورې د جانان کډې بارېږي

زم ورسره ځمه

کله مې مین زړګی صبرېږي (۴۶)

څلور مسریيز سروکی:

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه ډول چې ټولې مسرې یې قافیې ولري او د څپو شمېر یې سره مساوي وي. لکه:

a______________________________
a______________________________
a______________________________
a______________________________

بله بېلګه یې داده، چې څلور واړه مسرې یې ټولې قافیه والې نه وي او هم یې د څپو شمېر سره برابر نه وي، لکه دا سروکی:

ګودر غاړه اجاره
ما بې وروره مه کې
وروري ما سره جوړه
شرنګ دې د بنګړو (۴۷)

د پورتني سروکي شکل داسې دی:

a___________________________
____
a___________________________
____

د پینځه مسریز سروکي یو شکل په دې ډول دی:

____
____
____
____

(c) ketabton.com: The Digital Library

سربېره پر دې د سروکو نور ډېر ډولونه هم شته لکه هغه سروکي چې د ښځې او نارينه ترمنځ د سوال او ځواب په توګه ويل کېږي لکه:

ښځه: جانانه راشه ديدن وکړه
خفه زړګی مې ښه کړه
سبا بېلتون دی

نارينه: ګلې سبا ته به درځمه
تا نه خفه کومه
ښکلې ژوندون دی

بله بېلګه:

ښځه: خان دلاور خانه، توره دې لونګی، شمله دې لا مزه کوينه.
نارينه: ګلې بي بي ګلې، تورې سترګې سره لاسونه لا مزه کوينه.

دغه راز يو شمېر ډول ډول سروکي هم شته، چې په بېلا بېلو سيمو پورې اړه نيسي، په لنډ ډول هغه د سر محقق زلمي هېوادمل په وينا: ((د سروکو د فورمونو شمېر خورا زيات دی.))

۳- کاکړې غاړې (کاکړی):

(c) ketabton.com: The Digital Library

کاکړي غاړې چې کاکړۍ لنډۍ يې هم بولي، د پښتو ولسي ادبياتو يو خوږ ډول دی، چې راز راز موضوعات (رزم او بزم د پښتو ټولنيز، اقتصادي شرايط، کلتوري پابندي، ديني او عقيده يي مسايل، ساده ولسي افکار، ټوکې او ټکالې او د پښتني کلتور بېلابېل اړخونه، خويونه او رواجونه په خپله لنډه تنګه غېږ کې رانغاړي.

کاکړي لنډۍ که څه هم له نامه څخه يې له کاکړو سره تړلې معلومېږي، مګر د ټولو پښتنو اصيل مال دی او په پښتنو کې داسې کام نه شته چې ددې لنډيو په جوړولو کې يې لږه يا ډېره ونډه نه وي اخيستې. دغه ډول له نورو ټپو څخه يو جلا او بېل شی دی، چې لومړی وار کاکړو ننبلولي دي او تر ننه به زيات و کم پنځوس زره کاکړي لنډۍ جوړې شوې وي.

کاکړي لنډۍ له دوو مسرو څخه جوړې وي، چې کله کله يې د دواړو برخو سېلابونه سره برابر او کله کله تو پير سره لري او د دواړو برخو وروستي توري يې سره يو رنګ وي. هغه کاکړي غاړې چې هره مسره يې اته اته سېلابه وي:

ښايستې که ستا رضا ده
ستا د قام بدي پر ماده

هغه غاړې چې يوه مسره يې اته او بله نهه سېلابه وي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

شین خالې نجونې لاښې دي
پـه لاره ځي لـه خندا شنې دي

هغه غاړې چې یوه مسره یې اوه سېلابه او بله یې اته سېلابه وي:
تر لاس نه تړو ګړې
مورې ملنګان یو شین خالې
اوه سېلابه غاړې:
د بوټو تنې تړم
د شاکار مېلې ته ځم (۴۸)
په عمومي ډول د دې ډول فورم هندسي جوړښت داسې دی:
یو ډول:

=a______________________
=a______________________

بل ډول: a____________________
a____________________

۴- د اتڼ نارې:

د اتڼ نارې، لکه له نامه څخه یې چې معلومېږي، یوازې پـه اتـڼ کې ویل کېږي، پـر ناسـتې نـه ویـل کېږي، کـه څوک یـې وو ایـې هم

(c) ketabton.com: The Digital Library

خوند نه کوي. ښځې هم په ښادیو کې اتڼ کوي او نارینه هم. د نارینه وو د اتڼ نارې ښځې هم په خپل اتڼ کې وايي، خو ښځې ځانته بېلې مخصوصې نارې هم لري، چې هغه نارینه په خپل اتڼ کې نه وايي. د نارینه وو د اتڼ نارې پر ډول ډول او بېل بېل وزن د اتڼ چیانو له حرکاتو سره سمې ویل کېږي، لکه ورو اتڼ، یو بغله اتڼ، دوه بغله اتڼ، درست اتڼ، د ایشلي اتڼ، د ناستې اتڼ د پروتې اتڼ، د پروتې دوه بغله اتڼ، چپه و راسته اتڼ، غلی اتڼ او... (۴۹)

ددې هر ډول اتڼ له حرکاتو سره سم ناره له خپل وزن څخه اړوي او په نوي وزن یې وايي.

د اتڼ نارې معمولاً درې او څلور مسرې لري، خو هم په درې مسریزه او هم په څلور مسریزه ناره کې د مسرو د څپو شمېر سره مساوي نه وي. په درې مسریزه ناره کې لومړۍ او درېیمه مسره سره هم قافیه یا هم اهنګه وي، وروستۍ یا درېیمه مسره معمولاً لویه وي او دویمه مسره یې تر ټولو کوچنۍ وي.

چتې چې په پښو دې کړې چوټې
ځوانان دې لېوني کړه
زاړه خواران دې وایستل له ګټې

په پورتنۍ ناره کې (چوټې، ګټې) د قافیې کلمې دي. لومړۍ مسره ۱۰، دویمه مسره ۷ او درېیمه ۱۱ څپې ده.

واورئ د هوا مرغانو واورئ
مسافر مې دورې تللې

(c) ketabton.com: The Digital Library

مرغانو په وزرو کې يې راوړئ

په دې ناره کې لومړی مسره ۱۰، دويمه ۸ او دريمه ۱۱ څپې ده (واوړئ او راوړئ) يې د قافيې کلمې دي. هندسي جوړښت يې داسې انځورېدلای شي:

a___________________
____
a________________________

ددرې مسريزو نارو بل ډول دادی، چې د قافيې ترڅنګ رديف هم لري لکه:

کميس مې تر لمنې ګلاګل دی
د خيال کميس مې دادی
چې اورونه لګوي هغه لا بل دی

په دې ناره کې (ګل او بل) د قافيې کلمې دي. (دی، دی) يې رديف دی. لومړی مسره ۱۱، دويمه ۷ اودريمه ۱۲ څپې ده. هندسي جوړښت يې داسې دی:

=a___________________
____
=a_______________________

(c) ketabton.com: The Digital Library

کله کله په درې مسریزه ناره کې داسې هم پېښېږي، چې لومړۍ او وروستۍ مسره د څپو شمېر له مخې سره مساوي وي. لکه په دې ناره کې:

هلکه چې سپین موټی دې چاړه ده
ما به خولګۍ درکړه
هلکه خو ریباره دې میره ده

ددې نارې لومړۍ مسره ۱۱ دویمه ۲ او درېیمه هم ۱۱ څپې ده.
هندسي رغښت یې دادی.

=a__________________
____
=a__________________

د اتڼ نارو بل شکل دادی، چې څلور مسرې ولري، ددې هرې مسرې د څپو شمېر له بلې سره مساوي نه وي. لومړۍ او درېیمه مسره یې نسبتاً کوچنۍ او دویمه او څلورمه یې تر هغو دوو نورو لویې وي. معمولاً لومړۍ، دویمه او څلورمه مسره یې سره هم قافیه وي. لکه:

دله دله دله
کوتره یم راغلې له کابله
یا به کابل خپل کم
یا به راوړم د کابل ژېړه بلبله

(c) ketabton.com: The Digital Library

لومړۍ مسره ۷ دویمه مسره ۱۱ دریمه ۷ او څلورمه ۱۲ څپې ده.
(دله ، کابله او بلبله) د قافيې کلمې دي. بله بېلګه:

خانه زموږ خانه
دا ستا خاني دې خدای نه کي ببرانه
ملکونه دې رعیت کړه
د دښمن کلا دې وکښه د میدانه.

په دې ناره کې لومړۍ مسره ۷، دویمه ۱۱، دریمه ۷ او څلورمه ۱۲ څپې ده. (خانه، ببرانه او میدانه) يې د قافيې کلمې دي، د لومړۍ نارې هندسي شکل دادی. لومړی شکل:

a____________
a_________________
____
a_____________________

دويم شکل:

a___________
a_________________
____
a_____________________

دویمه بڼه:

د څلور مسریزو نارو بل ډول دادی، چې د قافيې ترڅنګ ردیف هم لري. لکه:

څه کم د چا څه کم

(c) ketabton.com: The Digital Library

پر خپل غولي ولاړه يم کاته کم
يار که مې نادان دی
د بل پر ښايستو به يې ورنه کم

په پورتنۍ ناره کې لومړۍ مسره ۷، دويمه ۱۰، درېيمه ۷ او څلورمه يې ۱۱ څپې ده. (څه، کاته، ورنه) يې د قافيې کلمې دي. (کم، کم) يې رديف دی، هندسي شکل يې دا دی:

=a_______________
=a_________________________
____
=a____________________________

ولاړه (دوه څپې)
د څلور مسريزې نارې بېلګه داده:

پوړنی مې ابي دی
له خياله مې غبرګ کړی پر تندي دی
مابه اتڼ وکړای
دا ستا د بابا کلی رخشندي دی (۵۰)

په پورتنۍ ناره کې لومړۍ مسره ۷، دويمه ۱۱، درېيمه ۷ او څلورمه ۱۱ څپې ده. (ابي، تندي او رخشندي) د قافيې کلمې دي. (دی، دی) رديف دی.
هندسي رغښت يې داسې راځي:

=a__________________

=a__________________

____

=a__________________

پر پورتنيو يادو شکلونو سربېره د اتڼ په ځينو نارو کې د قافيې او ځپو د شمېر په حساب لږ شان بدلون ښکاري، خو ډېر عام نه دی. د اتڼ د نارو اساسي شکلونه همدا وو، چې پورته يې يادونه وشوه.

۵- ببولاله:

ببولاله د پښتو ادب هغه مخصوص شعري فورم يا سندره ده، چې د واده پر لومړۍ ورځ، کله چې د ناوې سر وغوړوي او د واده پر مخصوص تخت يې کېنوي، د ورا او د ناوې تر خوا ښځې ګډې وډې شاوخوا سره کېني او ناوې په منځ کې ناسته وي، نو دا ښځې دغه سندرې په ګډه وايي.

کله کله د ببولالې له اصلي متن سره يوه بله مسره هم يوځای کوي او بيا يې په ترنم کې وايي، دا مسرې ببلابېلې دي، چې د خپلې مانا له مخې ببولاله هم د هغې په نامه يادېږي. لکه (دوه دوه تاره اخلي) (خور ښادي) او (ښه رورا)، بېلګې يې دادي:

دوه دوه تـــــاره اخلـــــي
ګيســـو ورو ورويـــې بېلويـــه
نـــاوکۍ مـــوده ناندانـــه

(c) ketabton.com: The Digital Library

تــر غرمــې مــې يــې ځنډويــه

✵ ✵ ✵

خــور ښــادي دې مــه ســه پاتــه

خــور ښــادي دې مــه ســه پاتــه

خـــــور ښـــــادي مـــــو ده

د کمپلـــې ژۍ يـــې تـــورې

د کمپلـــې ژۍ يـــې تـــورې

خـــــور ښـــــادي مـــــو ده

لالـــی پـــر ننـــګ مـــين دی

خپښـــې نـــه باســـي ســـرتورې

خـــــور ښـــــادي مـــــو ده

✵ ✵ ✵

ښـــه رورا ښـــادي دې وســـه

شـــاه ســـلامتي دې وســـه

شـــين بادرنـــګ او بـــورا وړی

شـــين بادرنـــګ اوبـــو راوړی

چا پـه خـوب نـه دی ليـدلی(**۵۲**)

ببولالې عموماً درې مسرې لري. د مسرو د څپو شمېر يې سره مساوي وي، د پښتو اکثره ببولالې د څپو د شمېر لـه مخې (اتـه)

(c) ketabton.com: The Digital Library

 څپې وي او دا قانون تقريباً پر ټولو ببولالو تطبيقېږي. کېدی شي د لنډيو په شان د ببولالو وزن هم ځانګړی وي، خو پر لنډيو بيا پر مطلق ډول يو قانون تطبيقېږي، خو په ببولالو کې يو څه شکلي بدلون شته.

په ببولالو کې قافيه شته. د ببولالو لومړۍ او درېيمه مسره په خپل منځ کې هم قافيه وي، خو دويمه يې له قافيې ازاده وي. يانې دا چې:

a________________________

____

a________________________

دغه راز ځينې ببولالې تر قافيې وروسته رديف هم لري چې دا بڼه غوره کوي:

=a________________________

____

=a________________________

په ځينو استثنايي حالاتو کې کېدی شي دويمه مسره هم قافيه اختيار کړي او هم کېدی شي د څپو په شمېر کې کومه څپه زياته او يا کمه شي، خو د ببولالو عمومي شکل او جوړښت همدا دی، چې درې مسرې لري، هره مسره يې اته څپې لري، لومړۍ او درېيمه مسره يې هم قافيه وي، که د څپو په شمېر کې زياتی او کمښت راشي، نو له ورايه يې په وزن کې کمی احساسېږي. د ترنم او

(c) ketabton.com: The Digital Library

موسیقۍ پر وخت د ببولالو له مسرو سره (ها ببولاله لا له وای) یو ځای کېږي او د شعر کمپوز برابرېږي؛ لکه:

اوښ ولاړ زنګــــون ترلـــی (هـــا) ببولالــــه
اوښ ولاړ (وای، وای) زنګـــون ترلـــی (وای)
تر هغو به یې خلاص نه کم (وای) ببولاله، لاله
څو زما جان (وای وای) نه دی راغلی (وای) (**۵۳**)

دلته به د ببولالو څو بېلګې وړاندې کړو:

پر کور سور زومبک ځړېږي
هغه لور دې سترګې وخوري
چې د پلار پـه کور نازېږي

د مسرو شمېر یې ۳، د څپو شمېر یې ۸، (ځړېږي) او (نازېږي) یې د قافیې کلمې دي. هندسي رغښت یې داسې دی:

a________________________
____
a________________________

د همدې شکل بله بېلګه:

پر کور دوه زرغونه شاله
زمـا جـان ورتــه ولاړ دی
لاس یې نه ورځي د خیاله

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ببولالي بل شکل دا دی، چې تر هماهنګو اهنګينو کلمو يا قافيې وروسته بله کلمه يا رديف هم ولري. دا يې بېلګې دي:

تر بالښت لاندې انار دی
دا سې زوم مو دروستلی
چې نامتو د کندهار دی

بله بېلګه:

ناوکی ګوتې د سرو دي
تر دسمال يې را ايستلي
چې سکه لېورونه څو دي(**۵۴**)

په لومړۍ ببولاله کې (انار، کندهار) او په دويمه کې (سرو او څو) د قافيې کلمې دي. په لومړۍ کې (دی، دی) او په دويمه کې (دي، دي) رديفونه دي، هندسي بڼه يې داده:

=a________________________
____
=a________________________

۲- چاربيته:

چاربيته د پښتو ملي شعري فورمونو هغه ډول دی، چې هر بند يې تر څلور مسرو څخه کم نه وي. زياتره چاربيتې په ملي موسيقۍ کې ځانته په زړه پورې اهنګونه او خوږې نغمې لري او د دې لپاره چاربيتې بلل کېږي، چې بندونه يې يا له څلور بيتو او يا تر څلورو

(c) ketabton.com: The Digital Library

مسـرو څخـه ببخـي کـم نـه دي. پـه چاربيتـه کـې همېشـه يـوه اوږده موضوع چې اکثراً عشقي او حماسي وي (لکه د قصيدې او مثنوي په شان) افاده کېږي.

چاربيته د فورم له مخې په عمومي ډول پر دوو لويو برخو وېشل کېږي:

۱- ساده چاربيته.

۲- زنځيري چاربيته:

دغـه دوه ډولـه چـاربيتې بيـا پـه خپـل وار سـره د مسـرو د شـمېر برابروالي اوږدوالي او لنډوالي له مخې پر ډېرو نـورو ډولـو وېشـل کېـږي؛ لکـه: د څلـورو، پينځـو، شـپږو، اتـو، نهـو او لسـو مسـاوي لنډو يا اوږدو مسرو زنځيري چاربيته.

له مانيز پلوه چاربيته پر عشـقي، تـاريخي، رزمي او نـورو برخـو وېشـل کېـږي. د سـاده چـاربيتې يـوه بېلګـه، دا چاربيتـه د نوبـار د محمد دين ده.

مطلع: څوک به پيدا نه شي د فرهاد او شيرينۍ په شان
يو ځای به څوک نه شي د ادم او درخانۍ په شان

بند:

يو ځای به څوک نه شي لکه و عـاشق فـرهـاد
تـــل بـــه يـــې کـولـو پـــه اشنا پسې فرياد

(c) ketabton.com: The Digital Library

وه يې کړه خواري ځکه حاصل يې شـه مـراد
کړې به يې خبرې د طوطا د ښارونې په شان

بند: کـړې بـه يـې خبرې د مجنون دا مشغولا وه نه
بل به يې څه نه وو خو په خوله به يې ليلا وه نه
وچ شه لـکه دړه د خـاونـد پـه دې رضـا وه نه
بيا به ګرځېده پـه دې پسې د لـېونې پـه شان

بند: راغـى قـطب خان چې راروان له رانيزو نه شو
سر په تېک ويـده و ځـکه پـاتې لـه مزو نه شو
پروت و لکه مړى سرو کار يې لـه نـيازو نه شو
غوخ يې په ځيګر که لکه تورې ايرانې په شان

بند: غوڅ يې په ځيګر که چې رانجا عاشق په هير شو
تـل يـې سر تـندى واهه همېش د ځان په وير شو
مـړ مـلا بـهادر نـيمبو لا ځکـه دستـګير شـو
هلته ظلم نه شته دى شاګرده د خانې په شان(**۵۵**)

(c) ketabton.com: The Digital Library

ددې ډول چاربیتې هندسي بڼه داسې انځوربدلای شي:

مطلع:

=a________________________

=a________________________

بند:

b________________________

b________________________

b________________________

=a________________________

ترپایه

په دې ډول ساده چاربیته کې له ځینې استثنایي حالت پرته، د ټولو مسرو د څپو شمېر سره مساوي وي. د هر بند وروستۍ مسره په قافیه کې د مطلعې له مسرو سره یو شان وي.

د پښتو ولسي شاعرۍ په باب ډېر ځله دا څرګندونه کېږي، چې په دې فورمونو کې ویل شوي شعرونه اکثره د نالوستو شاعرانو زېږنده دي. دا خبره مطلقه نه ده، په همدې فورمونو کې د هېواد یو شمېر نومیالیو لوستو شاعرانو هم شاعري کړې ده، له هغې جملې نه د همدې چاربیتې په فورم کې په ساده چاربیته کې له پورتني ډول پرته نور ډولونه هم راتلای شي. دلته به د ساده چاربیتې د یو بل ډول دوه بېلګې راوړو. لومړۍ بېلګه یې د جرار صیب ده:

د سترګو مخ مې وسو یاره ستا د مخ په نور   تک تور لکه ماغوت

تاو کړی په ماغوت کې خپل اشنا ته ورم ضرور   د سرو اوښکو یاقوت

که وایم ستا په مخ مې دا جوړه کسي وریته دي   تاثیر به د لمبې وي

(c) ketabton.com: The Digital Library

وښـتـه د مخ له تاوه تار پـه تـار سـره پـراته دي	دا تاو به د شـغلې وي
حبشو ته حیران یم پـه فـرنګ یـې ورخـاتـه دي	دا زور به د حـملې وي
سپـین مـخ دې مـعرکه شـو امـتحان به کړي ضرور	معلوم به شي مزبوت(۵۲)

پـه دې ډول فـورم کـې د سـر لـومړۍ او دریـمـه مسـره د څپـو د شـمېر لـه مخې پـه خپـل منځ کـې سره برابـرې دي او یـو شـان قافیـه تعقیبوي. دویمـه او څلورمـه مسـره بیـا پـه خپـل منځ کـې د یـو شـان قافیې لرونکې او د څپو د شمېر له مخې سره برابرې وي، د هر بند لویې مسرې په خپل منځ کې د څپو د شمېر له مخې سره برابرې او په خپل منځ کې یو شان قافیه تعقیبوي او وړې مسرې یې په خپل منځ کې، خو د هر بند د پـای لویـه او وړه مسـره بیـا د مطلعې د لـویې او وړې مسرې د قافیې او شکلي جوړښت تابع ده. پـه ټولیز ډول ټولې لـویې مسـرې لـه لویـو او وړې مسـرې لـه وړو سره د څپـو د شـمېر لـه مخې برابرې وي.

بڼه یې داسې انځوربدلای شي:

a__________________	b____________
a__________________	b____________
=c__________________	=d____________
=c__________________	=d____________

(c) ketabton.com: The Digital Library

=c__________________	=d____________
a__________________	b____________

دې ته د ورته چاربيتې يوه بله بېلګه هم راوړو. دا د ملا مقصود چاربيته ده:

مطلع:

شين خال دې په شمال اينبی د وروځو په پيوند   ځلېږي زرافـــشان
اوربـل دې الـول لـکه بـخمـل دې بـند پـه بند   راپورته کړه چشمان

بند:

شين خال دې په مشال اينبی د وروځو په مابين   لـه ورايـه تـجلی کا
نـرۍ پـوزه الـف خـواړه دې دواړه شـفتـين   زړګی مې واويـلا کا
زنخ لرې ګبين خوله دې شيرين سـره دې عـنين   څوک څه لره ګيلې کا

✵✵✵

جـمال درکـړی رب، لـرې نـسب دا سې څرګند   رايـت دې که خاقان
جـمال راکـړی رب لـرم نـسب د پـاچايانـو   روغ ځان ساته کمبختـه
عـاجـز غريب سړی يې يـاري مـه کړه د خـوبانـو   چې رانه شي بې وختـه
تـه خپـل مسـاوي ګـوره سـتا دی ځـوی د نـادارانو   لرمـه طبعـه سـختـه
ژونـدی بـه دې پـرې نه ږدم زما خدای پـه نـوم سوګنـد   تـه واوره دا بيـان(۵۷)

زنځيري چاربيته: زنځيري چاربيتې ته اته مسريزه چاربيته هم وايي، په دې باب يو ليکوال وايي:

هغه چاربيتې چې اته مسرې لري هغې تـه عـوامي چاربيتـه ويلی شـو، ځکـه چـې د عـامو شـاعرانو پـه اصـطلاح کې چاربيتـه وايـي همدې ته چې څلور بيته او اته مسرې وي، په دې ډول چاربيتو کې د سر دواړه مسرې په خپل منځ کې هم قافيه نه وي، بلکې اولـه يې پـه

(c) ketabton.com: The Digital Library

یوه قافیه وي او دویمه یې په بله. او بیا د هر بند په پای کې چې کوم بیت راځي د هغه بیت د دواړو مسرو قافیه د مطلعې د دواړو مسرو له قافیې سره یو شان وي. عبدالحکیم اثر هم همدا راز د ۸ مسرو چاربیته پر درې ډولونو باندې وېشي:

۱- یو قسم هغه ده، چې د هر بند اول درې بیتونه یانې شپږ مسرې یې په خپل کور کې سره په یوه قافیه وي او وروستی بیت د چاربیتې له مطلعې سره موافق وي. ددې بېلګه داده:

مطلع:

شاګرده اول نص د الهي پروردګار دی
استاده بل حدیث د محمد نبي حضرت دی

بند:

شاګرده په جهان کې جبرائیل نومی ملک دی
استاده خاص مقام د ده اووم اسمان فلک دی
شاګرده ټول وجود یې د زنځیر حدیده کلک دی
استاده سر تر پایه په وزرو باندې چک دی
شاګرده د رحمت په رب کې ډوب لکه سمک دی
استاده ما په دې خبره هم ویستلی شک دی
بې حده ښایسته د نور په شان شعله انګار دی
د باد په شان ته ګرځي په هوا باندې اوچت دی

(c) ketabton.com: The Digital Library

بند:

شــاگرده زه یــې نــوم ویلــی نــه شــم ویــرول کــا
اســتاده هغــه دادی چــې د روحــو قبضــول کــا
شــاگرده قبضــول د گنهکــارو پــه زلــزل کــا
اســتاده بختــورو تــه پــه پــوزه بــو د گــل کــا
شاگرده غټ عذاب دی چې زورونه په گوگل کا
اســتاده پــه ســختۍ د بــدو روحــو وښــکل کــا
کمبختــو گنهگــارو تــه پــه دغــه شــان قهــار دی
چــې ســم یــې پــه شــرف یــې مقــرر ورلــه جنــت دی

بند:

شــاگرده زه ډوب شــوی د غمونــو پــه دریــاب یــم
اســتاده زه د غــره لانــدې حصــار پــه پــېچ و تــاب یــم
شــاگرده پــه تهمــت بانــدې تــک تــور لکــه غــراب یــم
اســتاده لاس مــې مــروړم پــه ارمــان لکــه ذبــاب یــم
شــاگرده زه غریــب بنــده د پــاک غنــي وهــاب یــم
اســتاده شــکر وایــم چــې مســلمو کــې حســاب یــم
مرگــی مــې رانېــژدې شــو نــن ســبا لــه مــې رفتــار دی

(c) ketabton.com: The Digital Library

((میاګل)) د ګټکي ژاړي چې په مخ کې مې قیامت دی(۵۸)

=a____________________
=b____________________

=c____________________
=c____________________
=c____________________
=c____________________
=c____________________
=c____________________
=a____________________
=b____________________

همداسې نور بندونه

په پورتني فورم کې د ټولو مسرو د څپو شمېر سره مساوي دی. د سر لومړی بیت یا مطلع په خپل منځ کې د قافیې اختلاف لري. دواړو مسرو کې قافیه حتمي او ردیف اختیاري دی. د هر بند شپږ مسرې په خپل منځ کې یوه قافیه تعقیبوي؛ اومه او اتمه مسره یې په قافیه کې د مطلعې د لومړۍ او دویمې مسرې تابع ده.

۲- د اته مسریزې چاربیتې دویم ډول:

په دې ډول چاربیته کې د سر یو بیت، چې د مطلعې په توګه راځي. لومړۍ مسره یې ځانته قافیه لري، د دویمې مسرې په منځ کې یې یوه قافیه راځي، چې د لومړۍ مسرې له قافیې سره سمون خوري، خو د دویمې مسرې وروستۍ قافیه ځانته جلا او د لومړۍ مسرې له قافیې سره سمون نه لري. د هر بند لومړۍ، دریېمه،

(c) ketabton.com: The Digital Library

پينځمه مسره، په خپل منځ کې هم قافيه وي او هم د دويمې، ځلورمې او شپږمې مسرې په منځ کې راغلې قافيې هم د نوموړو مسرو د قافيو بڼه تعقيبوي، خو د دويمې، ځلورمې او شپږمې مسرې په پای کې نورې قافيې راځي، چې دا بيا د نوموړو مسرو خپلمنځي قافيې ګڼل کېږي، د بند اوم او اتم بيت د مطلعې د شکلي سکښت تابع وي.

لکه په دې لاندې مثال کې:

د ښايست اواز دې لاړو په عالم کې لور په لور
زه دې سوی يم په اور، ټيک دې کوز کړه له جبينه
د ښايست اواز دې لاړو په کابل په هندوستان
ځکه ناست يمه حيران، رارسېږي يا نصيبه
عاشقي ده ډېره ګرانه ځي د اوښکو مې باران
پرې مې لوند شولو ګرېوان، پوه نه شوم له ترتيبه
په هر چا باندې تېرېږي د فاني دور دوران
ځوک راځي ځوک ترې روان، کاندي يار وته قريبه
باري خپل دی که پردی دی راکوي راته پېغور
سترګې نه شمه نيولی ګوره ډوب يم ستا په مينه.

✵ ✵ ✵

باري خپل دي که پردي دي راکوي راته تهمت
کتی نه شمه اوچت په ياری کې د بې ننګه

(c) ketabton.com: The Digital Library

چېرې تا کتلی نه دي لکه سپي ته چې کړې ست
تاو چې راغی په صورت، ته له مانه کوې څنګه
جاروتی نه شمه بېرته رب دې نه کا څوک عادت
د سرو شونډو په شربت، کیف یې زیات وینم له بنګه
په رڼې زنې د پاسه دې خالونه درې څلور
ما پرې تل کړی دی زور، خوند یې زیات دی له ګبینه

✵✵✵

د نرۍ زنې له پاسه دې خالونه دي قطار
توري زلفې دې تار، تار دي پرتې لکه ورېځې
په سینه کې دې پخ شوي دي د مینې دوه انار
ورته پروت یمه بیمار، دارو مې د مرض یې
رب دې نه کا څوک په رنځ کې ستا د مینې ګرفتار
نن دې ځان کړلو سینګار، بېګاه مې په اور سوزې
کله زېر شي کله بم شي سره ګنګري دې کوي شور
قدم اخلي په ټکور، ښا پېرۍ راغلې له چینه.(**۵۹**)

a________________________________

b____________ a____________

c________________________________

(c) ketabton.com: The Digital Library

d_____________ c_____________
c_____________________________________
d_____________ c_____________
c_____________________________________
d_____________ c_____________
a_____________________________________
b_____________ a_____________

او همدا سې نور بندونه

د پورتنۍ چاربيتې د لومړي بند د وروستۍ مسرې په منځ کې (سترګې نه شمه نيولی ګوره ډوب يم ستا په مينه) کې (سترګې نه شم نيولی) برخه کې قافيه خطا شوې، خو په نورو بندونو کې پورتنی شکل په پوره ډول تعقيب شوی دی. د يادونې وړ ده، چې په پورتني ډول چاربيته کې د مسرو د څپو شمېر سره مساوي وي.

۳- د اته مسريزې زنځيري چاربيتې بل ډول دادی، چې ټوله مقفی وي او هر بيت او هره مسره يې په خپل منځ کې قافيې لري.

يوه بېلګه يې داده:

د ليلا په لبو سور پېزوان لکه ښامار
تربنه ځي شغلې د اور نتکۍ نه يې بار بار

راوځي ما سپخين ژوندی زما صورت که
زما زړه يې کړ غمګين سرداره څه حکمت که
ګونګري يې کوي شور چې دا شي په رفتار

✵✵✵

(c) ketabton.com: The Digital Library

رفـتار مـې کوي خوند ورځـــمـه مـازيــګر
وربل مې بند پــه بــند د سـپين تندي په سر
خراب بـه دې کړم ژوند کاتـه کـرم پــه هــنر
شين خـال مې ادم خور ذقــن مــې مــزه دار(٢٠)

په دې ډول چاربيته کې له ځينو مسرو پرته د نورو اکثرو مسرو د څپو شمېر سره مساوي وي. پـه مطلع کې د لـومړي او دويـم بيت د لومړيو مسرو قـافيې سره يوشان وي او د دويمو مسرو قـافيې پـه خپل منځ کې يـو شـان وي. د هر بند د درېو بيتونـو د درېو لومړيـو مسرو قافيه يو شان او درېو نـورو مسـرو قافيـه بـل شـان وي، خـو د څلورم بيت رغښت او بڼه د مطلع د بيت تـابع وي. هند سي جوړښت يې په دې ډول دی:

مطلع:

a______________ b______________
a______________ b______________

بند:

c______________ =d______________
c______________ =d______________
c______________ =d______________
a______________ b______________

همداسې نور بندونه...

د ډېرې قافيه لرونکې زنځيري چاربيتې يوه بله بېلګه داده:

مطلع:

(c) ketabton.com: The Digital Library

کله به راوړې دواړه بس دې دې رنګين شيرين
سپين دې جبين زرين مخ دې ځلېږي

بند:

کله به راکړې دواړه لب شات او ملهم صنم
مه کړه ستم هر دم په غضب ښوري
سرې دې منګولې همېش وړې زړونه قلم قلم
اخلې قدم په چم سترګې دې توري
په در دې پروت يم همېش غواړم ستا کرم محکم
لرې کړه غم الم که رب ته ګوري
نن دې په غاړه باندې زانګي لونګين رنګين
سپين دې جبين زرين مخ دې ځلېږي.(۲۱)

په دې ډول چاربيتې کې د سر لومړی بيت يا مطلع په لومړۍ مسره کې يو شان دوه قافيې موجودې وي. د دويمې مسرې تر نيمايي پورې بيا يو شان دوه قافيې چې د لومړۍ مسرې له قافيې سره يو شان وي، راځي او د مسرې په پای کې اهنګينه کلمه راځي چې له دې قافيو سره په جوړښت کې توپير لري.

د هر بند لومړۍ مسره ځانته يو شان دوه قافيه لري او د دويمې مسرې په پای کې يوه ځانګړې قافيه؛ دريمه مسره له لومړۍ مسرې سره په قافيه کې يو شان وي څلورمه د دويمې په شان وي،

(c) ketabton.com: The Digital Library

پینځمه د لومړۍ او شپږمه د دویمې په شان وي او هم د څلورمې او شپږمې مسرې په منځ کې راغلې قافیې د بند د لومړۍ مسرې د قافیې تابع وي، اوومه مسره د لومړي بیت یا مطلع د لومړۍ مسرې په شان وي او اتمې مسرې د منځ قافیې د مطلعې د لومړۍ مسرې د قافیو تابع وي او پاتې برخه یې د مطلعې د دویمې مسرې پاتې برخه وي؛ د مطلعې د دویمې مسرې تکرار وي. په دې چاربیته کې د سر بیت لومړۍ مسره ۱۴ او دویمه ۱۱ څپې ده. د بند لومړۍ، دریمه، پینځمه او اومه مسره هم ۱۴ څپې او دویمه، څلورمه، شپږمه او اتمه مسره ۱۱ څپې لري.

هندسي بڼه یې داسې انځورېدلای شي:

مطلع:

aa________________________________

____________aa________________

بند:

bb________________________________

c________، bb____________________

bb________________________________

c________، bb____________________

bb________________________________

c________، bb____________________

aa________________________________

____________، aa________________

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷- مقام:

ځينې پښتانه يې رباعي هم بولي، پښتانه ولسي مجلسيان يې د مجلسونو په پيل کې وايي، مقامونه نسبتاً ورو، اوږده او په داسې تال او اهنګ ويل کېږي، چې ټول مجلس چوپ شي او پوره غوږ يې نيولی وي، کله چې مقام خلاص شي نو سندرغاړي سمدستي لوبه، چاربيته او يا بګتۍ يا غزله پيلوي، چې اورېدونکي سم له لاسه له هغه ارام او غلي حالت نه راوېښ او په شور او زوږ يې راولي.

د مقامونو مضمون معمولاً ټولنيز او اخلاقي وي او د پند او عبرت ښه مطالب لري، عشقي مقامونه هم شته، مقامونه لکه د ديواني غزلو داسې جوړښت لري، د لومړي بيت دواړه مسرې يې په يوه قافيه وي او د نورو بيتونو لومړۍ مسرې يې له قافيې نه ازادې او دويمې مسرې يې له لومړي بيت سره قافيه تړي. له درېو څخه نيولې تر پينځو او شپږو بيتونو پورې وي. د مقام هره مسره دولس يا يوولس څپې وي له ديواني غزلو سره يې توپير دادی:

يو خو يې ژبه ډېره ساده، عام فهمه او ولسي وي او بل د ولسي سندرو د قافيه تړنې پر اساس د سره ورته غږونه قافيه کول په کې عادي خبره ده، ځکه دغه سندرې په شفاهي بڼه منځته راغلي، نه په ليکنۍ بڼه. بل دا چې ويونکی يې ولسي شاعر وي، د سېلابونو شمېر يې يوولس يا دولس وي. دا چې د ولسي سندرو دغه فورم

(c) ketabton.com: The Digital Library

ولې مقام بولي بايد وويل شي چې د مقام نوم ورسره په څو سببه وړ دی:

۱- دا چې د مقام لغوي مانا (ځای) دی او دغه سندرې د پښتو په ادبي مجلسونو کې د چاربيتو، غزلو، بګتيو او بدلو څخه مخکې ويل کېږي، په دې حساب نو مقام د مجلس پيل او د نورو ولسي نظمونو لپاره انتظام برابروي او خلک دې ته متوجه کوي چې خپل ځايونه ونيسي او په کرارۍ سره مجلس واوري.

۲- دا چې په مقام کې پندونه او نصيحتونه بيانېږي، نو کېدی شي چې سړی د مقام پر موضوعاتو عمل وکړي او يو لوړ اخلاقي مقام ونيسي، له دې کبله چې دا وروستۍ خبره سمه او مانا لرونکې ده او نوم له نومول شوي سره برابر دی، دا سندرې په دې نامه يادې شوې دي، که چېرې دا سندرې مقام وبولو، نو يوه بله ګټه به مو هم کړې وي او هغه دا چې د دېواني سندرو له رباعي سره به مو د مغالطې مخنيوی کړی وي. دلته به د ولسي شاعر ګلستان يو مقام چې په دغه مقام کې د (بحث) د کلمې عاميانه تلفظ (باس) له لباس او خلاص سره قافيه شوی دی. د بېلګې په توګه راوړو:

د کم اصلو له يارۍ نه واخله لاس
مه غولېږه د هغو په تش لباس
د کم اصلو يارانه د خره سورلي ده
عاقبت به دې په کنده کړي را خلاص
شامدام به درنه ګرځي کوز او پاس

(c) ketabton.com: The Digital Library

لـه کـم اصـلو نـه وفـا کلـه مونـده شـي
دا متل دی په هر ځای کې عـام و خاص
چې لـه لـرې نـه يـې ګـورې ورنـه تښـته
ګلســـتانه ورســـره مـــه کـــوه بـــاس(۶۲)

هند سي جوړښت يې دادی:

a______________________
a______________________

____
a______________________

____
a______________________

____
a______________________

____
a______________________

يادښت: سره له دې چې زموږ يو زيات شمېر ادبپوهانو او ليکوالو ((مقام)) يو ځانګړی جلا ادبي فورم بللی، خو زه چې دې فورم ته ګورم، له غزل سره يې په هندسي جوړښت کې کوم خاص

(c) ketabton.com: The Digital Library

توپیر نه شته، نو ځکه ویلای شو، چې ((مقام)) یوه محتوا ده نه
جلا ځانګړی فورم. تر هغه پورې چې زموږ ادبپوهان په مطلق ډول
(مقام) یوه محتوا ییي مسئله وګڼي نه شکلي، تر هغه پورې زه په
دوديز ډول (مقام) د همدې فورمونو په چوکاټ کې محاسبه کوم،
خو بیا هم زما نظر او وړاندیز دادی، چې مقام فورم نه دی، محتوا
ده.

۸- بدله:

د پښتو په ځینو سیمو کې په عام ډول ټولې ولسي سندرې لکه:
لنډۍ، سروکي، د واده سندرې، چاربیتې، نیمکۍ او نورې بدلې
بولي، خو دلته زموږ مطلب د ولسي خاصو سندرو له هغه ځانګړي
فورم څخه دی، چې پښتانه مجلسیان یې ملي غزلې یا ولسي غزلې
بولي.

دغه سندرې هم لکه د ولسي سندرو د نورو فورمونو په څېر د
عربي عروضو او بحرونو په شعري چوکاټ کې نه ایساربږي او د
اریایي ژبو د شعرونو په شان د سپلابونو او څپو پر بنسټ ویل
کېږي.

بدلې عموماً شفاهي دي او مجلسیان یې خوله پر خوله یو بل ته
سپاري خو د بدلو لیکلې او پخوانۍ بېلګې هم لرو؛ تر اوسه زموږ
په لیکلو اسنادو کې د شیخ بستان بړېڅ بدله له لومړنیو لاسته
راغلو بدلو څخه ده، چې د لسمې پېړۍ په وروستۍ لسیزه کې تر
زرم کال وړاندې ویل شوې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

بدلې لـه شـکلي پلـوه پـه لـومړي سر کـې پـر سـاده او سـپرو بـدلـو وېشل کېږي او بیا یې هر ډول پـه خپـل کـور کـې د مسـرو د شـمېر او مسـرو د اوږدوالـي لنډوالي او برابروالـي پـر اسـاس پـر ډېـرو نـورو برخو وېشل کېږي. د بدلو هر بند اکثراً تر دوو مسرو زیات وي، چې کله یې هر بند درې مسرې، کله ځلور مسـرې او کلـه لا زیـاتې مسـرې هـم لـري، چې د (خلکـو سـندرې) مولـف پـه شـکلي لحـاظ بـدلې پـر پـینځلسـو ډولـو وېشـلي او کـه پلټنـه وشـي ښـايي تـر دې هـم زیـات ډولونه ولري.

ولسي بدلې لومړی یو کسر (مطلع) لري او ورپسـې یـې بندونـه وي، کسر یې له یوې اوږدې او یوې لنډې مسرې څخه جوړ وي، چې بیا د قافیه یي تړون له مخې له هر بند سره قسماً یا ټول تکرارېږي. د ساده بدلې په بېلګه کې د شیخ بستان بړېڅ (۱۰۰۲هـ کـال مـړ) د بـدلې سر او یو بند راوړو:

مطلع:

اوښکې مې ځاځي پر ګرېوان یو وار نظر که پر ما | راسـه ګـذر که پر ما

بند:

د خـوږو زړونـو لـه حاله ته یې ای باداره اګاه | یې د بـېوزلو همراه
د خپل عزت په روی(بستان) ته کړه مهر ښندل | کړي له ګناه ګوابنل
اوښکې مې ځاځي پر ګرېوان یو وار نظر که پر ما | راسه ګـذر کـه پر ما

په دې ډول بدله کې یو ځـل د سر لـومړی بیت چې یـوه مسـره یـې اوږده او بله یې لنډه، یـانې تقریبـاً د هغـې تـر نیمـایي وي. د بند هره

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوږده مسره یې تقریباً د لومړي بیت له اوږدې مسرې او لنډه یې له لنډې سره برابره وي. د بند هر بیت په خپل منځ کې هم قافیه وي او د بند په پای کې د بدلې لومړی بیت بیا تکرارېږي. هندسي شکل یې داسې دی:

مطلع:

=a______________________
=a______________

بند:

b______________________
b______________
c______________________
c______________
=a______________________
=a______________

سپره بدله، د بدلې بل ډول دی، دې کې ګڼ شمېر قافیې موجودې وي، دې ډول بدله کې هم د مسرو اوږدوالی او لنډوالی موجود وي، خو د سر د لومړي بیت د مسرو له اوږدوالي او لنډوالي سره یې د بندونو د مسرو اوږدوالی او لنډوالی برابر وي. دلته د ښاغلي جرار د سپري بدلې کسر او یو بند وړاندې کېږي:

مطلع:

دا دی جنګېږي د ګوګل د پاسه هار که مار
چې لري زار په خوار کوي تاثیر

(c) ketabton.com: The Digital Library

بند:

پر ما شوې تېرې ستا په مینه کې خوارۍ زارۍ
لاس د یارۍ جارۍ راکړه محکم
پرسان مې وکړه ساه مې راغله تر مرۍ پرې
زلفې چورې نرۍ رقم رقم
ورکړه چې بایلو زړه صنم ستا په رخسار انار
سینه ګلزار ((جرار)) مه کړه تاخیر.

هندسي جوړښت یې داسې دی:

a.a___________________________
b________a.a________
c.c___________________________
d________c.c________
c.c___________________________
d________c.c________
a.a___________________________
b________a.a________

۹- لوبه:

لوبې هم د ولسي خاصو سندرو یو ځانګړی او جلا شعري ډول دی، چې له بګتیو څخه هم چابکې ویل کېږي. لوبې تر ډېره حده د لنډیو په خم کې رنګ شوي، کله کله یې بندونه لنډیو ته ورته

(c) ketabton.com: The Digital Library

جوړښت خپلوي او کله بيا په وزن او رواني جوړښت کې لنډيو ته ورته بندونه لري.

ځينې کسان لوبې له بګتيو سره ورته بولي، په داسې حال کې چې لوبې د يوه ځانګړي شعري فورم په توګه له بګتيو سره يو د ويلو پر وخت توپير لري او بل دا چې د لوبو د کسر مسرې اکثره وخت سره په يوه قافيه وي او بګتۍ ټول ټال دا شان نه دي. لوبې له نيمکۍ سره هم جوت توپير لري، ځکه په نيمکۍ کې لنډۍ کټ مټ راوړل کېږي او په لوبه کې په خپله لنډۍ نه راځي او بل دا چې لوبه د ولسي سندرو له عمومي برخې سره چې ويونکي يې معلوم وي، اړه لري. دلته به د لوبې يوه بېلګه راوړو چې ولسي شاعر محمد نور ويلې ده:

لوبه:

غمونه لرې کړه له ما عاجز غمګينه
راتاو شه لونګيه
ودې ويشتم روغه دې نه کړم
نوره ياري درسره نه کړم
بل دې په سرو شونډو نتکۍ زانګي مينه
راتاو شه لونګينه

❋❋❋

(c) ketabton.com: The Digital Library

پاس په بامو ګرځې کوترې
زما د خوږ زړګي دلبرې
چې شال پر سر کړې ځنګه ښه ښکارې سنګينه
راتاو شه لونګيه

✵✵✵

د محمد نور فقيره بخته
ځنګه راپرېوتې له تخته
بخت مې کوته شو اس مې لاړ سره له زينه
راتاو شه لونګينه (۲۳)

په دې ډول لوبه کې د سر لومړۍ مسره اوږده او دويمه لنډه وي. بيا د هر بند دوه لومړۍ مسرې په خپل منځ کې هم قافيه وي او هم يې څپې سره برابرې وي. د بند دريمه مسره د لوبې د سر بيت (کسر) سره په قافيه او د څپو په شمېر کې يو شان وي او ورپسې د سر بيت دويمه مسره د تکرار په ډول راځي. شکل يې داسې دی:

a____________________________
  a_____________
                =b_____________
                =b_____________
a____________________________
  a_____________
                c_____________
                c_____________

(c) ketabton.com: The Digital Library

a___________________________
a____________
d____________
d____________
a___________________________
a____________

۱۰- داستان:

داستانونه د ولسي ځانګړو سندرو د یوه ځانګړي فورم په توګه د شکل او مضمون دواړو له پلوه ځانته خاص سکښت او بېل جوړښت لري او د ولسي ادب هر څېړونکی پر دې پوهېږي، چې زموږ ولسي ادبیات د مضمون له پلوه، زموږ د ولس د قامي ژوند هنداره او د شکل له پلوه هم زموږ د ژبې خاص ملي اهنګونه دي، چې زوړ اریایي اساس لري او پښتانه مجلسیان یې په ځانګړي وزن او خاصه لهجه وایي. داستانونه هم د ولسي خاصو سندور د نورو فورمونو په څېر اوږده ماضي لري او د لومړي ځل ویلو ځای او نېټه یې معلومه نه ده، یوازې د داستانو هغه بېلګې چې د پټې خزانې په واسطه لاسته راغلي، څلور سوه کلن عمر لري؛ په پټه خزانه کې د حافظ عبد الطیف اخکزي د (سوی او اوښ) فولکوریک کومیډي او انتباهي داستان راغلی، چې دلته یې یو کسر او یو بند وړاندې کېږي:

غوږ ونیسی یارانو د اوښ او سوی قصه سوه

(c) ketabton.com: The Digital Library

خورا ډېره خوږه سوه

یو سوی د اوښ اشنا سو

بې حده یې همرا سو

یاري به یې کوله یو له بله یې یارانه سوه

خورا ډېره خوږه سوه

داستان د ډېرو اوږدو مضامینو د بیان لپاره پوره زغم لري. مطالب یې عموماً فولکوري، دیني، رزمي او تاریخي وي، لکه په اخلاقي برخه کې د ولسي شاعر غلام شاه د حاتم طایي د سخاوت روایتي داستان.

په وړاندې زمانه کې یو فقیر و مستانه

غوښته یې شهزادګۍ پاچا ته ودربده

په عشقي برخه کې د سیف الملوک او بدرۍ جمالې داستان:

روان شو شهزاده سیف الملوک باغ ارم ته

سفر د جدایۍ دی رخصت غواړي له پدره

په دیني برخه کې د حضرت ابراهیم خلیل الله د صداقت، حق او رښتیا ویلو روایتي فولکوري داستان

د نمرود په زمانه کې

راغلی په کیسه کې

پیدا شو ابراهیم خلیل الله دوست د اکبر و

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښکلې پیغمبرو

داستان ویونکی د داستان ویلو پر وخت د تفریح او جلب لپاره لنډۍ هم وايي، چې د داستان خوند نور هم زیاتوي. ځینې پوهان او ادیبان د ولسي خاصو سندرو دغه فورم عربي مثنوي او قصیدو سره یوشان بولي او وايي چې ولسي داستانونه د عربي مثنوي او قصیدې په پیروۍ ویل شوي دي. باید ووایو چې دلته داسې ډېر دلایل شته، چې د هغو له مخې موږ ولسي داستانونه له کتابي مثنوي سره یو ډول نه بولو او لومړی اریایي فورم او دویم تقلیدي شکل ګڼو، لومړی دا چې د ولسي داستان د زنځیر د سرکړۍ له لرغونو اریايي سرودونو سره نښلي او د عربي مثنوي او قصیدو په پیروۍ نه دي ویل شوي. د ولسي داستانونو ویونکي معمولاً ولسي او نالوستي شاعران دي. دغه ولسي سندرې ټولې قافیه یې ازادۍ لري او هغه شرطونه چې په مثنوي او قصیدو کې شته، ولسي داستانونه یې پر منلو مکلف نه دي.

د ولسي مثنوي ډوله داستانونو په څېر نورې سندرې هم په پښتو ادب کې لرو، چې مثنوي ته ورته دي، لکه د بېټ نیکه مناجات، د شکلي جوړښت له مخې دغه مناجات هم د مثنوي په ډول دي، خو د تذکرة الاولیا مولف یې سندره بولي. دغه ډول د کاکړیو فورمي جوړښت هم د مثنوي په ډول دی، مګر هېڅ له مثنوي سره یو شی نه دی بللی او نه یې مثنوي ته غاړې ویلې دي. دا هم د ولسي داستان یو څو بیتونه:

(c) ketabton.com: The Digital Library

خـــان بابـــا د چکـــدرې چـــې پـــه ســـفرلاړ
لـــه دنيـــا نـــه د حـــق لـــور تـــه برابـــرلاړ
ظريف خان لعل بېگ ترې پاتې ماشومان شول
مـوريې مخکـې مـړه وه دواړه يتيمـان شـول
چـې يـې لـور بـې بـې کـو پـاتې شـوه يتيمـه
يربېـــده بـــه لـــه دښـــمن ظـــالم غليمـــه

دا هم د يوه بل داستان يوه برخه:

نـن مې وليـد عجيبـه ښـکلې داسـتان
طلســمات بــه درتــه واړه کــړم بيــان
د يمـــن يـــو شـــهزاده و زمـــا يـــاره
يوه ورځ ښکار ته وواتـه لـه ښـاره(۲۴)

دا ډول داسـتان پـه پښـتو کـې پـه څـو ډولـه دی. مـثلاً د حـافظ عبدالطيف خان اڅکزي د (سوی او اوښ) فولکوريک کوميډي او انتباهي داستان داسې دی، د کسر لومړی مسره اوږده او دويمه يې لنډه، خو دواړه په خپل منځ کې هم قافيـه وي. وريـسې بند راځي. د بند د سر لومړی دوه مسرې په خپل منځ کې هم قافيـه او لنـډې دي. دريېمه مسره يې د کسر له لومړی مسرې سره په اوږدوالي او قافيـه

(c) ketabton.com: The Digital Library

کې یو شان وي. د بند څلورمه مسره هماغه د کسر د دویمې مسرې تکرار دی. شکل یې داسې دی:

=a____________________________

=a___________

✵✵✵

=b____________________

=b____________________

=a_________________________

=a_____________

د حضرت ابراهیم خلیل الله د صداقت داستان په دې فورم کې دی، چې لومړی دوه لنډې هم قافیه مسرې چې تقریباً په څپو کې برابرې دي، ورپسې یوه اوږده مسره چې د هغو دواړو مسرو د څپو له مجموعي شمېر سره یې څپې برابرې دي او ځانته بېله قافیه لري، ورپسې یوه لنډه مسره راځي، چې په قافیه کې له درېیمې او په څپو کې له دویمې مسرې سره برابره وي. سکښت یې په دې ډول دی:

=a__________________

=a__________________

=b______________________________

=b___________________

بل ډول داستان چې زیات عمومیت لري، دا دی، چې هر بیت یې ځانته قافیه لري، خو د ټولو بیتونو دمسرو دڅپو شمېر یې سره برابر وي:

=a__________________

(c) ketabton.com: The Digital Library

=a__________________
=b__________________
=b__________________
او همدرانګه نور..

یادښت: د داستان په باب به دا خبره معقوله وي، چې وو ایو داستان داسې یوه محتوا ده، چې په بېلابېلو شعري فورمونو، لکه غزل، قصیده، مثنوي او د پښتو نظم په نورو ولسي فورمونو کې ځایېدلای او دا فورمونه ورته کارېدلای شي، خو ددې ترڅنګ داسې ځانګړي فورمونه هم شته، چې د پښتو له نورو ولسي شعري فورمونو سره ورتوالی لري، خو د داستان لپاره کارول کېږي، خو بیا هم دې ډول ولسي فورمونو سره توپیر په کې لیدل کېږي، که دې ډول فورم یا فورمونو ته د داستان فورم نوم ورکړل شي، معقولیت به ولري.

۱۱- بګتۍ:

په پښتو ولسي شعرونو کې دغه فورم ځانته د خوند او رنګ بېل بازار لري، بګتۍ پښتنانه مجلسیان او سازیان له مقام، چاربیتو او بدلو څخه کله وروسته او کله هم په منځ او پای کې په یوه ګرم تال او وزن، خو په ورو او نرم اواز (اهنګ) د مجلس د رنګ د بدلولو او د اورېدونکو د خوښۍ او خوشالۍ زیاتولو لپاره وایي. د بګتیو د اورېدلو پر وخت په مجلس کې ټول حاضر کسان په ولولو راځي، اتومات ټول ښورېږي او له مجلس نه خوند اخلي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

بګتۍ هم د بدلو او چاربیتو په څېر کسر لري، خو کسر یې معمولاً یو بیت (دوه مسرې) وي. بندونه یې هم ډېرې مسرې نه لري او په عمومي توګه د څلورو مسرو په شاوخوا کې وي. د بندونو شمېر یې هم محدود وي، خو بیا هم د بګتیو د بېلابېلو بېلګو خپلمنځي توپیرونه ډېر دي. په بګتیو کې هم هر ډول عشقي، تاریخي او افسانوي کیسې په لنډ ډول بیانېږي، دا یې هم یوه بېلګه ده:

وزیرســـــتان بانـــــدې جنګونـــــه
انګرېزان وایـي چې سبا بـه جنـګ لـه ځونـه
انګرېـز ویلــي چــې خاونـده څـه اسـرار دی
په سترګو نـه وینم غازیـان، پـه مـا ډزهـار دی
نصیب مې نه شته، برې، بند مې شو توپونه

فقیـــر ویلـــي دا ســـتا لاس دې را دراز وي
کـه د بغـداد مېرنـی ځـوان زمـا همـراز وي
پـــه شـــان د ختـــو بـــه دې بنـــد کړمـــه بمونـــه

وزیرســتان بانـدې خــو نــن سـبا جګـړې دي
غـازیـانو لاس کــې پــولادي تــورې تېـرې دي

(c) ketabton.com: The Digital Library

ما شېر افضل يې په شعرو کړل صفتونه.(۲۵)

دا ډول بګټۍ د سر بیت د څپو د شمېر له مخې له لنډيو سره يو شان وي. ياني دا چې د لنډۍ لومړۍ مسره هم نهه او دويمه ديارلس څپې ده، خو په وزن کې هغه وزن نه لري چې لنډۍ يې لري خصوصاً لومړۍ مسره د بندونو دوه مسرې يې په خپل منځ کې هم قافيه او دربيمه يې د کسر يا د سر بيت له قافيه سره يو شان وي. د بګټۍ سر بيت له لومړۍ مسرې پرته نورې ټولې مسرې د څپو په شمېر کې سره مساوي وي. هندسي شکل يې داسې دی:

a__________

a_________________

=b_________________

=b_________________

a_________________

=c_________________

=c_________________

a_________________

=d_________________

=d_________________

a_________________

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځلورم ځپرکی

د پښتو ولسي شاعرۍ يا نظم ځينې نور فورمونه

په پښتو ولسي ادبياتو کې د نظم يو شمېر نور داسې فورمونه شته، چې په هغو کې د ولس ځينو ستونزو، ربړو، دودونو، تاريخي رواياتو، نيمګړتياوو، دردونو، ناخوالو او د چاپېريال پېښو انعکاس موندلی دی. دا فورمونه په دې ډول دي:

منظوم فالونه، د بې بې د ستې سندرې، لنډکۍ، سولې، برغازي، سلسلې، انګۍ يا چغيان، د ميندو سندرې، د ماشومانو سندرې، د وړو مشاعرې، کيسې، د ځوانانو سندرې، محلي پارچې يا ولسي ننداري، ساندې، نکلونه، د ښادۍ سندرې، تاريخي نارې، سنځر خپلې نارې، د مروتو کسرونه، سوزخواني او ځينې نور. ځرنګه چې د نظم دا پورتني فورمونه د پښتو نظم د ځينو نورو ولسي فورمونو لکه لنډۍ، سروکي، کاکړي غاړې، د اتڼ نارې، ببولالې، چاربيتې، بدلې، لوبې، بګتۍ او داستان په شان ډېر دود او اغېزناک نه لري، نو دلته يې يوازې د هر يوه د بېلګې په راوړلو سره بسنه کوو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

منظوم متلونه:

چې ډول دې وي په ځنګ
لــه وهـــلو یـــې څه ننګ

❋ ❋ ❋

امیر چې ظلـم کـاروي
اوربل پر ټول دیاروي

فالونه:

د جـــنت پـــه مـــنارې
سور چرګ وهي نارې
شېر د خدای تــېرېږي
خلکو کاندئ ننداري

د بي بي دستې سندرې:

د دوهـې ملنګې سـر دې ولـې تـور دی
سـر مــې داسـې تــور دی پــر مـوږ هــم
ښــه لــوی دیــن د محمد رســول الله دی
لا الـــــه الله محمـــــد رســــــول الله
برایــــي د شـــېرعلي د لــــور واده و
ملکـی پـه ورا رالـی لـه ښـه زړګي یـې

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ســــــترګو کســــــي ســــــره وو
ښــه لــوی دیــن د محمد رســول الله دی
لا الـــــــه الله محمد رســــــــول الله

لنډکۍ:

تــه چې جــواري کــړې مــا بــه بایــه کــړې مینــه
مــه راپســې ژاړه وو ړکیــه نــه مــې درکوینــه
جــګ کــړه مړوندونــه جلــۍ غېــږې لــه درځمــه

شولې:
شولې ټکومه ټکوم تا به واده کمه
په خدای مې دې قسم وي وپلاني ته به دې ورکمه
شولې ټکومه ټکوم زه پلانی نه کوم
په خدای مې دې قسم وي پلانی زوړ دی که یې وه کمه
شولې ټکومه ټکوم تا به وده کړمه
په خدای مې دې قسم وي و پلاني ته به دې ورکمه
شولې ټکومه ټکوم زه پلانی نه کوم
په خدای مې دې قسم وي پر ما لوی دی که یې وکمه.
برغازي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

بازار میان دی خولګۍ راوړه
چرګ اذان دی خولګۍ راوړه
لوړ سهار دی خولګۍ راوړه
زما تلوار دی خولګۍ راوړه

***

راځه وړې راځه چې ځو
د ګل ګېډۍ راځه چې ځو
نن سبا راځه چې ځو

***

الکانو کور مه چېړې دی
د لال ټکر مه چېړې دی
د مستۍ غولی مه چېړې دی

سلسلې:

راوتلی پر سحر یم
زه د ښو نجونو اجل یم
په شان د سپینکي مار یم
د هر چا تر اوده تر یم

انګۍ یا چغیان:

(c) ketabton.com: The Digital Library

زه په خپل کور کې وم په راحت
بابک خرخه کړم په ډېر دولت
په پردي کور کې مې نشته عزت
خود به ژړا کړم په هر ساعت

✵✵✵

شینکۍ کوتره وم ښوربدمه
نه چا نیومه نه چا کتمه
په هر یو ټکي به پربوتمه
نن ناولده یې کښېنستمه

د وړو مشاعرې:

ددې ځای اور سیچو
چرګه راغله بې بچو.

ددې ځای او ددې ډنده
تیر پروت دی شل برغنده

ته وایه غنم
خبرې دې منم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کیسی:

په یورپ ځي اسمان ته
چار چاپېره ټول جهان ته (د سترګو لید)

د پاسه راغی سور بلوڅ
اغوستي يې دي پنځه پنځوس (پیاز)

د ځوانانو سندرې:

ابکه له کمه رالې
له بلخ و بخارا
په شا دې څه شی دي
وربېځ او باران
ماینې دې څو دي
ویل یې اووه
نومونه يې څه دي
ویل یوه چیختنه ده
یوه بختنه ده
یو ترګوک لاندې ورسته ده
یوه اسمان ته غرېده

(c) ketabton.com: The Digital Library

پچکولمه یې وشلېده یوه سپینه زلیخا ده.

محلي پارچې یا ولسي ننداريې:

۱- تمثیلي پارچې:

وئ وئ مرم ابۍ
بچی کوم ځای دې خوږېږي
بچی کوم ځای دې خوږېږي
ابۍ ګېډه مې خوږېږي
ابۍ ګېډه مې خوږېږي
ګولۍ به درته راوړم
نه خورمه ګولۍ
دا ګولۍ له زارو ډکې دي
نه خورمه ګولۍ
دا ګولۍ له زارو ډکې دي
ابۍ ګېډه مې خوږېږي
بچی کوم طبیب دې خوښ دی
بچی کوم طبیب دی خوښ دی
دا (پلانکی) خان طبیب مې خوښ دی پرې رغېږمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه خورمه ګولۍ دا ګولۍ...

۲- کميډي پارچې:

ما بورې نانګه خوړل
زامن مې بلا وخوړل
هی هی اجي ډومبک
ما بورې ګذر راوړی
دوی د خاورو ډک خوړلی
هی هی اجي ډومبک

۳- عادي پارچې:

د يوې تاريخي پېښې په باب:

نــواب مــړ کــړ پــه ځنګلــه کــې نوابــه ګــل
وينــې يــې راغلــې پــه راده کــې نوابــه ګــل
د نـــــواب ســــترګې غټــــې غټــــې نوابـــــه
پـه هـر ميـدان يـې اړوي لکـه سـکروټې نوابـه ګـل
نـــــواب دې پـــــټ مـــــې تېرويـــــه نوابـــــه
دلتـه مـې خـور ده او ورور مـه راخبـروئ نوابـه ګـل.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ساندې:
په لنډيو کې ساندې:
(پلانکی) د خاورو لایق نه دی
دا (پلانکی) دې ورته جوړه کړي بالکۍ په سینګارونه
که نور دې هر څه میراتېږي
میرات دې مه شه دا د غاړې تاویزونه
بې وروره خور په کوڅه راغله
ناره یې وکړه شپه به چا کره کومه

د نکلونو نارې (غړونه):
لکه د ادم او درخو په نکل کې چې د درخو رويباره (استازې) ادم خان ته د درخو احوال وروړي، نو ادم پر خپلې ښځې توتيا داسې غږ کوي:
(نکلچي وايي) ادم وويل:
زما توتيا عزت یې وکړه
دغه استازی د درخو راغلی تاته
کله چې درخانۍ د خپلې ملګرې بسوګۍ واده ته ځي، نو مور یې منع کوي او داسې غږ کوي:
ته چې دې واده ته ځې سلا مې نه ده

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوس وتنه د همداسې نجونو نه ده

درخو وايي:

تر قيامته به کوې تورې ماتورې

ځان به جوړ کړم دواړه سترګې به کړم تورې

د بسو واده ته ځم ادکۍ مورې.

د ښادۍ سندرې:

د کونج مېرمنې پاڅه که دې زړه شي

هومره خو پانه څې چې پلانکی خان دې لونګۍ په لاس درته رانه شي

❋ ❋ ❋

زموږه ناوې تيله داره ده نه ژاړي

چې د (مېړه نوم يې اخلې) لغتې وخوري دا به ښه ژاړي.

تاريخي نارې:

د هوتکو د دورې:

څوک خبر وو چې تقدير به کوي داسې

شاه حسين به نادر نيسي

بيا به يې نورې د ايران ته بندي باسي

د احمدشاه بابا د وخت:

(c) ketabton.com: The Digital Library

که زمری دی شاه ولي د جنګ زمری دی
له سنګرو يې ايستلی مېږنی دی.

سنځر خېلې نارې:
سعدالله ول په پښې کې مې اځغی دی
اځغی مه راخخه کاږه
تر ما لاندې د اودولو اوسلی دی

شاه نادر ويل زما له دا غونډ يه ډار سي
دوست محمد پروزلی
دوست محمد پرېکړې راوليا ړ سي

د مروتو کسرونه:
د سر (مطلع) يو دوه بېلګې:
ډېرې اند ښښنې مې په زړګي شوې راچا پېرې
ښکلې محبوبه پېزوان په شونډو رپېده

د مروتو يو کسر:
چې په تا باندې ښېيا هغه به وشي

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې په تا باندې بنیا نوره به نه شي
سلطان خېل موسیان ګنجیو لشکري شي
الهي په تا باندې راولې خواري
خواري په تا باندې راولې آه سخته

سوز خواني:
د نورالله شاعر یوه سوز خواني:
یارانو ټول په وسلې وو یو لاسونه
نن بهار دی کربلا
شامیان نږدې شو ورته وتړو صفونه
تور غبار دی کربلا
ورځ د لسم دی د علي د زویو ننګ دی
بېدار شو وخت د جنګ دی
عباسه وروره مخکې واخله نشانونه
نن ګلزار دی کربلا. (۲۶)

(c) ketabton.com: The Digital Library

پایله

کله چې ما د پښتو شعر د بېلابېلو فورمونو د لټون هڅه پیل کړه نو دا راته لا ښه څرګنده شوه، چې د پښتو شاعرۍ لمن ډېره پراخه ده. پښتو نه یوازې اکثره هغه شعري فورمونه چې په عربي ژبه کې دود دي، راخپل کړي، بلکې په همدې فورمونو کې یې ډېر جولیز زیاتون هم راوستی دی.

ددې شعري فورمونو شمېر هم تر هغو زیات دی، چې فکر یې کېږي. کله چې خپله د پښتو د ځانګړو شعري فورمونو خبره رامنځته کېږي، نو دلته هم سړي ته په ډاګه کېږي، چې تراوسه پورې ددې امکان برابر شوی نه دی، چې د پښتو شاعرۍ ټول فورمونو دې معرفي شوي وي. البته د پښتو د ولسي او لوستې شاعرۍ ځینې مشهور فورمونه له بېلګو سره معرفي شوي، خو بیا هم د پښتو ولسي شاعرۍ لمن ډېره پراخه ده او تر اوسه لا د هر فورم ټول ډولونه او د هغه بشپړې بېلګې نه دي معرفي شوي. په حقیقت کې د پښتو ولسي شاعرۍ هر فورم باید په جلا جلا ډول وڅېړل شي. ځکه چې د ټولو څېړل د یوه کتاب له اوسېلې نه وځي.

په پښتو شاعرۍ کې د مشترکو نظمونو، ازادو شعرونو او د ازادو شعرونو ترڅنګ ځینې نور داسې شعري فورمونه هم شته چې په پورتنیو یادو فورمونو کې نه راځي او پښتو شاعرانو د خپل فکر او ژوند د اړتیا له مخې د نورو شعري فورمونو له په پام کې نیولو پرته رامنځته کړي او کومه ځانګړې نومونه نه لري. دا برخه هم یو جلا باب غواړي، له همدې کبله که چېرې مور د پښتو

(c) ketabton.com: The Digital Library

شـاعرۍ د نظـم د ټولـو فورمونـو او د هغـو بېلابېـل ډولونـه پـه مجمـوعي ډول تـر نظر تېـر کـړو ، نـو شـمېر بـه يـې تقريبـاً دوو سـوو بېلابېلو جوړښتونو ته ورسېږي. ګڼ شمېر نور داسې پښـتو شعري فورمونه شته، چې هغه زموږ په لوستې او ولسي شاعرۍ کې باب دي او پـه دې اثـر کې لـه راغلو شعري فورمونـو څخه جوت تـوپير لري، په دې اثر کې نه دي څېړل شوي، يوازې هغـه شعر فورمونـه تـر شننې لاندې نيول شوي، چې پـه پښـتو شـاعرۍ کې ډېر زيـات بـاب دي او يـوه ټـاکلې نومونـه لـري. پـه پـوره ډول د پښـتو د ټولـو شـعري شکلونو پېژندګلوي، د بېلګو راوړل او د هغـو د هندسي جوړښت ترسيم د يوه ټاکلي اثر په پاڼو کې نه ځايېږي.

ما د خپلې علمي ترفيع (پوهنيار رتبې) لپاره د پښتو شاعرۍ يو شمېر مشهور فورمونه څېړلي او د هغو هندسي رغښـت مـې انځـور کړی دی. کېدی شي د ځينو فورمونو د پېژندنې ترمنځ ټکر هم پېښ شوی وي، خو دا ټوله هڅه د وړانديز بڼه لري. د وخت د لنډون او د علمي ترفيع د معيار په پام کې ساتلو سره مې اوس پر همدې بسـنه وکړه. هيله ده وخت د دې امکان برابر کړي، چې د خپلې ژبې د نورو درنو ليکوالو او پوهانو په مرسته دا هڅې نورې هم وغځوو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اخځونه

۱- د کابل پوهنتون د ژبو او ادبیاتو پوهنځي درسي لکچر نوټ.
۲- پوهاند زیار پښتو شعر څنګه جوړېږي؟ د اطلاعاتو او کلتور وزارت کابل، ۱۳۶۱ل کال.
۳- اورنګ زېب ارشاد، بدیع او د پښتو شعر، پېښور، دانش کتابتون، ۱۳۶۹ل کال، ۹۵-۱۱۰ مخونه.
۴- خوشال بابا، ارمغان خوشال، پېښور، یونیورسټي بک ایجنسي، ۴۹۷ مخ.
۵- پیرمحمد کاروان، چنار خبرې کوي، پېښور، دانش کتابتون، ۱۳۷۲ل کال، ۲۵۳مخ.
۶- محمد هوتک پټه خزانه، څلورم چاپ، د زلمي هېوادمل په زیار، کابل، ۱۳۵۲ل کال، ۲۹ مخ.
۷- محمد هوتک پټه خزانه، څلورم چاپ، د زلمي هېوادمل په زیار، کابل، ۱۳۵۲ل کال، ۳۰ مخ.
۸- عبدالمالک بېکسیار، سوچونه او کړلېچونه، ۱۳۷۲ل کال، ۱۹مخ.
۹- درویش درانی، هوا او څراغونه، لاهور، ۱۹۹۵م کال، ۱۴۰مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۰- اورنګ زېب ارشاد، بدیع او د پښتو شعر، دانش کتابتون، **۱۳۶۹**ل کال، **۴۲-۴۳** مخونه.

۱۱- اسحق ننګیال، هغه شېبې هغه کلونه، کابل، **۱۳۶۵**ل کال، **۴۶-۴۷**مخونه.

۱۲- اسحق ننګیال، ځاځکي ځاځکي، د لیکوالو انجمن، **۱۳۶۸**ل کال، **۲۵** مخ.

۱۳- علي ګل پیوند، سیلۍ او باولۍ، پېښور، دانش کتابتون، **۱۳۷۲**ل کال، **۱۷-۱۸** مخونه.

۱۴- هیله دوه میاشتنۍ خپرونه، **۳** ګڼه، **۱۳۷۲**ل کال، **۲۰** مخ

۱۵- د خوشال رباعیات، کابل پښتو ټولنه، **۱۲** مخ.

۱۶- محمد صدیق پسرلی، پسته اور، لاهور، **۱۳۷۴**ل کال، **۱۸۷**مخ.

۱۷- حمزه شینواری، د خیبر وږمې کابل، پښتو ټولنه، **۱۳۷۴**ل کال، **۸۴** مخ.

۱۸- ډاکتر سید بهاوالدین مجروح، نا اشنا سندرې، پېښور، **۱۹۸۹**م کال، **۱۰۹** مخ.

۱۹- ډاکتر امین الحق امین ګوري وربځې، کابل، **۱۳۶۲**ل کال، **۹۸** مخ.

۲۰- عاصي اشنغری، توده وینه، کابل پښتو ټولنه، **۱۳۵۴**ل کال، **۱۸۵**مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۱- پوهاند عبدالحی حبیبي، د پښتو ادب په تاریخ کې قصیده، کابل، ۱۳۵۷ل کال، ۱ مخ.
۲۲- محمد هوتک، پټه خزانه، ځلورم چاپ، د زلمي هېوادمل په زیار، کابل، ۱۳۶۵ل کال، ۱۹-۲۳ مخونه.
۲۳- پیرمحمد کاروان، چنار خبرې کوي، پېښور، دانش کتابتون، ۱۳۷۲ل کال، ۴۸مخ.
۲۴- درویش درانی، هوا او ځراغونه، لاهور، ۱۹۹۵م کال، ۱۵-۲۰ مخونه.
۲۵- پوهندوی عبدالخالق رشید، د ژبو او ادبیاتو پوهنځي درسي لکچر نوټ.
۲۶- اورنګ زېب ارشاد، بدیع او د پښتو شعر، پېښور، دانش کتابتون، ۱۳۶۹ل کال.
۲۷- د حاجي جمعه خان بارکزي دېوان، د زلمي هېوادمل تدوین، کابل، د علومو اکاډمی، ۱۳۶۰ل کال، ۱۸۵ مخ.
۲۸- د عبدالحمید مومند دېوان، کابل، د علومو اکاډمی، ۱۳۶۳ل کال، ۴۰۷ مخ.
۲۹- د معزالله خان دېوان، د خیال بخاري ترتیب او تدوین، پېښور، پښتو اکاډمي، ۱۱۲-۱۱۳مخونه.
۳۰- د جمعه خان بارکزي دېوان، کابل، ۱۳۶۰ل کال، ۱۹۰ مخ.
۳۱- د نورمحمد لاهو شعري مجموعه، ناچاپ.
۳۲- د معزالله خان دېوان، ۱۱۴-۱۱۵ مخونه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳۳- پوهندوی نوراحمد شاکر، بدیع او بیان، کابل، ۱۳۶۵ل کال، ۲۵-۲۶مخونه.

۳۴- د حنان بارکزي دېوان، کابل پښتو ټولنه، ۱۳۳۶ل کال، ۲۲۹-۲۳۳ مخونه.

۳۵- اسمعیل یون، متهکور (شعري مجموعه)، د لیکوالو انجمن، ۱۳۶۹ل کال، ۸۸-۸۹ مخونه.

۳۶- عبدالغفور لېوال، فرهنګ مجله، ۲ ګڼه، ۱۳۵۷ل کال.

۳۷- اسحق ننګیال، هغه شپې هغه کلونه، کابل، ۱۳۶۵ل کال، ۱۳۵-۱۳۷ مخونه.

۳۸- پوهاند زیار پښتو شعر څنګه جوړېږي؟ ۱۴۲ مخ.

۳۹- اسدالله اسد، د کاڼو موسکا، د افغانستان د لیکوالو انجمن، ۵۲ مخ.

۴۰- عبدالغفور لېوال، مخه ښه، پېښور، ۱۳۶۷ل کال، ۱-۱۱ مخونه.

۴۱- علي ګل پیوند، سیلۍ، د لیکوالو انجمن، ۷۱-۷۲ مخونه.

۴۲- کمال الدین مستان، د پاڼو شهادت، د اطلاعاتو او کلتور وزارت، ۱۳۶۹ل کال، ۵۰ مخ.

۴۳- احمد تکل، کرونده، کابل، د لیکوالو انجمن، ۱۳۶۹ل کال.

۴۴- غوتۍ خاورې د پښتو شفاهي ادبیات (شکل او مضمون) د علومو اکاډمۍ، ۱۳۶۶ل کال، ۵۹-۶۱ مخونه.

۴۵- تورخان شېرزاد، پښتو سروکی، ناچاپ اثر.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۴۶- تورخان شېرزاد، پښتو سروکی، ناچاپ اثر.
۴۷- تورخان شېرزاد، پښتو سروکی، ناچاپ اثر.
۴۸- غوټۍ خاورې هماغه اثر، ۵۵-۵۶ مخونه.
۴۹- محمد ګل نوري، ملي سندرې، کابل، پښتو ټولنه، ۱۳۲۳ل کال، هـ مخ.
۵۰ – محمد ګل نوري، همدا اثر، بېلا بېل مخونه.
۵۱- محمد ګل نوري، ملي سندرې، کابل، پښتو ټولنه، ۱۳۲۳ل کال، ح،ط، ی مخونه.
۵۲- محمد ګل نوري، ملي سندرې، کابل، پښتو ټولنه، ۱۳۲۳ل کال، ک مخ.
۵۳- محمد ګل نوري، ملي سندرې، کابل، پښتو ټولنه، ۱۳۲۳ل کال، ح مخ.
۵۴- محمد ګل نوري، ملي سندرې، کابل، پښتو ټولنه، ۱۳۲۳ل کال، بېلابېل مخونه.
۵۵- پوهنیار احمد شاه زغم، پښتو چاربیته (د پوهنملۍ تیزس) ۱۳۷۱ل کال، ۱ مخ.
۵۶- غوټۍ خاورې هماغه اثر، ۸۲-۸۳ مخونه.
۵۷- پوهنیار احمد شاه زغم، هماغه اثر، ۱۴-۱۵ مخونه.
۵۸- سرمحقق زلمی هېوادمل، ولسي سندرې، ۲ ټوک، ۱۳۶۶ل کال، ۸۲ مخ.
۵۹- پوهنیار احمد شاه زغم، هماغه اثر، ۱۸-۱۹ مخونه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۰- پوهنیار احمد شاه زغم، هماغه اثر، ۲۰-۲۱ مخونه.
۲۱- غوټۍ خاورې، هماغه اثر، ۸۳ مخ.
۲۲- غوټۍ خاورې، هماغه اثر، ۸۹-۹۱مخونه.
۲۳- غوټۍ خاورې، هماغه اثر، ۹۲-۹۷مخونه.
۲۴- غوټۍ خاورې، هماغه اثر، ۱۰۱-۱۰۲مخونه.
۲۵- غوټۍ خاورې، هماغه اثر، ۹۸-۹۹ مخونه.
۲۶- غوټۍ خاورې، هماغه اثر، بېلابېل مخونه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د محمد اسمعیل یون لنډه پېژندنه

محمد اسمعیل یون د حاجي محمد خان زوی پر ۱۳۴۲ل کال، د لغمان ولایت د الینګار ولسوالۍ دنیازیو په یوې روښنفکرې کورنۍ کې زیږېدلی دی.

لومړنۍ زده کړې یې د الینګار ولسوالۍ د سلینګار په لومړني ښوونځي کې سرته رسولي دي، تر هغه وروسته کابل ته راغی او په خوشال خان لېسه کې شامل شو. پر ۱۳۶۲ل کال له نوموړې لېسې څخه په دویم نومره بریالی او پر ۱۳۶۷ل کال د کابل پوهنتون د ژبو او ادبیاتو پوهنځي د پښتو څانګې محصل شو. پر ۱۳۷۰ل کال له نوموړې څانګې څخه اول نومره بریالی او پر همدې کال بېرته د پښتو څانګې د کدر غړی شو. پر ۱۳۸۵ل کال په نوموړې څانګه

(c) ketabton.com: The Digital Library

کې د ماسترۍ دوره پیل شوه، یون په ډېر ښه او بریالي ډول دا دوره پایته ورسوله.

محمد اسمعیل یون له ۱۳۷۰ل کال څخه بیا تر ننه پورې د کابل پوهنتون د ژبو او ادبیاتو پوهنځي تدریسي غړی او د(پوهندوی) علمي پوړۍ ته رسېدلی دی، پر استادۍ سربېره، استاد یون د ((کابل پوهنتون))، ((هیلې)) او((شمشاد))مجلو د چلوونکي دنده هم په ښه ډول ترسره کړې ده. په پېښور کې د چاپېدونکې ((معارف)) مجلې کتونکی غړی هم و. همدارنګه دیو شمېر نورو چاپي خپرونو همکار هم پاتې شوی دی.

استاد یون پر ۱۳۸۱ل کال، په جلال اباد کې بېړنۍ لویې جرګې ته د ختیزو ولایتونو د انتخاباتو د دفتر مشر شو، د دې جرګې لپاره تر ټاکنو وروسته د جرګې غړی، بیا د جرګې د غړو له خوا د بېړنۍ لویې جرګې دلومړي منشي په توګه انتخاب شو. استاد یون په دې جرګه کې تر خپل وروستي وسه خپل ملي او تاریخي مسولیت ادا کړ او د هېواد دښمنه عناصرو د توطیو مخه یې ونیوله.

تر دې جرګې وروسته، کله چې د افغانستان د اساسي قانون د تدوین بهیر پیل شو، نو استاد یون بیا د دې بهیر لپاره د ختیزو ولایتونو د دارالانشاد دفتر مشر وټاکل شو. په ختیزو ولایتونو کې د اساسي قانون د لویې جرګې لپاره انتخابات هم د همدې دفتر له خوا ترسره شول. استاد یون د اساسي قانون د تصویب په لویه جرګه کې د نوموړې جرګې د دارالانشا د غړي په توګه خپل فعال رول ادا

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړ. ټاکل شوې وه، استاد یون په ختیزو ولایتونو کې د افغانستان د جمهوري ریاست لپاره د عمومي ټاکنو د دفتر مسول شي، خو په کابل کې د لویو جنګسالارانو او ځینو تنظیمي مشرانو له خوا پر حکومت او ملګرو ملتونو د زیات فشار له امله له کاره ګوښه شو. ملګرو ملتونو (UNAMA) استاد یون ته وړاندیز وکړ، چې په کابل کې به تر دې لوړه دنده در وسپارو، خو استاد یون ونه منله او خپلې استادۍ ته یې دوام ورکړ.

درې کاله وروسته یې د ځینو ملګرو په زیات ټینګار او غوښتنه، د جمهوري ریاست د ملي امنیت شورا په دفتر کې د فرهنګي چارو د ریاست دنده و منله او په کابل پوهنتون کې پر استادۍ سربېره لا تر او سه دا دنده پر مخ وړي. استاد یون پر **۱۳۸۵** ل کال د افغانستان او پاکستان د امن ګډې جرګې لپاره د افغانستان له خوا د منشي په توګه غوره شو او دا دنده یې هم په ښه ډول ترسره کړه.

استاد یون د خپلو اکلیکوال په توګه په تېرو شلو کلونو کې ګڼ شمېر فرهنګي او ټولنیز خدمتونه ترسره کړي، په ګڼو چاپي، راډیویي او ټلویزیوني مرکو کې یې د واقعیتونو او حقایقو د څرګندیبیان له امله د خلکو په زړونو کې ځای نیولی دی. که څه هم ډېر خلک د یون لیکنې، مرکې او نظریات خوښوي، خو یو شمېر داسې خلک هم شته، چې د یون سرسختي مخالفین دي. د هغه ملي او ګټورو نظریاتو ته هم غلط رنګ او تعبیر ورکوي، دا ډول اشخاص، چې اکثره یې زورواکي او د سیاسي ډلو ټپلو غړي او

(c) ketabton.com: The Digital Library

مشران دي، د استاد يون نظريات خپلو شخصي او تنظيمي ګټو ته خطر بولي، نو ځکه يې په ټينګه مخالفت کوي زه ددې شاهد يم، هر کله چې يون کومه ليکنه او مرکه کړې، نو دده پر وړاندې يې مثبت او منفي غبرګونونه دواړه راپارولي دي، منفي غبرګونونه اکثره وخت د هغو اشخاصو او ډلو له خوا وي، چې په تېر کړکېچن سياسي بهير کې يې ډېرې نامشروع ګټې ترلاسه کړي او ځانونه يې مطرح کړي دي.

مثبت غبرګونونه اکثره د ولس د مشرانو، روښنفکرانو او نورو مخورو له خوا وي، خو استاد يون په دغسې سختو اغزنو او تنګو شرايطو کې بيا هم خپل فرهنګي، سياسي او ټولنيز کار ته دوام ورکوي.

دا اوسنی فرهنګي کار، چې تاسو يې اوس په مسلسل ډول ګورئ، دا د تېرو شلو کلونو کارونه دي، چې له تېرو نيم کال راهيسې پرې په منظم ډول کار شوی، اوډل شوي او دادی ستاسو مخې ته اېښودل کېږي، په داسې يو دولتي دفتر کې چې بوختياوې په کې ډېرې وي، د منظم او ستر فرهنګي کار سرته رسول اسانه کار نه دی.استاد يون پر خپلو فرهنګي کارونو سربېره د ګڼو فرهنګي ټولنو د غړي، همکار او موسس غړي په توګه هم خپل فرهنګي رول ادا کړی، په پېښور کې يې د دوو المان مېشتو فرهنګي ټولنو (دافغانستان دکلتوري ودې ټولنې) او(د پښتني فرهنګ د ودې پراختيا ټولنې) د همکار په توګه د بېلابېلو ليکوالو په لسګونو

(c) ketabton.com: The Digital Library

اثار، ایډیټ او چاپ کړي دي. دغه راز یې په سلګونو کورنیو مشاعرو، ادبي غونډو او سیمینارونو کې ونډه اخیستې ده، خپله یې هم په لسګونو مشاعرې، سیمینارونه او علمي ورکشاپونه جوړ کړي دي.

سربېره پر دې، په یو زیات شمېر، ملي او نړیوالو کنفرانسونو کې یې په ښه ډول د خپل هېواد استازي کړې ده. دلته به یې د اثارو یادونه وکړو:

اثار

الف- پنځونې:

کتاب نوم	ځرنګوالی	چاپکال
• متکور	لومړی شعري ټولګه	دویم ۱۳۸۷
• په اورونو کې سندرې	دویمه شعري ټولګه	دویم ۱۳۸۷

ب- راټولونې:

• هیلې	ګډه شعري ټولګه	دویم ۱۳۸۷
• نیمګړي ارمانونه	د حیران شعري ټولګه	دویم ۱۳۸۷
• د لوونو فصل	ګډه شعري ټولګه	دویم ۱۳۸۷
• د نازو انا یاد	د سیمینار د لیکنو ټولګه	دویم ۱۳۸۷
• د استاد الفت نثري کلیات	د استاد الفت نثرونه	درېیم ۱۳۸۷
• سیندونه هم مري	د اسحق ننګیال شعري منتخبات	دویم ۱۳۸۷

ج- ژباړنې:

- د ټولنپوهنې له نظره: په افغانستان کې د واک جوړښتونه د پوهنوال روستار تره کي اثر — دویم ۱۳۸۷

(c) ketabton.com: The Digital Library

- .د افغانستان فرهنګي میراثونو ته یوه کتنه
  د نینسي دوپرې اثر — دویم ۱۳۸۷
- په افغانستان کې د جګړې جنایتکارانو محاکمه
  د پوهنوال روستار تره کی اثر — دویم ۱۳۸۷

د- یونلیکنې:

- د اماراتو سفر — د اماراتو یونلیک — دویم ۱۳۸۷
- که یون دی یون دی — د اروپا یونلیک — لومړی ۱۳۸۷
- د پنتاګون ترڅنډو — د امریکا یونلیک — لومړی ۱۳۸۷

هـ- څېړنې او شننې:

- د محمد ګل خان مومند اند و ژوند ته یوه لنډه کتنه — دویم ۱۳۸۷
- استاد زیار د پښتني فرهنګ یو ځلاند ستوری — دویم ۱۳۸۷
- د کابل پوهنتون د ادبیاتو پوهنځي پښتو کتابښود — دویم ۱۳۸۷
- د افغانستان فرهنګ ته اوښتي زیانونه — دویم ۱۳۸۷
- د پښتو شعر هندسي جوړښت — شپږم ۱۳۸۷
- له افغانستانه د مسلکي کادرونو د فرار عوامل — دویم ۱۳۸۷
- ساینسي پرمختیاوې — دویم ۱۳۸۷
- ببرړنۍ لویه جرګه ولسواکي او زورواکي — دویم ۱۳۸۷
- اندیال خوشال — لومړی ۱۳۸۷
- هیله د خپلو سریزو په لمن کې — لومړی ۱۳۸۷
- کلتوري یون — لومړی ۱۳۸۷
- فرهنګي فقر — لومړی ۱۳۸۷
- مرکه او مرکې — لومړی ۱۳۸۷
- خوشال په خپل ایډیال — لومړی ۱۳۸۷
- د کتابونو په وړمو کې — لومړی ۱۳۸۷

(c) ketabton.com: The Digital Library

- افغانستان په سیاسي کړلیچ کې لومړی ۱۳۸۷
- پښتو لیکنی سمون لومړی ۱۳۸۷
- اوسنی رسنۍ لومړی ۱۳۸۷
- که نړیوال ماته وخوري؟ لومړی ۱۳۸۷

خدای(ج) دې استاد یون ته ډېر عمر ورکړي او جرئت دې ورته هم تاند لري، الله(ج) دې دی له هر ډول بدو بلاوو وژغوري، په فرهنګي کارو زیار کې ورته دنور زغم او سېلې هیله لرم.

په درناوي
وفاالرحمن وفا
کابل- افغانستان

(c) ketabton.com: The Digital Library

dəpaşťo şer

handosi joṛəşť

(Geometrical Structure
of Pashto Poem)

BY:
M. Ismael yoon

ISBN 978-9936-500-12-9
9 789936 500129 >

د خپرونو لړ: (۱۳)

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library